

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

11
2018

ISSN 2233-1778

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Академик Рајко Кузмановић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Академик Драгољуб Мирјанић

УДК 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈУ

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

11
2018

РЕДАКЦИЈА

Радивој Радић, Раде Михаљчић, Татјана Суботин Голубовић,
Ђуро Тошић, Аранђел Смиљанић, Павле Драгичевић

УРЕДНИК

Радивој Радић

Бања Лука
2018

CDU 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

ACADÉMIE DES SCIENCES ET DES ARTS DE LA RÉPUBLIQUE SERBE
INSTITUT D'HISTOIRE

MATÉRIAUX POUR L'HISTOIRE DE BOSNIE

11
2018

RÉDACTION

Radivoj Radić, Rade Mihaljčić, Tatjana Subotin Golubović,
Đuro Tošić, Arandel Smiljanić, Pavle Dragičević

RÉDACTEUR

Radivoj Radić

Banja Luka
2018

САДРЖАЈ

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Невен Исаиловић <i>Повеља кнеза Вукослава Хрватинића којом се утврђује измирење Вука, сина Обрада, и његових сродника из Санице</i>	9–29
Аранђел Смиљанић <i>Дубровачко писмо госпођи Витачи</i>	31–35
Аранђел Смиљанић <i>Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу</i>	37–42
Павле Драгичевић <i>Девет писама о исплати дубровачких трибута краљу Остоји и дипломатским активностима његових посланика</i>	43–76
Александра Фостиков <i>Разрешница краља Остоје Дубровнику о рачуну Палка Вучевића за царину у Дежевицама</i>	77–85
Милош Ивановић <i>Писмо Дубровчана Љубиши Богданчићу и Вукосаву Познановићу</i>	87–92
Александар Крстић <i>Писмо Дубровачке општине кнезу Гргуру Вукосалићу против царине пред Стоном</i>	93–99
Павле Драгичевић <i>Повеља краља Твртка II Твртковића Дубровнику којом потврђује повеље својих претходника</i>	101–116
Срђан Рудић <i>Кћерке војводе Вукаса Распудића обевештавају Дубровчане да су продале своју очевину у Конавлима</i>	117–122
Регистар	123–126
Упутство за издавање исправа	127–132
Скраћенице	133–136

TABLE DES MATIÈRES

MATÉRIEL DIPLOMATIQUE

Neven Isailović <i>La charte du knez Vukosav Hrvatinić par laquelle est établi la paix entre Vuk, le fils d'Obrad, et ses cousins de Sanica</i>	9–29
Arandel Smiljanić <i>La lettre de Raguse à madame Vitača</i>	31–35
Arandel Smiljanić <i>La lettre de Raguse au voïvode Radič Sanković</i>	37–42
Pavle Dragičević <i>Neuf lettres des paiements des tributs au roi Ostoja et des activités diplomatiques de ces émissaires</i>	43–76
Aleksandra Fostikov <i>La décharge du roi Ostoja à Raguse concernant les frais de douane à Daževica de Palko Vučević</i>	77–85
Miloš Ivanović <i>La lettre des Ragusains à Ljubiša Bogdančić et Vukosav Poznanović</i>	87–92
Aleksandar Krstić <i>La lettre de la mairie de Raguse au knez Grgur Vukosalić contre la douane devant Ston</i>	93–99
Pavle Dragičević <i>La charte de Tvrtko II Tvrtković à Raguse par laquelle il confirme les chartes de ses prédécesseurs</i>	101–116
Srđan Rudić <i>Les filles du voïvode Vukas Raspudić informent les Ragusains qu'elles ont vendu leur patrimoine à Konavli</i>	117–122
Registre	123–126
Directives pour l'édition des textes	127–132
Liste des abréviations	133–136

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЋА

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА КНЕЗА ВУКОСЛАВА ХРВАТИНИЋА КОЈОМ СЕ
УТВРЂУЈЕ ИЗМИРЕЊЕ ВУКА, СИНА ОБРАДА, И ЊЕГОВИХ
СРОДНИКА ИЗ САНИЦЕ**

Саница, 1315.

Сажетак: Кнез Вукослав Хрватинић, син кнеза Хрватина и господар Жупе Бањица, потврђује да су се пред њиме, тројицом племенитих људи и двојицом пристава измирили Вук, син Обрада, и његово „племе“ из Санице, који су били у спору. Повељом се одређује да нико не сме прекршити споразум, а уколико би неко из „племена“ нашкодио Вуку, био би дужан да суду уплати 100 марака, од којих 50 иде „господину“ (вероватно кнезу Вукославу или његовом сизерену), а 50 самом Вуку.

Кључне речи: Вукослав Хрватинић, Вук Обрадовић, Саница, Лушци, Жупа Бањица, 1315. година, XIV век, повеља, дипломатика, латински језик.

Околности у којима је настала ова повеља у ширем смислу већ су описане у раније објављеном раду.¹ Вреди поново напоменути само да су Хрватинићи од почетка XIV века своје поседе држали као вазали хрватских Шубића Брибирских и славонских Бабонића, у чијем су окриљу деловали. Кнез Хрватин Стјепанић умро је између 1305. године, када се последњи пут директно помиње, и 1315. године када је, по свему судећи, издата овде анализирана исправа, на основу које можемо закључити да једно од породичних средишта (вероватно основни посед) – Жупу Бањицу, држи његов син, највероватније најстарији, кнез Вукослав Хрватинић.² Док је Вукослављева повеља о ослобођењу сина Јурја Хранићевог из 1325. настала у несређеним политичким околностима, то није био случај са документом који се на овом месту приређује. Нема

*Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com.

¹ Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава Хрватинића којом даје слободу сину Јурја Хранићевог и Марице*, ГПБ 10 (2017) 69–75.

² Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 45–46; *HBL* 5, Zagreb 2002, 725–726, 728–729 (Р. Ћошковић); Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–70.

сумње да су Хрватинићи тада још увек стајали под заштитом и врховном влашћу великаша из Хрватске и Славоније.³

Због значаја и снаге бана Павла Брибирског (умро 1312) и три сачуване Павлове повеље Хрватину Стјепанићу, у историографији се, углавном, узимало да су Хрватин и његови потомци били примарно под влашћу Шубића.⁴ Међутим, ако је то и био случај до 1312. године, то није у потпуности тачно за период који је након тога уследио. Младен (Младин) II Брибирски, син бана Павла, задржао је током првих година своје самосталне власти већи део очевих поседа, али и његовог ауторитета. Са друге стране, Бабонићи су имали јак утицај на пограничне босанске територије још од краја XIII века, јер су држали велике поседе у непосредном суседству Босне, а у тзв. Доњој Славонији су им се налазиле и централне баштине. Родбинским и другим везама са Котроманићима и великашима дошли су и у посед неких територија босанске државе (нпр. Жупе Земуник). Стога је вероватно да су од средине друге деценије XIV века, ако не и раније, Хрватинићи били и под њиховим утицајем, посебно у својој централној Жупи Бањици, која се налазила уз доњославонску, бабонићку Жупу Сану.⁵ Младен II могао је, као хрватски бан, 1315. бити врховни сизерен бањичког кнеза Вукослава, али су непосредније везе са њим могли остварити ближи Бабонићи, чији је представник Стјепан V тада био славонски бан.⁶ Управо зато се, у каснијој повељи босанског бана Стјепана II Котроманића, наводи да је Вукослав напустио „хрватског господина и Бапшиће“, тј. Брибирце и Бабониће.⁷ Повеља о парници Вука Обрадовог и његових сродника сачувана је у архиву кнезова Благајских (потомака Бабонића),

³ Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 71–74.

⁴ Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VIII*, Zagreb 1910, 3–4, 80, 96–97; М. Ančić, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV stoljeću*, Zadar–Mostar 1997, 90–91, 94–96, 155; Н. Исаиловић, *Повеља бана Павла Шубића и његових синова кнезу Хрватину Стјепанићу*, ГПБ 3 (2010) 11–27; Ј. Мргић-Радочић, *Доњи Краји*, 28, 40–49.

⁵ Ј. Мргић-Радочић, *Доњи Краји*, 40–41, 43, 45–48; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 72–74. О северној граници Босне видети и рад: М. Благојевић, *Северна граница босанске државе у XIV веку*, Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд 1995, 59–76.

⁶ Н. Kekez, *Pod znamenjem propetog lava : povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća*, Zagreb 2016, 40, 45–46, 122–139, 427.

⁷ М. Ančić, *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb 2001, 39–40, 60; Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића којом даје кнезу Вукославу Хрватинићу жупе Бањицу и Врбању*, ГПБ 1 (2008) 11–22; Н. Kekez, *Pod znamenjem propetog lava*, 91–92, 100.

што такође сведочи да се радило о времену када је овај род био, на неки начин, надређен Хрватинићима у Жупи Бањица.⁸

Као што је на другом месту раније истакнуто, Вукослав Хрватинић није, попут оца, био кнез Доњих Краја, већ се његово кнештво у територијалном смислу односило на Жупу Бањицу (вероватно са Лушцима), а можда и Врбању, пошто ће му те две жупе касније потврдити босански бан због признавања врховне власти Котроманића и повратка у окриље Босне.⁹ Постоје, додуше, и мишљења да су све до 1326. непосредну власт у Врбањи имали Бабонићи. Лајош Талоци је, у својој студији, позивајући се управо на повељу из 1315. године, навео да је Вукослав у својој жупи, на баштинском поседу, имао готово банску, самосталну власт, иако му је формални господар био хрватски бан из рода Шубића.¹⁰ Није се, међутим, радило ни о каквим банским овлашћењима, већ о нормалном обичају да господар жупе или жупаније председава једноставнијим суђењима на својој територији, било да му је она баштинска или поверена на управу од стране владара. Тај обичај је документованији у средњовековним изворима угарске провенијенције, а посебно у онима са територије Хрватске.¹¹ Међутим, врло је вероватно да је слично било и у Босни, што се, посредно, може уочити на примеру исправе о уступању дела имовине Берислава Скочића Берију Добрковићу у Жупи Земуник, која је тада (1323) већ признавала босанску власт.¹² Такви маноријални или жупанијски судски столови били су, свакако, уобичајени.

Нада Клаић је, пак, оцењивала да се Вукослав још у време бана Павла Брибирског вратио у верност Котроманићима, који су њему и оцу

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatai Levéltár (= MNL–OL, DL) 66496; L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex Diplomaticus Comitum de Blagay 1200–1578*, Budapest 1897, 79; *Collectio diplomatica Hungarica*, Budapest 2008. (DVD-ROM). Напомињемо да је Вук, син Обрада, у ранијим издањима често навођен и као Вук Обрадовић.

⁹ Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II*, ГПБ 1 (2008) 11–22; иста, *Повеља бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје своју „вјеру господску“*, ССА 7 (2008) 51–58; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 72–74.

¹⁰ Lj. Thallóczy, *Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arhiva*, GZM 18 (1906) 421; L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München–Leipzig 1914, 48.

¹¹ М. Анчић, *Na rubu Zapada*, 147–148; М. Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, Houndmills 2000, 40–44, 58–61, 162–169.

¹² Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 405–406, 416; L. Thallóczy, *Studien*, 12–13; V. Jokanović, *Prilog izučavanju bosanskog feudalizma*, Radovi Naučnog društva NR BiH 2 (1954) 242–243.

му Хрватину одузели наслов кнезова Доњих Краја. Такође је мислила и да су глобе прописане у овој и у повељи о поседу Берислава Скочића ишле босанском бану, иако су (у оба случаја) можда ишле и господару жупе.¹³ Међутим, у тренутку настанка ове исправе, кнез Вукослав је готово сигурно деловао унутар угарског (хрватског или славонског) правног система, па би, у случају да је „господин“ који је примао глобе био бан, то 1315. највероватније био славонски бан Стјепан V Бабонић или, можда, хрватски бан Младен II Шубић. Поседи Вукослављеве гране Хрватинића наћи ће се опет у склопу Босне тек око 1326/1327. године, када је дошло до неуспеле побуне Бабонића против власти угарског краља Карла Роберта.¹⁴ Та грана ће се трајно изневерити Котроманићима и Босни тек после смрти кнеза Вукослава, у време бана Твртка.¹⁵ Иако је Талоци преувеличао степен аутономије кнеза Вукослава, ипак треба признати да је он господарио Жупом Бањицом као домаћи, примарни предводник локалне властеоске заједнице. Тај положај је имао и у окриљу угарске и у окриљу босанске државе.

У досадашњим издањима ове исправе долазило је до опречних података о њеној датацији. Иако иза свих издања стоје Лајош Талоци и његови сарадници, чини се да су они или располагали са две различите верзије повеље или су направили грешке у издању. О могућности постојања вишеструких примерака више речи биће касније (у одељку о опису повеље), а за сада је довољно поменути да нам се ипак чини вероватнијим да је права датација 1315, а не 1305. година. Примерак којим ми данас располажемо недвосмислено наводи 1315. годину, што је логичније јер је у документу назначено да је Вукослављев отац, кнез Хрватин, покојни, а он се последњи пут помиње као жив у фебруару 1305. године. Осим ако није умро неколико месеци након издавања те повеље, вероватније је да је 1315. исправна година. Користећи различита Талоцијева издања, историчари су бирали једну од две навођене године (каткад вођени логичким промишљањем, а каткад услед познавања само једног или другог издања), наводили обе или чак, писали познију годину, позивајући се на издање у коме стоји ранија датација. Око тог питања су

¹³ N. Klaić, *Iz problematike srednjovjekovne povijesti Bosne*, Prilozi II u Sarajevu 14–15 (1978) 68; ista, *Srednjovjekovna Bosna. Politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.)*, Zagreb 1989, 204–206, 229–230.

¹⁴ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 84–88, 359; М. Анчић, *Путања клатна*, 49, 51, 113–119; Ј. Мргић-Радодјчић, *Доњи Краји*, 44–50; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–75.

¹⁵ Ј. Мргић-Радодјчић, *Доњи Краји*, 67–68.

настајала и мања спорења, али без посебне аргументације, јер се нико није позабавио разјашњењем ове дилеме.¹⁶

Најзад, треба рећи неколико речи о правном чину документа и његовом значају. Исправа заправо представља судску белешку о окончаном спору Вука, сина Обрада, и његових сродника из Санице, издату у форми повеље кнеза Вукослава Хрватинића, као господара жупе и, сходно томе, председавајућег локалног суда. Како скоро сви доступни подаци, односно примери везани за правне процедуре на локалном нивоу у Босни потичу из докумената који су настали у окружењу Хрватинића, и то у првој половини XIV века, тешко је рећи да ли се радило о општебосанској пракси или о специфичностима Доњих Краја као подручја које је дуго клизило између босанске и угарске власти.¹⁷ Иако је вероватније да се радило о општијој пракси, тешко је изнети поуздан закључак. У време издавања ове судске белешке, кнез Вукослав је, као што смо истакли, вероватно био под врховном влашћу хрватских Шубића Брибирских и јаким утицајем славонских Бабонића. Исправу је издао на латинском језику, према формулару сродном оном који је коришћен за угарске племићке исправе, а предвиђена је и световна санкција у форми казне у новцу, што је такође била угарска пракса. Чињеница да се као новчана обрачунска јединица спомиње марка такође појачава вероватноћу да је Вукослав био везан пре свега за Славонију.¹⁸

¹⁶ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba. (1350.–1416.)*, Zagreb 1902, 9–10, 243–244; isti, *Iz Arkiva u Körmendü, Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva* 7 (1905) 216; J. Радонић, *Thallóczy Lajos. Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről fõtekintettel a körmendi levéltár okleveleire (Értekezések a Történeti Tudományok körébõl. Kiadja a magyar tud. Akademia XX kot. 5 sz) Budapest 1905. 8. Cmp. 69*, *Летопис Матице српске* 236 (1906) 106–107; M. Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 1982, 40; *Enciklopedija Jugoslavije* 5 (Hrv–Janj), Zagreb 1988, 151 (A. Babić); *HBL* 5, 728 (P. Čošković). Јован Радонић је, поведен Талоцијевим издањем из 1905. године, исправљао Ферда Шишића који је навео да је кнез Хрватин умро нешто пре 1315. године, тврдећи да је Талоци установио да Стјепанићева смрт пада у 1305. годину. Са друге стране, Шишић и Вего су погрешно схватили да је кнез Вукослав тај који се измирио са Вуком, сином Обрада, и његовим сродницима. Занимљиво, у једном ранијем раду, Вего не прави ту грешку коју, касније, очито преузима од Шишића (M. Vego, *Postanak imena Bosanska krajina*, *Pregled: časopis za društvena pitanja* 66/2 (1976) 188).

¹⁷ Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 405–406, 436; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VIII*, 417–418; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik IX*, Zagreb 1911, 238; L. Thallóczy, *Studien*, 12–13, 327–328; H. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–89.

¹⁸ Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 405–406; L. Thallóczy, *Studien*, 12–13; T. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik XVII*, Zagreb 1981, 397–398; H. Исаиловић, *Повеља кнеза*

У вези са тим, поновимо још једном да је овде приређени примерак исправе сачуван у архиву Благајских – наследника Бабонића.

За сроднике Вука Обрадовога користи се термин *generatio*, такође према угарском моделу, који означава заједницу ширу од породице, а можда и рода, и углавном се преводи са „племе“, мада би се, теоријски, могао поистоветити са братством, односно босанском „братијом“.¹⁹ Други, процедурални елементи, можда су били шире распрострањени, иако су и они у земљама угарске круне боље документовани. Присутни племенити људи били су представници локалне, ниже властеле, који су се, заједно са кнезом Вукославом, старали о правди. Они су својеврсни „добри људи“ Жупе Бањице и евентуално суседних жупа, односно подручја које је Вукослав контролисао.²⁰ Уз њих не иду никакве титуле, што доказује да се ради о нижем племству.²¹ Исто важи и за приставе (гаранте), који су имали сличан статус, али другачију улогу.²²

Помен једног присутног властелина и једног пристава *de Lusac*, наводи на дилему дали се ради о људима из Лужачког поља, северозападно од Санице или, пак, о Жупи Лужац (Лушци) која се налазила јужно од Жупе Бањице, око изворишта Сане. У потоњем случају, занимљиво је напоменути да се, према повељи Стјепана II Вукославу Хрватинићу из око 1326. године, кнез Вукослав вратио у верност босанском бану из Жупе Лушци, због чега је могао превести верне људе одатле на потврђене му поседе (тј. жупе Бањицу и Врбању) током десет година. Три рода (Калошевићи, Бенковићи и Дивјеновићи) наведени су као они који нису хтели приступити Босни. Повеља из 1315. године на неки начин

Вукослава, 73.

¹⁹ Видети одељак *Установе и важнији појмови*.

²⁰ М. Rady, *Nobility, Land and Service*, 41–44, 62–66, 164–166. Више о добрим људима у средњовековној Србији, Босни и шире у: М. Ивановић, „Добри људи“ у *српској средњовековној држави*, Београд 2017.

²¹ Да ли се радило о градокметима Кључа, тешко је рећи, али то је мало вероватно јер се помиње и племић из нешто удаљенијих Лужаца. V. Jokačić, *Prilog izučavanju bosanskog feudalizma*, 242–243; М. Rady, *Nobility, Land and Service*, 79–85; E. B. Halász, S. Miljan, *Diplomatarium comitum terrestrium Crisiensium (1274–1439)*, Budapest–Zagreb 2014, 69–101.

²² V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908–1922, 1149–1155; М. Костренчић, *Fides publica (јавна вера) у правној историји Срба и Хрвата до краја XV века*, Београд 1930, 60–63; *ЛССВ*, 587 (А. Веселиновић).

указује да су Лушци и тада били у рукама или под утицајем Вукослава Хрватинића.²³

Све у анализираној повељи поменуте личности нису познате из других извора, што потврђује да се ради о локалним угледницима. Сам Вук Обрадов и његово „племе“ из Санице, можда су били тек слободно становништво наведеног насеља, а можда су и они припадали слоју најнижег племства. Како уз њих није наведен епитет „племенитих људи“ (*nobiles viri*), није лако дати коначну оцену њиховог статуса.²⁴ Најзад, вреди поменути да је ово један од занимљивих примера својеврсне медијације и судског помирења. Иако се процес одвијао у време угарске врховне власти над Жупом Бањица, вероватно се слична пракса дешавала и у време босанске власти.

Опис повеље

Документ, који представља оригинал, данас се чува у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), у тзв. Предмохачкој збирци (Mohács Előtti Gyűjtemény) под сигнатуром Diplomatikai Levéltár (DL) 66496.²⁵ Првобитно је припадао породичном архиву кнезова Благајских (Gr. Blagay család levéltára), који се неко време налазио у Мађарском народном музеју, пре него што је пренет у тадашњи Мађарски државни архив у коме се водио у секцији Q, као фонд бр. 45. Стара сигнатура повеље која се овде анализира била је Q 45/119. Приложено издање приређено је на основу дигиталних фотографија начињених у Мађарском националном архиву.

Повеља је исписана на омањем комаду пергаментa, не сасвим правилно исеченом, који, према оријентацији текста, има облик положеног правоугаоника.²⁶ Димензије су око 120 мм по дужини (од чега на плику отпада око 15 мм), односно око 187 мм по ширини. Текст је исписан на глаткој страни пергаментa, која је беле боје, док је спољашња, груба страна, местимично запрљана. Документ је био пресавијен два пута по

²³ Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 42–43; Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II*, ССА 7 (2008) 52–55.

²⁴ V. Jokanović, *Prilog izučavanju bosanskog feudalizma*, 242–243.

²⁵ *Collectio diplomatica Hungarica*, Budapest 2008. (DVD-ROM). Погледати и интернет портал: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/>.

²⁶ Н. Исailовић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 174, 196–198 (докторска дисертација у рукопису).

ширини (од чега је доњи хоризонтални преклоп представљао плику) и два пута по дужини, ка унутра, чиме је подељен на девет неједнаких поља (шест са савијеном пликом).

Текст, на латинском језику, исписан је у 12 редова, мастилом загасито смеђе боје, које је местимично тамних нијанси које вуку на црну боју, а местимично је избледело.²⁷ Текст је тесно упакован на пергамент малог формата, на коме нема трагова линирања. Горња маргина готово да не постоји и износи свега неколико милиметара. Десна је неравномерна – негде текст иде до ивице пергамент, а негде је увучен до 10 мм. Лева маргина је релативно правилна и износи око 10–12 мм. Испод текста остаје око 10 мм неисписаног простора, односно око 22–25 мм са отвореном пликом.²⁸ Плика је мала и деформисана услед тежине печата. Због премало простора, печатни прорези су начињени кроз део текста који, уједно, делимично прекрива склопљена плика. Коришћено писмо је необично. Ради се о својеврсном мешовитом облику између канцеларијске и курзивне готице, који још садржи елементе позне каролине (нпр. високо *s*), али то није облик најтипичнији за Угарску крајем XIII и почетком XIV века којим је исписана нпр. повеља кнеза Вукослава из 1325. године.²⁹ Наизглед читко, ово писмо има необичну морфологију, која истраживача повремено збуњује.

У тексту постоји пуно нејасних места, грешака, језичких непрецизности и нестандартних облика. На појединости ће бити указано у самом издању, а на овом месту треба поменути да се ради о неслагању предлога и именица по падежима (*inter ipsi*), о изостављању слова *h* из латинских речи (*abuit*), присуству надредних ознака за скраћивање или падеже тамо где за тиме нема потребе, присуству додатних потеза на словима који немају јасну сврху или значење, употреби погрешних речи (*quidam* уместо *quondam*, за означавање покојника³⁰ и слично), бројним варијантама при писању једног те истог личног имена (*Wlc*, *Wlk*, *Vlk*), нестандартним облицима појединих латинских речи (*quintaginta*, *pressdaldus*) итд. Када се томе додају избледела слова, нека места се тешко могу поуздано прочитати.

²⁷ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 26; *JCCB*, 581–582 (И. М. Ђорђевић); Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 207–212.

²⁸ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 202–204.

²⁹ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 98–103, 108–109, sl. 35, 37, 41.

³⁰ Ту грешку коментарише: F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 243.

Документ се, у тексту, именује заменички – *presentes* (ово).³¹ Пергамент је добро очуван и само је местимично благо оштећен. На полеђини се не налазе записи савремени настанку повеље, већ само отисци четири модерна штамбиља – Архива кнезова Благајских са уписаном сигнатуром (бр. 119) и годином (ап. 1315), затим Мађарског народног музеја – збирке грофовске породице Благајских, средњовековне збирке Државног архива и, најзад, штамбиљ којим је отиснута тренутна сигнатура (66496).³²

Печат је идентичан оном који је кнез Вукослав користио и 1325. године и чија легенда, према Милану Шуфлају, мање-више одговара кнежевој интитулацији на обе повеље.³³ Печатна грудва је зделаста, са заобљеним дном, а отисак типара је направљен у смеђем воску природне (иако потамнеле) боје. Грудва је причвршћена црвеном свиленом врпцом од уплетених тј. испреплетених нити. Врпца је провучена кроз два паралелна пара прореза на средишту доњег руба исправе – један пар се налазио изнад плике, пресецајући последњи ред текста, док други пар пролази кроз плику. Уплетене нити су прво провучене са полеђине кроз горњи пар прореза, а затим кроз доњи пар, са унутрашње стране савијене плике. Након укрштања испод доњег руба исправе, два крака су уплетена у један и врпца је тако ушла у горњи део грудве. Негде у средини грудве, пре њеног обликовања, краци су опет раздвојени, чини се на три низа нити, и излазили су из печата, по свему судећи, лево, десно и на доњој ивици.³⁴ Због оштећења, сада се само називу комадићи врпце на доњој левој страни (посматрајући у односу на аверс) и на самом дну печата. Отисак је кружан, плитак и слабо рељефан. На њему се налази неколико рупа, не само по ободу, од којих је бар пет њих релативно дубоко, док су остале површинске. Тешко је рећи да ли су оне имале везе са врпцом. Слична удубљења постоје и на полеђинском делу грудве. Печат је окрњен по ивицама, а највећи пречник сачуваног дела грудве има око 50 мм. Добар део тог промера је прекривен слабо рељефним

³¹ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 277, 292–296, 299.

³² MNL-OL, DL 66496, verso.

³³ М. Šufflay, *Iz arkiva ug. narodnog muzeja*, Vjesnik Kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva 8 (1906) 227.

³⁴ Р. Анђелић, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Сарајево 1970, 7, 83–90; Г. Чremoшник, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Сарајево 1976, 64–66, 75–81, 91–117; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 219–240.

отиском типара, на основу кога је Шуфлај утврдио начелну легенду, што је данас сасвим немогуће.³⁵

На овом месту треба споменути могућност постојања паралелног примерка, чији је однос са овим који се овде приређује, за сада, немогуће утврдити. Наиме, већ је речено да је Талоци у различитим издањима наводио да је ова повеља издата 1315, односно 1305. године. Сва познија издања преписивала су једну од две варијанте. Иако би се могло помислити да се ради о Талоцијевој непрецизности, чини се да постоје неке индиције да се ради о различитим примерцима, иако остаје нејасно зашто би они настали и зашто се сâм Талоци на то није осврнуо.

У збирци посвећеној повељама из архива кнезова Благајских, коју је приредио заједно са Шамуом Барабашем (1897)³⁶, Талоци објављује примерак који овде приређујемо и који недвосмислено носи 1315. годину. Осам година касније, овај пут самостално, он по први пут објављује исту исправу, са мањим разликама у читању (што укључује и датум) и у опису и са јасно различитим местом чувања документа. Разлика у опису подразумева помен висећег печата који стоји на црвено-жутој свиленој врпци (примерак који ми приређујемо има искључиво црвену врпцу, као што стоји и у опису у дипломатару Благајских), а као место чувања је наведен Земаљски музеј у Сарајеву. Ни у једном издању није експлицитно наведено чији је печат затечен на исправи. Примерак је означен као оригинал на пергаменту, што је случај и са примерком који се чува у архиву Благајских. Разлике у читању нећемо овде наводити у појединостима, а оне се свode на варијанте писања одређених речи (махом имена), те на различито навођење године.³⁷ Неке необичности, попут облика *abuit*, и неслагања предлога и именице су, пак, присутне у оба примерка.

³⁵ М. Šufflay, *Iz arkiva ug. narodnog muzeja*, 227; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 76–77. О мотивима на печату видети и: Ј. Belošević, *Pečatnik hrvatskoga bana Pavla I Bribirskog iz Zadra*, *Diadora* 3, Zadar 1965, 159–167, Т. I–V; Р. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati*, 11–13, 92–95; Н. Исаиловић, *Повеља бана Павла Шубића*, 12–14. Уп. А. Sulejmanagić, *Grbovi Vukčića Hrvatinića*, *Povijesni prilozi* 48 (2015) 45–63.

³⁶ Можда је разлог што се Талоци не осврће на ову дискрепанцу управо чињеница што је прво издање приређивао са Барабашем, који је можда радио транскрипцију датог документа, а можда су то чинила и трећа лица за потребе двојице приређивача, што у то време није било необично.

³⁷ L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex Diplomaticus de Blagay*, 79; L. Thallóczy, *Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről főtekintettel a körmendi levéltár okleveleire*, *Értekezések a Történeti Tudományok köréből* 20/5, Budapest 1905, 58–59.

Нажалост, није могуће утврдити међусобни однос ових потенцијално различитих примерака (уколико уопште постоје), нити време њиховог настанка и установити да ли један хронолошки претходи другом или су настали истовремено (а ово последње је мало вероватно, ако су врпце заиста различите, а грешке у писању године исправно пренете). Разлог за то је што се данас у Земаљском музеју у Сарајеву наведена исправа не може пронаћи, као ни још једна средњовековна босанска повеља за коју је Талоци навео да је „оригинални концепт на папиру“.³⁸ У Музеју се тренутно чувају три друга босанска документа из раздобља средњег века.³⁹ Податак да је већина граматичких грешака присутна у оба примерка указује на то да је један од примерака био неспоредни предложак за писање другог. Понављамо – све то важи уколико су уопште постојала два примерка.

Ранија издања

L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex diplomaticus comitum de Blagay 1200–1578*, Budapest 1897, 79, br. 38 (1315. година); L. Thallóczy, *Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről főtekintettel a körmendi levéltár okleveleire*, Értkezések a Történeti Tudományok köréből 20/5, Budapest 1905, 58–59, br. 4 (1305. година); Lj. Thallóczy, *Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arhiva*, GZM 18 (1906) 436, br. 4 (према Thallóczy, *Tanulmányok*); L. von Thallóczy, *Untersuchungen über den Ursprung des bosnischen Banates mit besonderer Berücksichtigung der Urkunden im Körmender Archive*, Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina 11 (1909) 276, br. 4 (према Thallóczy, *Tanulmányok*); T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VIII*, Zagreb 1910, 417–418, br. 340 (према *Codex diplomaticus comitum de Blagay*); L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, Munchen–Leipzig 1914, 327–328, br. 3 (према Thallóczy, *Tanulmányok*); Gy. Kristó, *Anjou–kori Oklevéltár I (1301–1305)*, Budapest–Szeged 1990, 385, br. 806 (регест на мађарском, према Thallóczy, *Tanulmányok*); M. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 205 (регест на хрватском, према оба издања, уз навођење 1315. године);

³⁸ L. Thallóczy, *Studien*, 327–328, 352. Ради се о повељи банице Анке и војводе Сандаља Хранића Алекси Паштровићу (1409).

³⁹ Ради се о повељама краља Твртка Хрвоју Вукчићу (1380), краља Дабише кћери Стани (1395) и краља Томаша синовима Иванца Јурченића (1450).

Gy. Kristó, *Anjou–kori Oklevéltár IV (1315–1317)*, Budapest–Szeged 1996, 87, br. 220 (регест на мађарском, према *Codex diplomaticus comitum de Blagay*); M. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 289 (регест на хрватском, према оба издања, уз навођење 1315. године); Е. Dedić, *Sanica u srednjem vijeku*, Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“ 14 (2014) 356–357, нар. 19 (издање према Thallóczy, *Tanulmányok*, уз навођење оба издања и избор 1315. године).

Текст повеље

Nos comes⁴⁰ Vkosslaus⁴¹, filius quidam⁴² (!) comitis Heruvatini⁴³, [2] damus pro memoria⁴⁴ quibus expedit universis presentium per tenorem⁴⁵, [3] quod quidam Wlc, filius Obrada⁴⁶, abuit⁴⁷ (!) causam cum generatione⁴⁸ [4] sua de Zanicha ante nobiles viros una cum Whosslavo⁴⁹, ante presentiam [5] ipsius et fecerunt concordiam inter ipsi⁵⁰ (!). Hoc fuit⁵¹ ante Radoslaum,

⁴⁰ Реч има надредну линију, што указује на скраћеницу, али скраћенице нема.

⁴¹ Талоцијева издања наводе облике: *V(l)kosslaus* (1897) и *Vhosslaus* (1905).

⁴² Треба: *quondam*. Талоцијево издање из 1905. наводи облик: *quondam*.

⁴³ Може се читати и као: *Huruatini*, а тако наводи и Талоцијево издање из 1897, док оно из 1905. наводи облик: *Heruvatini*.

⁴⁴ Реч има надредну линију тако да би требало да се чита у облику *memoriam*, али то би био падеж који не иде уз предлог *pro*, јер он тражи аблатив.

⁴⁵ Скраћеница као да указује на облик *tenore*, али то би било у несагласју са падежом (акузативом) који тражи предлог *per*.

⁴⁶ Последње слово је тешко читљиво, али вероватно се ради о слову *a* или лигатури дифтонга *ae*, пре него о слову *i*. Талоци у издању из 1905. године пише *Obradi*, приликом првог и последњег помена ове личности, а трећи (средњи) помен наводи у облику *Obrada*. Са друге стране, у издању из 1897. се ређају облици *Obrada* (за прва два помена) и *Obrade* (за последњи помен).

⁴⁷ Стандардни облик: *habuit*. Талоцијева издања из 1897. и 1905. наводе облик: *(h)abuit*.

⁴⁸ На овом месту делује да је написан облик *generationem* (дословце: *generationen*), што би такође било погрешно слагање предлога и именице. Но, можда се ради само о необично продуженом слову *e*.

⁴⁹ Талоцијево издање из 1897. наводи облик *W(l)kosslavo*, а оно из 1905. *Vhosslano*.

⁵⁰ Треба: *ipsos*. Талоцијево издање из 1897. врши ту корекцију, док оно из 1905. назначаваше грешку.

⁵¹ Израз *Hoc fuit* је био дописан изнад реда, ситнијим словима и уметнут између речи *ipsi* и *ante*. Талоци у издању из 1897. наводи, погрешно, *hoc fine*.

Quos comes obsequant filius quidam comes quidam
dum memoria quibus expedit omnes plenam p[re]sentem
quod quidam de filius obsequant abue causam cum generatione
sua d[icitur] quod ante nobiles n[ost]ros una cum obsequant ante plenam
p[re]sentem et forem generationem una ip[s]i ante plenam plenam
ante legum d[icitur] h[ic] et ante n[ost]ros d[icitur] generationem quod qui
cumque cori cori d[icitur] facere nobilem n[ost]ros quod qui ex generatione
ante n[ost]ros obsequant filio obsequant n[ost]ros ex ante ad causam solue
generationem n[ost]ros d[icitur] a secunda generatione obsequant filio et illius
causa p[re]sentem obsequant p[re]sentem filius hereditas d[icitur] alit
d[icitur] filius d[icitur] cum quod qui cumque cori n[ost]ros no[n] audet
cori d[icitur] d[icitur] in n[ost]ros cori d[icitur] d[icitur] cori d[icitur] quidam

filium Bricy⁵², et [6] ante Lepum de Lusac et ante Negoium de Bachulana⁵³. Quod qui[7]cumque eorum contra diceret⁵⁴ factum nobilium virorum, quod qui ex genera[8]tione ipsius Wlko, filio Obrada, noceret, extunc ad curiam solvat⁵⁵ [9] quintaginta⁵⁶ marcas domino et secunda quintaginta Vlko⁵⁷ Obrada filio. Et illius [10] causae primus pressdaldus⁵⁸ (!) Zaladol, filius Herelchi de Lusac, alter [11] Georgius, filius Duvani⁵⁹. [Etiam]⁶⁰ quod quicumque eorum illud non audeat [12] contra dici. Datum in Zanichca⁶¹, [sub]⁶² anno Domini M^{ooo} CCC^{ooo} (!)⁶³ quindecimo.

Превод повеље

Ми, кнез Вукослав, син покојног кнеза Хрватина, дајемо као подсетник свима онима којих се то тиче путем садржаја ове исправе да је извесни Вук, син Обрада, водио спор са својим племеном из

⁵² Ово име је јако тешко читљиво, па смо се одлучили на највероватнији облик. Талоци у издању из 1897. наводи *Bric(t)ii*, а у издању из 1905. године *Brio*.

⁵³ Прво слово је данас мутно, али се вероватно заиста ради о латиничном слову *B*.

⁵⁴ Реч би морала бити спојена у облик *contradicere*, али је у повељи јасно раздвојена. Исто се јавља и у последњем, дванаестом реду текста.

⁵⁵ Могло би се читати и *solvit*, али је *solvat* правилније.

⁵⁶ Може се читати и као: *quincaginta*. Стандардни облик: *quingaginta*. Исти облик се јавља још једном у истом реду. Талоци 1897. наводи облик *quincaginta*, а 1905. године: *quingaginta*.

⁵⁷ Реч је натписана, ситнијим словима, испред речи *Obrada*.

⁵⁸ Стандардни облик: *pristaldus*. Талоцијево издање из 1897. наводи облик *pressdaldus*, а оно из 1905. *prissdaldus*.

⁵⁹ Између два слова *uu*, односно споја *uv* (*Duuani/Duvani*), натписан је неки знак, можда за скраћеницу, али се он не може идентификовати јер је избледео. Талоци у издању из 1905. чита име као: *Dunnani*.

⁶⁰ Реч је сада невидљива, па је уносимо на основу Талоцијевог издања из 1905. године, које се односи на мистериозни „сарајевски примерак“ документа. Талоцијево издање из 1897. реч једноставно изоставља.

⁶¹ Можда стоји *Zanichea*, али се то због прореза за печатну врпцу сада не може поуздано утврдити.

⁶² Реч је делимично прекривена прорезом за печатну врпцу и делује да је прецртана. Вероватно се ради о предлогу *sub* који је некада коришћен у хронолошким датацијама, нпр. *sub anno dominice incarnationis*.

⁶³ Писар је изнад слова која означавају године (М, односно CCC) натписао по три кружнице, а иза латинске ознаке за хиљаду (М), као да постоји и ситније натписано слово *i* (*Mi*). Можда су ознаке у натпису некакав украс или представљају пробу пера која је претходила писању, а, на крају, непланирано ушла у поље текста. Видети снимак у прилогу рада.

Санице пред племенитим мужевима, заједно са Вукославом, у његовом присуству, и они су постигли споразум између себе. И ово је учињено пред Радославом, сином Бриција, и пред Лепом из Лушца и пред Негојем из Бахулане. И ако неки од њих буде противречио овом чину племенитих мужава, и ако који из његовог племена Вуку, сину Обрада, буде начинио штету, да због тога уплати суду: педесет марака господину и још педесет Вуку, сину Обрада. И овој ствари први пристав [био је] Заладол, син Херелка из Лушца, а други Јурај, син Дувана. И да се нико од њих не усуди да томе противречи. Дато у Саници, лета Господњег 1315.

Дипломатичке особености

Документ има релативно једноставан и типичан формални образац, који не представља превод са словенског оригинала, као што је сугерисао Талоци.⁶⁴ Ради се о повељи која, у начелу, представља пресуду жупског кнеза. У овом случају, то није *de facto* пресуда, већ белешка о измирењу две стране пред органима судске власти.

Повеља почиње интитулацијом са владарском множином, уобичајеном за латинске исправе које су настајале у XIV веку на подручјима под утицајем угарске дипломатичке праксе.⁶⁵ Као и у каснијој повељи из 1325. године, кнез Вукослав се наводи као кнез који се не титулише путем територијалне одреднице, већ се ближе одређује својим родословљем, као кнез Вукослав, син покојног кнеза Хрватина (*Nos comes Vkosslaus, filius quidam comitis Heruvatini*).⁶⁶ За разлику од каснијег документа, овде се наглашава да је Хрватин покојни, иако је за то употребљен необичан и неправиан облик – *quidam*, уместо уобичајеног *quondam* или *condam*. Вероватно се ради о писарској грешци, пре него о варијанти, јер се овакав облик готово никад не среће у датој функцији, а писар је и на другим местима исписивао необичне латинске облике, као да су му били страни, односно као да је слабо познавао језик, о чему је већ било речи. За интитулацијом следи уобичајени спој промулгације и опште инскрипције, с тим што је употребљен ређи промулгациони израз – *damus pro memoria quibus expedit universis presentium per tenorem*.⁶⁷

⁶⁴ Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 421; L. Thallóczy, *Studien*, 48; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 268–269.

⁶⁵ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 314.

⁶⁶ Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–70, 80–82.

⁶⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 391, 393, 512.

Експозиција се практично своди на само једну реченицу којом се поручује да се повела парница између сродника из Санице, односно да је спор покренуо извесни Вук, син Обрада, а онда се одмах прелази на диспозицију у којој се, на сведен начин, констатује да је процес окончан, по (бар за угарску праксу) уобичајеном поступку – пред племенитим људима и господаром жупе као судијама. Чини се да нису сви племићи били из Жупе Бањица, што би опет указивало на праксу у Угарској и Хрватској где су се, у улози заступника, сведока, медијатора или судија јављали представници властеле не само с територије на којој се спор водио, већ и из околних области.⁶⁸ Уколико су, пак, сви племенити људи били представници Жупе Бањица, онда је подручје Жупе Лушци, која се налазила у непосредном суседству, у изворишном делу реке Сане, било на неки начин везано тј. „афилирано“ за Бањицу, можда зато што је и том жупом господарио кнез Вукослав. Иако је из ње пришао бану Стјепану II око 1326. године, она му је одузета и постала је бански посед, мада је Хрватинић добио право да у Бањицу и Врбању пресели све верне људе.⁶⁹

За оне који прекрше договор о измирењу и учине штету Вуку Обрадовом, а то се, иако се прва одредба односила на свакога, пре свега тицало Вукових сродника из Санице, предвиђена је световна санкција, што је опет превасходно угарски, а не босански обичај.⁷⁰ Као јемци се јављају двојица пристава, који нису сведоци, већ судска, гарантно-извршна лица, од којих је један такође из Жупе Лушци.⁷¹ На крају се, као својеврсна допуна санкције, наводи кратка реченица којом се поручује да се нико не сме усудити да записаном правном чину противречи – *[Etiam] quod quicumque eorum illud non audeat contra dici*.⁷²

Датум је елиптичан јер му недостају поједини елементи, тачније дан и месец. Локација записивања је Саница (*Datum in Zanichca*), што сведочи о томе да је документ настао одмах након окончане парнице између Вука

⁶⁸ M. Rady, *Nobility, Land and Service*, 41, 63–64, 71–72, 167–168; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 399.

⁶⁹ Ј. Мргич-Радојчић, *Доњи Крају*, 42–43, 45–48, 231–243.

⁷⁰ *Quod quicumque eorum contradiceret factum nobilium virorum, quod qui ex generatione ipsius Wlko, filio Obrada, noceret, extunc ad curiam solvat quintaginta marcas domino et secunda quintaginta Vlko Obradae filio*. Видети и: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 419–420 и нап. 18.

⁷¹ М. Костренчић, *Fides publica*, 60–63; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 452, 454–456.

⁷² Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 431–432.

Обрадовог и његових саплеменика из Санице, тј. да повеља представља белешку о судском процесу коју је, као председавајући жупског суда, на лицу места донео кнез Вукослав. Хронолошка одредница датума садржи само ознаку хришћанске ере и године, с тим што је писар имао неколико дилема и исправки – прво је, чини се, ставио предлог *sub*, а затим га прецртао, остављајући само формулацију *anno Domini*, када је реч о ери. Годину је, пак, исписао тако што је изнад латинске ознаке за хиљаду (М), односно изнад три ознаке за стотину (ССС), исписао по три кружнице нејасног значења, вероватно грешком. Ознаку декаде и године означио је речима, правилно.⁷³ Име писара изостаје, што није необично за латинске исправе, па стога не знамо ништа о пореклу састављача ове повеље.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњаване личности: **comes Vkoßslaus, filius quidam comitis Huruatini, Whoßslavus** / кнез Вукослав, син кнеза Хрватина (ССА 4, 118; ССА 7, 55–56; ГПБ 2, 19).

Wlc/Wlk/Vlk, filius Obrada (Вук, син Обрада), 3, 8, 9 (редови у изворнику) – особа поменута само у овој исправи. Ради се о представнику рода, односно племена из Санице. Није познато да ли се дотично племе сматрало нижом властелом, пошто уз њега није експлицитно наведен придев *nobilis*, већ је одређено само речју *generatio*.

Radoslaus, filius Bricy [Brio] (Радослав, син Бриција или Бриона), 5 – племенити човек (властелин) који се помиње само у овој исправи. Пошто је име Радосављевог оца написано јако нечитко, могло би се спекулисати да би то могао бити Бенко (*Benco*), који би се могао повезати са лужачким родом Бенковића, који је одлучио да остане неверан босанском бану и након 1326/27. године, али сматрамо да су такве спекулације ипак неосноване, посебно зато што се за овог појединца не наводи да је из Лушца, тј. Лужаца. Нешто је већа могућност, али опет сразмерно мала, да је Јурај, син Дувана, припадник рода Дивјеновића, који су такође одбили да се врате у верност бану Стјепану II (видети ниже).

Литература: Ј. Мргич-Радојчић, *Доњи Краји*, 42–43.

Lepus de Lusac (Леп из Лушца), 6 – племенити човек (властелин) који се помиње само у овој исправи. Наводи се да је из Лушца, што је

⁷³ М^{ooo} ССС^{ooo} *quindécimo*. Видети и нап. 63.

готово сигурно одредница Жупе Лушци, а не неког насеља. Марко Вего је сматрао да је његово име превод и да је изворно гласило Зец (лат. *lepus*).

Литература: М. Vego, *Postanak imena Bosanska krajina*, 188; Ј. Мргњћ-Радојчић, *Доњи Крају*, 243.

Negoius de Bachulana (Негоје из Бахулане), 6 – племенити човек (властелин) који се помиње само у овој исправи. Бахулана (или Бачулана, Бацулана) највероватније је име места, јер у широј околини није забележена жупа или жупанија тога имена. Само место није познато из других извора, а Талоци га у својој студији чита као *Баховљане*. Међутим, ни место тог имена данас више не постоји, ни на простору некадашње Жупе Бањице, нити у суседним областима. Да ли се можда ради о деформисаном облику оближњег села Биљани (Доњи и Горњи), или, пак, о подједнако нетачно исписаном облику данас неубицираног села Загуљани⁷⁴, које се, према повељи краља Томаша из 1446. године, налазило у близини – тешко је рећи. Село Маховљани које би припадало Жупи Глаж, најмање је вероватан кандидат за идентификацију места *Bachulana*.

Литература: Thallóczy, *Istraživanja*, 421; Ј. Мргњћ-Радојчић, *Доњи Крају*, 231–243.

Zaladol, filius Herelchi de Lusac (Заладол/Сладоје, син Херелка/Хрељка из Лушца), 10 – особа поменута само у овој исправи. И овде се радило о особи, по свему судећи, из Жупе Лушци. Због необично исписаног имена – Заладол, син Херелка, могуће је да се заправо ради о имену Сладоје, који је био син Хрељка.

Литература: Ј. Мргњћ-Радојчић, *Доњи Крају*, 243.

Georgius, filius Duuani (Јурај, син Дувана), 11 – особа поменута само у овој исправи. Према другом читању, могло би се радити о сину Дунана. Како су готово сва имена у повељи исписана на необичан начин и делују неубичајено, није искључено да су нетачно наведена и могуће су и друге варијације. Да ли је он можда припадао роду Дивјеновића из Лужаца који се после 1326. није, за разлику од кнеза Вукослава, вратио у верност босанском бану, тешко је рећи, али то је ипак мало вероватно.

Литература: Ј. Мргњћ-Радојчић, *Доњи Крају*, 42–43; Ј. Мргњћ, *Повеља бана Стјепана II*, ССА 7 (2008) 52–55.

⁷⁴ Можда одговара данашњем селу Завале.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе: **comes/кнез** (ГПБ 2, 3, према регистру); **presentes/исправа** (ГПБ 2, 85; ГПБ 3, 27); **generatio/племе** (ГПБ 10, 86–87); **pressdaldus/пристав** (ГПБ 1, 19).

causa (спор, парница, суђење), 3 (ред у изворнику) – основно значење ове речи је *разлог*, али се на овом месту ради о термину који је означавао неко отворено, неразрешено питање или спор који је резултовао формалном парницом или рочиштем пред судом.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 117, 895, 897.

curia (суд), 8 – реч је означавала и двор, али и суд којим је председавао господар области, делећи правду заједно са групом племенитих људи. Овакав суд био је установа обичајног права која је могла, али није морала бити кодификована. У земљама угарске круне овакви судови на нивоу жупанија, жупаната или заједница (општина) били су уобичајени, а на основу пар примера из босанско-угарског пограничја, везаних управо за племенити род Хрватинића, чини се да је та установа постојала и у Босни, не само на нивоу државе, већ и жупа. Да ли се радило о домаћем институту или од суседа преузетом обичају, тешко је рећи у недостатку извора. У конкретном случају забележеном у овој исправи, жупски суд деловао је, практично, као тзв. „примирителни“ (мировни) суд, у оквиру кога се, уз могућу медијацију и неспорну гаранцију пристава, дошло до споразума и измирења тужиоца и тужених.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1385–1398; Z. Herkov, *Grada za finansijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske I*, Zagreb 1956, 231–232; *ЛССВ*, 719–723 (А. Веселиновић); M. Rady, *Nobility, Land and Service*, 41–44, 162–169.

marca (марка), 9 – марка или гривна представљала је и тежинску меру и новчану обрачунску јединицу. Реч је германског порекла и има значење ознаке, белешке, жига. Као тежинска мера, марка је осциловала у зависности од региона, али је славонска марка, о којој је овде вероватно била реч, износила око 237 грама. У обрачунском смислу, постојала су два типа марке. У односу на угарски новац, једна марка је била једнака износу од три угарска флорина (дуката). Са друге стране, иста јединица се помиње и у судским поступцима. У њима је једна марка злата вредела 72 дуката, док су марке сребра осциловале у вредности од једног до

четири златна дуката, у зависности од квалитета, што у овом документу није наведено.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 360, 590, 602, 630; Z. Herkov, *Grada II*, Zagreb 1956, 109–121.

Топографски подаци

Zanicha/Zanichsa (Саница), 4, 12 (редови у изворнику) – назив који носе три међусобно блиска насеља која се данас налазе на северозападу општине Кључ. Највеће од њих, Саница (општинско место до 1961. године), налази се око 17 км северозападно од Кључа, док се Доња Саница налази неких 5 км источно, а Горња Саница неких 3 км западно од Санице. У средњем веку ово је подручје било на северном ободу жупе Бањица, према Жупи Сана. Док је Бањица углавном припадала Босни, Сана је била доњославонска жупа и, током највећег дела средњег века припадала је Угарској. Документ који се овде приређује садржи први помен Санице у историјским изворима. Осим њега, Саницу, у склопу Жупе Бањица, помиње и повеља босанског краља Томаша синовима Иваниша Драгишића, једног од нећака Хрвоја Вукчића, из 1446. године. Према истраживањима Јелене Мргић, ова Саница би могла одговарати Горњој Саници.

Место је добило име по речици Саници која извире на Грмечу, а улива се у оближњу Сану, 12 км северозападно од Кључа. Сва три горе поменута насеља су у долини реке. Ту се налазила праисторијска градина на локалитету Црквена главица, а из правца Бравског поља (са јужне стране Грмеча), кроз Саничку долину ишао је пут Салона–Сисција. Постојала су и два римска насеља на локалитетима Пантоши и Биљани, а потоње насеље је имало и своје утврђење. Подручје је прешло у угарске руке после потчињавања потомака Вукослава Хрватинића угарском краљу Лајошу и њиховог пресељења у Славонију, али су га повратили Хрвоје и Вук Вукчић 80-их година XIV века. Касније је жупа са свим местима припала потомцима Драгише Вукчића и његовог сина, горе поменутог Иваниша Драгишића. Неколико месеци после пада средњовековне босанске државе, долину Сане заузели су Угри. Временом је на том подручју створена Јајачка бановина којој је Бањица припадала све док је нису поново освојиле Османлије, вероватно током последње деценије XV века.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 438–441; L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex Diplomaticus Comitum de Blagay*, 79; L. Thallóczy, *Studien*, 327–328.

Литература: М. Карановић, *Саничка жупа у Босанској Крајини*, Српски етнографски зборник. Насеља и порекло становништва 26 (1930) 241–305, посебно стр. 245–247; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 23, obr. J. Jedvaj, S. Musulin, J. Nagy i dr., Zagreb 1976, 238 (погрешно идентификује Саницу, тумачећи топоним из ове повеље као презиме Жанић); Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 231–242 и према регистру; Е. Dedić, *Sanica u srednjem vijeku*, 353–362.

Neven Isailović

Institut d'Histoire

Belgrade

**LA CHARTE DU KNEZ VUKOSAV HRVATINIĆ PAR LAQUELLE
EST ÉTABLI LA PAIX ENTRE VUK, LE FILS D'OBRAD, ET SES
COUSINS DE SANICA**

Sanica, 1935.

Résumé

Le knez Vukosav Hrvatinic, fils du knez Hrvatin et maître de la paroisse Banjica, confirme qu'ensemble avec les trois hommes nobles et deux confidents, il avait assisté à l'établissement de la paix entre Vuk, le fils d'Obrad, et sa «tribu» (generatio) de Sanica, qui avant étaient en dispute. Il est défini par la charte que personne ne doit violer l'accord, et si un quiconque de la «tribu» mentionnée faisait du mal à Vuk, il serait obligé à payer à la cour les 100 marcs, desquels 50 au «maître» (probablement au knez Vukosav ou son suzerain), et 50 à Vuk, lui-même. A l'époque de la création de ce document, le knez Vukosav était sous l'influence, il est possible même qu'il était sous la règle de la famille des nobles Brbonić, qui avaient à cet époque-là position du ban de la Slavonie. Ensemble avec la paroisse Banjica, sous le contrôle direct de Vukosav Hrvatinic, se trouvait aussi la paroisse Lužac (Lušci), d'où venaient un des nobles et un des deux confidents présents à la cérémonie d'établissement de la paix.

Mots-clés: Vukosav Hrvatinic, Vuk Obradović, Sanica, Lušci, paroisse Banjica, année 1315, XIV siècle, charte, diplomatique, langue latine.

Оригинални научни рад

УДК 930.2:003.074(497.5Дубровник)“1399“

DOI 10.7251/GPB1811031S

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм историје

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ГОСПОЋИ ВИТАЧИ

1399, 16. септембар

Сажетак: Дубровчани су у овом писму јављали госпођи Витачи да ће јој одговорити на писмо када се скупи властела, која је сада по селима и острвима како би прикупила љетину и учествовала у берби грожђа у виноградима. Претходно је њено писмо у Дубровник донио њен „слуга“ Брајан. На основу садржаја писма није могуће чак ни претпоставити о чему се радило. Ово писмо је значајан документ прије свега за историју приватног живота у Дубровнику и сусједним областима. Из њега сазнајемо да је септембар, као почетни мјесец „јесењих радости“, био намијењен за одмор властеле од свакодневних политичких и економских обавеза у граду и за уживање у прикупљању плодова земље.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, госпођа Витача, властела, Брајан, усмене поруке.

Почетком 1399. године Дубровчани су купили Приморје од краља Стефана Остоје, који је од комплетног посла, уз војводу Хрвоја Вукчића Хрватинића, највише профитирао. Међу онима који су били незадовољни тим чином биљежи се и војвода Радич Санковић, који је покушавао добити било какво задовољење¹. Због тога су Дубровчани морали уложити много дипломатског умијећа како би га смирили и успоставили нормалне односе са њим. Могло би се рећи да је прољеће

* Ел. пошта: arandjel.smiljanic@ff.unibl.org

¹ Из Радичевих протеста види се да он није оспоравао легалност саме продаје, већ је прије свега био заинтересован да извуче било какву корист за себе. В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Бања Лука – Београд 1999, 362; G. Čremošnik, *Prodaja bosanskog Primorja Dubrovniku god. 1399. i kralj Ostoja*, GZM 40 (1928) 125–126; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955, 44; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 109.

и лѣто те године обиљежено преговорима Општине са Санковићем². На крају је војвода Радич посјетио Дубровник, гдје је 25. августа издао повељу којом је признао њихову власт над Приморјем³. Тек након тога Дубровчани су могли мало да се опусте. То се посебно односи на њихову властелу, која је наредни мјесец (септембар) у огромној већини провела ван градских зидина, по селима и острвима, како би учествовали у берби грожђа и прављењу вина. За то вријеме у Дубровник је стигао Брајан, посланик госпође Витаче, са њеним писмом. Они се помињу само у овом историјском извору, те се о њима тешко може нешто више саопштити. Уз писмо, властима Општине пренио је и неке усмене поруке. Они су обећали да ће одговорити госпођи Витачи када се властела скупѝ. Није познато о каквој врсти проблема или послова се ту радило. Како вијести о томе престају, чини се да у питању није било нешто претјерано значајно.

Опис писма и ранија издања

Оригинално писмо које су Дубровчани 16. септембра 1399. упутили госпођи Витачи није сачувано, али јесте његов препис који се налази у књизи Руска Христифоровића, и то на полеђини 20. листа, у његовом горњем дијелу.⁴ Почине знаком крста, а завршава тачком. Препис је читљив и добро очуван, са нешто већим размаком између шестог и седмог реда. Дубровачко писмо госпођи Витачи досад је објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 24; и Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 477.

² О томе више видјети у радовима: А. Смиљанић, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу*, ГПБ 6 (2013) 9–15; исти, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу поводом продаје Приморја*, ГПБ 7 (2014) 9–14; исти, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу поводом тражења позајмице*, ГПБ 10 (2017) 91–98.

³ Том приликом продао је и своје баштинско село Лисац, иако је оно у комплетној причи имало секундаран значај. О свему више видјети у: С. Мишић, *Повеља војводе Радича Санковића Дубровнику*, ССА 6 (2007) 183–199.

⁴ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* I, fol 20’.

*Текст писма***

+ Вѣ всем(ѣ) почтенои г(о)сп(о)ги Витачи ѡд[ѣ] владѣцагѡ⁵ гр[а]да
Дѣбровника кнеза и ѡд[ѣ] |2| вѣсе ѡпкине⁶ многѡпочтено⁷ поздравленик.
Листѣ ваше м(и)л(о)сти |3| примисмо по вашемѣ слѣзѣ по Брајанѣ и цо
наамѣ гов(о)ри ѡд[ѣ] васѣ ѡ всемѣ |4| разѣмесмо. Я за цо наамѣ ѣписа
г(о)сп(о)гкѣ сѣди⁸ се к ето пригѡдило⁹ крѣ |5| цо годѣ к¹⁰ властель ксѣ
надворѣ¹¹ изѣ гр[а]да по виноградих(ѣ) скѣп[и]ти лѣтине |6| по ѡтоцѣхѣ
и дрѣгидѣ¹² тер[ѣ] за този немогѡсмо¹³ к скѣп[и]ти да ѡд(ѣ)гов(о)римо
|7| твои м(и)л(о)сти. Зато¹⁴ молимо немои ни зазрѣти. Прости наамѣ
за сѣде. |8| Да комѣ се скѣпе хѡккѡ¹⁵ за този видѣть¹⁶ тер(ѣ) вашои
м(и)л(о)сти ѡд[ѣ]писать¹⁷.

Испод текста преписа писма налази се латински написан датум:
ad XVI settembre 1399.

Превод

У свему поштованој госпођи Витачи од владајућег кнеза градом
Дубровником, и од све Општине поздрав пун великог поштовања.
Писмо ваше милости примили смо по вашем слуги Брајану, и што нам
је говорио од вас у свему смо га разумјели. А за оно што сте нам писали
госпођо, сада се тако задесило да што год је властеле, они су изван града
по виноградима, али и по острвима и другдје како би прикупили љетину,
те због тога не можемо је сакупити (властелу) како би одговорили твојој
милости. Зато те молимо да нам не узмеш за зло. Опрости нам за сада.
Али зато када се скупимо, видјећемо за то, те ћемо писати вашој милости.

Дана 16. септембра 1399.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁵ М. Пуцић и Љ. Стојановић: владѣцагѡ.

⁶ М. Пуцић: ѡпкине.

⁷ М. Пуцић и Љ. Стојановић: многѡпочтено.

⁸ М. Пуцић: сѣди.

⁹ М. Пуцић и Љ. Стојановић: пригодило.

¹⁰ М. Пуцић: цо годѣ.

¹¹ М. Пуцић и Љ. Стојановић: на дворѣ.

¹² М. Пуцић и Љ. Стојановић: дрѣгидѣ.

¹³ М. Пуцић: немогѡсмо; Љ. Стојановић: не могѡсмо.

¹⁴ М. Пуцић: За то.

¹⁵ Љ. Стојановић: хѡккѡ.

¹⁶ М. Пуцић: видѣти.

¹⁷ М. Пуцић: ѡдѣписати.

Дипломатичке особености писма

Писмо које су Дубровчани упутили госпођи Витачи 16. септембра 1399. уобичајено је дубровачко писмо за ситнију властелу из унутрашњости¹⁸. То се види по обичном изразу „поштованој“ за госпођу Витачу у инскрипцији писма (адреси). Затим слиједи уобичајена интитулација, и салутација у којој се, истина, изражава велико поштовање госпођи Витачи. Одмах након тога прелази се на суштину писма, односно експозицију, из које сазнајемо да су Дубровчани примили њено писмо, да су чули и њену усмену поруку посредством слуге Брајана, и да су све разумјели. Међутим, због одсуства властеле нису у могућности да јој одмах одговоре. Обећали су то учинити када се властелини врате у град. На крају су је молили да им због тога не замјери, те да ће јој што прије писати. Писмо завршава без уобичајеног поздрава са лијепим жељама.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици* (II Интитулација, 110–162; III Инскрипција, 163–199; IV Салутација, 200–209; VIII Експозиција, 39–61).

Просопографски подаци

Госпођа Витача, 1, 4 (ред у изворнику) – властелинка из унутрашњости. Помиње се само у овом извору. Осим чињенице да је имала своју канцеларију и „слугу“ Брајана, о њој се више ништа не може рећи. Имајући у виду присност коју према њој исказују Дубровчани, може се претпоставити да су се њени посједи налазили негдје у близини дубровачке територије.

Брајан, 3 – „слуга“ госпође Витаче, који је као њен посланик донио писмо у Дубровник, а затим и пренио неке усмене поруке своје господарице. Његово име забиљежено је само у овом писму.

¹⁸ О томе више видјети у неколико радова из претходних бројева *Грађе о прошлости Босне*: А. Смиљанић, *Дубровачко писмо жупану Радосаву и Љубиши*, ГПБ 8 (2015) 12; исти, *Дубровачко писмо кнезу Вукићу*, ГПБ 8 (2015) 17; исти, *Дубровачко писмо госпођи Влади и кнезовима Ђурђу и Вукићу*, ГПБ 10 (2017) 105.

Arandjel Smiljanić

Université à Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

LA LETTRE DE RAGUSE À MADAME VITAČA

1399, le 16 septembre

Résumé

Le 16 septembre 1399, les Ragusains ont répondu à la lettre que leur avait adressée Mme Vitača. La lettre a été apportée à Raguse par son «serviteur» Brian, qui, à cette occasion, leur avait transmis les messages oraux de sa maîtresse. Les Ragusains n'ont pas pu lui donner toute de suite la réponse à cette lettre, parce qu'un grand nombre de nobles était absent de la ville pour la récolte. Ils lui avaient promis de répondre dès que les nobles seraient de retour, et l'avait prié de ne pas leur prendre en mal ce retard de la réponse. Le contenu de la lettre n'éclaire pas le sujet de la correspondance antérieure entre madame Vitača et Raguse.

Mots-clés: Ragusains, lettre, Madame Vitača, nobles, Brian, messages oraux.

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм историје

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ВОЈВОДИ РАДИЧУ САНКОВИЋУ

1399, 3. октобар

Сажетак: Дубровчани су у овом писму војводи Радичу одговорили на више питања и захтјева које им је он прије тога поставио. Најприје су одбили да изруче Радоњу (вјероватно Куделиновића), правдајући се правом азила у њиховом граду. Затим су обавијестили војводу да су за замјену земље писали краљу Остоји, да ће му и убудуће писати и о томе говорити. Још су му јављали да су до њих стигли гласови како се Турци организују у Србији с циљем напада на Зету. Међутим, нису били сигурни у те вијести, те су молили војводу Радича да им јави нешто више о томе, наравно под условом да о томе нешто више зна или ако у међувремену сазна.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, војвода Радич Санковић, Радоња, краљ Остоја, Турци, Зета.

Војвода Радич Санковић боравио је у граду подно Срђа у посљедњој декади августа 1399. године. Том приликом издао је повељу којом је потврдио продају свог баштинског села Лисац, што је било од секундарног значаја¹. Много важније од тога било је његово прихватање продаје Приморја², које се десило почетком те године, што је и био главни разлог војводиног незадовољства. Иако је у Дубровнику био лијепо дочекан и свечано испраћен, Радич је на повратку, у Сланом одузео једну краву, чији власник је био дубровачки властелин, али Дубровчани око тога нису жељели да направе посебан случај. Вјероватно су били срећни због успјешно окончаних преговора са Санковићем, те нису хтјели нове

* Ел. пошта: arandjel.smiljanic@ff.unibl.org

¹ Радич је за село Лисац добио 1.500 перпера. О тој повељи више видјети у раду С. Мишића, *Повеља војводе Радича Санковића Дубровнику*, ССА 6 (2007) 183–199.

² Ј. Мијушковић, *Хумска властеоска породица Санковићи*, ИЧ 11 (1960) 44–45; иста, *Додељивање дубровачког грађанства у средњем веку*, Глас САНУ CCXLVI (1961) 93, 99.

проблеме са њим³. Након тога, бар неко вријеме, биљеже се добри односи између војводе Радича Санковића и Дубровника.

Крајем септембра или почетком октобра 1399. године у Дубровник је стигао посланик војводе Радича са његовим писмом. Из дубровачког одговора може се закључити шта је писало у Санковићевом писму. Најприје, он је тражио изручење Радоње. Вјероватно је у питању Радоња Куделиновић⁴, јер се у дубровачким изворима, као сасвим позната личност, често помиње само по личном имену без икаквог презимена⁵. Радичев захтјев Дубровчани су одбили, правдајући се да је њихов град „слободно мјесто за сваког човјека“. Други захтјев односио се на замјену земље. Могуће да је војвода Радич и даље потезао питање губитка својих баштинских посједа у Приморју и евентуалне надокнаде од стране краља Стефана Остоје. Овдје су Дубровчани примијенили своју добро познату дипломатску вјештину – да ће и даље писати и говорити краљу како би обештетио војводу Радича, мада је упитно да ли су било шта чинили по том питању. Коначно, треће што би Радич тражио од њих нису били никакви захтјеви, већ евентуалне новости. Власти Општине су му јавиле о гласовима како се Турци скупљају у Србији и како ће одатле кренути на Зету. Будући да ни сами нису били сигурни у то, на крају су га замолили да им јави ако он сам нешто више сазна о томе. Како нема података о томе да је војвода Радич и даље тражио изручење Радоње, могуће да је сукоб ускоро био изглађен. Ако нисмо сигурни у то, онда свакако јесмо у то да од замјене земље није било ништа, као ни од турског напада од кога су сви страховали. Наредни дипломатски контакт помиње се почетком 1400. године, када је дубровачки поклизар дошао код војводе Радича који га је дочекао под ведрим небом у Поповом пољу⁶.

³ Дубровачка влада је издвојила чак 250 перпера за петорицу властелина који су били Радичева пратња у њиховом граду. Након што је узео поменуту краву, Дубровчани су одлучили да за њу плате власнику седам перпера као вид одштете. J. Tadić, *Promet putnika kroz Dubrovnik u srednjem veku*, Dubrovnik 1939, 141.

⁴ У прилог томе да се овдје радило о Радоњи Куделиновићу иде и оно што је записано у дубровачком писму: „Истина је да се много људи тужило на Радоњу...“. Зна се да су требињски властелини, жупан Радосав Главић и Љубиша Богданчић, у прољеће 1398. тражили изручење Радоње Куделиновића, али су их власти Општине одбили. О томе више у А. Смиљанић, *Дубровачко писмо жупану Радосаву и Љубиши*, ГПБ 8 (2015) 9–14.

⁵ М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Из српске историје средњег века, Београд 2003, 334.

⁶ Њиховом разговору, уз поклизареве слуге, присуствовало је и неколико властелина војводе Радича. С. Ћирковић, *Историја Босне*, 219.

Опис писма и ранија издања

Писмо које су Дубровчани 3. октобра 1399. упутили војводи Радичу Санковићу није сачувано у оригиналу, али зато јесте препис који се налази у књизи Руска Христифоровића, и то на 21. листу који највећим дијелом испуњава.⁷ То је једини препис на том листу. Постоје мала оштећења на десној страни при врху и једна мрља при дну, али она не угрожавају читање. Размаци између редова су нешто већи, као и слова како се иде од почетка ка крају преписа. Почиње знаком крста, а испод преписа налази се датум писан латинским словима и римским бројевима. Писмо је досад објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 25; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 133–134.

Текст писма^{**}

+ Почтеном⁸ а намъ многѡлюбимом⁸ припатељу вокводи Радич⁸ ѡд[ъ] вла²|дѡцаг⁹ гр[а]да Дѡбровника кнеза и ѡд[ъ] вѡсе ѡпкине многѡсрѡдно¹⁰ поздра|зѡкник. Писаник твоѡ любве примисмо по вашем(ъ) слѡзѣ |4| и ѡо наамъ ваша любавъ ѡписа и по нѡм(ъ) порѡчи ѡ в(ъ)сем(ъ)¹¹ добрѣ разѡмѣсмо |5|. Я ѡо ваша любавъ пише за Радоню нашъ почтени припатељу тои¹² к |6| видомо¹³ вѡсемѡ свѣтѡ, а и твоки любвѣ крѣ к Дѡбровник(ъ) слободно мѣсто |7| вѡсакомѡ члов(ѣ)кѡ и тко гѡдѣ¹⁴ бѡде питати правде прѣдѣ насъ ми се |8| не моремо¹⁵ ѡд[ъ] правде дѣлити. Я крѣ на Радоню кс(тъ) много люди кои се |9| на нѡга тѡже дош[а]дѣ Радоня ѡ градѣ, а ѡни га бѡдѡ питати прѣдѣ насъ |10| потрѣбно к да ѡдгов[а]ра. Яко правѣ ѡстане добрѣ, аколи кривѣ ми се ѡд[ъ] |11| правде не моремо¹⁶ дѣлити. Потрѣбно к наамъ вѡсакомѡ свою правѣ дати |12|. Я¹⁷ ѡо намъ

⁷ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* I, fol 21.

^{**} Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁸ М. Пуцић и Љ. Стојановић: *многѡлюбимомѡ*.

⁹ М. Пуцић и Љ. Стојановић: *владѡцаго*.

¹⁰ М. Пуцић: *многосрѡдно*; Љ. Стојановић: *много срѡдно*.

¹¹ Посљедње двије ријечи изостављене су у издању Љ. Стојановића.

¹² Љ. Стојановић: *то*.

¹³ М. Пуцић: *вѡдомо*

¹⁴ М. Пуцић: *ткогодѣ*; Љ. Стојановић: *годѣ*.

¹⁵ М. Пуцић: *неморемо*.

¹⁶ М. Пуцић: *неморемо*.

¹⁷ М. Пуцић: *И*.

г(о)вори на рѣчѣ вашѣ слѣга ѡ замѣни ѡд[ѣ] землѣ¹⁸, нашѣ сръдчни |13| припатељу ми смо доволе¹⁹ писали и говор[и]ли г[оспо]д[и]нѣ краљу и ѡцѣ²⁰ ѡд[ѣ] наше |14| стране вѣсе цю вѣдемо моки г(о)вор(и)ти и ѡцѣ²¹ писатѣ некимѣ се поштед[и]ти |15|. Я ѡ гласовѣхѣ имамо за²² гласе крѣ се Тѣрци²³ кѣпе ѣ Сръблѣ на Зетѣ²⁴ |16| и дрѣгвидѣ²⁴ да не вѣмо²⁵ кѣдѣ. Тези за сѣди²⁶ гласове имамо. Яко кѣк |17| напрѣдѣ ѣзимамѣ, хѡкѣмо твоки любвѣ ѣписатѣ²⁷, а и вашѣ м(и)л(о)стѣ |18| молимо ако ви кѣк гласове ѣзимате²⁸ вѣд[и] ти²⁹ м(и)л(о)стѣ даи намѣ видѣтъ.

Испод текста преписа писма налази се латински написан датум: ad III octubro 1399.

Превод

Поштованом и нашем многољубљеном пријатељу војводи Радичу од владајућег кнеза града Дубровника и од све Општине многосрдчни поздрав. Писмо твоје љубави примили смо по вашем слуги и што нам је ваша љубав написала и што сте нам по њему (слуги) поручили све смо добро разумјели. А што Ваша љубав пише за Радоњу, наш поштовани пријатељу, то је познато цијелом свијету, а и твојој љубави, како је Дубровник слободно мјесто за сваког човјека, и ко год буде од нас тражио правду, ми је не можемо ускратити. Истина је да се много људи тужило на Радоњу од како је дошао у наш град, а од нас су тражили да га испитамо. Ако се утврди да је праведан – добро је, а ако се утврди да је крив, ми правду не можемо ускратити. Ми сматрамо да свако треба да добије своју правду. А што нам је говорио ваш слуга о замјени за земљу, наш срдчни пријатељу, ми смо много писали и говорили господину краљу и још ћемо писати и говорити колико будемо могли, при чему се

¹⁸ М. Пуцић: *земаль*.

¹⁹ М. Пуцић: *доволѣ*.

²⁰ М. Пуцић: *ѡце*; Лб. Стојановић: *иѡце*.

²¹ Лб. Стојановић: *иѡцѣ*.

²² М. Пуцић: *зи*.

²³ М. Пуцић и Лб. Стојановић: *Тѣрци*.

²⁴ М. Пуцић и Лб. Стојановић: *дрѣгвидѣ*.

²⁵ М. Пуцић: *невѣмо*.

²⁶ М. Пуцић: *сѣдѣ*.

²⁷ М. Пуцић: *ѣписати*.

²⁸ Након ове ријечи у издању Лб. Стојановића стоји: *да*. На слици се види да је писар почео да пише нешто што личи на та два слова, али их је прекрижио.

²⁹ Лб. Стојановић: *вѣдит(ѣ)*.

[illegible]

ad 27 octubris 1399.

сигурно нећемо поштедити. А за новости имамо вијести како се Турци скупљају у Србији како би кренули на Зету, али и другдје, не знамо још куда. За сада такве вијести имамо. Ако још нешто сазнамо, писаћемо твојој љубави, а и вашу милост молимо, ако би какве вијести сазнали, да нам јавите како би и ми знали.

Дана 3. октобра 1399.

Дипломатичке особености писма

Као и већина писама које су Дубровчани упућивали владарима и великашима у свом залеђу, тако и ово почиње са инскрипцијом, односно адресом. И управо ова адреса показује како се промијенио однос Дубровника према војводи Радичу. За разлику од неких ранијих писама у којима се помиње само име и титула особе којој се упућује (војводи Радичу Санковићу)³⁰, овдје се користе изрази изузетног поштовања: „поштованом и нашем многољубљеном пријатељу“. Свакако да је то била посљедица реалне Радичеве моћи, али и тежње Дубровника ка одржању што бољих односа са њим, посебно након што је издао повелу којом је прихватио босанско уступање Приморја Дубровнику. Након тога слиједи уобичајена интитулација („од владајућег кнеза града Дубровника и од све Општине“) и салутација („многосрдчни поздрав“). Остатак писма обухвата експозиција која садржи три питања. Прво се односи на Радоњу (вјероватно Куделиновића) чије је изручење тражио војвода Радич. Власти Општине су га одбиле, правдајући се правом азила и својим темељним слободама. Друго се односило на захтјев војводе Радича који је од краља тражио замјену земље. Очекивао је дубровачко посредовање код краља, а добио обећања да су они већ писали и говорили краљу о томе, те да ће и даље исто чинити. Коначно, треће се односило на вијести о прикупљању турских војних снага у Србији и могућностима за напад на Зету. Писмо завршава без класичног поздрава са лијепим жељама. Умјесто тога, присутна је дубровачка молба да им војвода Радич јави ако чује било шта о потенцијалној турској опасности.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици* (II Интитулација, 110–162; III Инскрипција, 163–199; IV Салутација, 200–209; VIII Експозиција, 39–61).

³⁰ Видјети у А. Смиљанић, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу*, ГПБ 9 (2016) 18.

Просопографски подаци

Војвода Радич, 1 (ред у изворнику) – војвода Радич Санковић, хумски великаш (ГПБ 6, 13).

Радоња, 5, 8, 9 – вјероватно Радоња Куделиновић, требињски властелин, војвода, и дубровачки грађанин (ГПБ 8, 13).

Arandjel Smiljanić

Université à Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

LA LETTRE DE RAGUSE AU VOÏVODE RADIČ SANKOVIĆ

1399, le 3 octobre

Résumé

Fin septembre ou début octobre 1399, l'émissaire avec une lettre du voïvode Radič Sanković est arrivé à Raguse. Le voïvode a demandé aux autorités de la Mairie l'extradition de Radonja (probablement Kudelinović), mais ils l'ont refusé sous prétexte du droit d'asile dans leur ville. Ils ont laissé la possibilité d'extradition si la culpabilité de Radonja se confirmait. Pour l'autre demande du voïvode, ils ont promis de continuer d'en écrire et parler au roi Ostoja pour qu'il fasse l'échange des propriétés. Les Ragusains lui ont aussi annoncé que les Turcs se réunissaient en Serbie, et que de là-bas ils projetaient attaquer Zeta et possiblement un autre pays. Puisqu'ils n'en étaient pas sûrs, ils avaient prié le voïvode Radič de les informer au temps s'il recevais plus de renseignements sur les projets et actions des Turcs.

Mots-clés: Ragusains, lettre, voïvode Radič Sanković, Radonja, roi Ostoja, Turcs, Zeta.

Оригинални научни рад

УДК 930.2:003.074(497.5Дубровник)“1401/1418“

DOI 10.7251/GPB1811043D

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм историје

**ДЕВЕТ ПИСАМА О ИСПЛАТИ ДУБРОВАЧКИХ ТРИБУТА
КРАЉУ ОСТОЈИ И ДИПЛОМАТСКИМ АКТИВНОСТИМА
ЊЕГОВИХ ПОСЛАНИКА**

Дубровник, 5. септембар 1401. (I)

Дубровник, 10. октобар 1409. (II)

20. новембар, 1414. (III)

28. октобар 1416. (IV и V)

[прије 14. јануара 1417] (VI и VII)

[прије 16. фебруара 1418.] (VIII и IX)

Сажетак: У раду се анализира девет писама насталих током прве двије деценије XV вијека у канцеларијама града Дубровника (два писма), краља Остоје (шест писама) и његовог властелина Гргура Вукосалића поводом исплате дубровачких трибута (могориша, светодмитарског и стонског дохотка) босанском краљу Остоји и о дипломатским активностима његових посланика. Рад садржи текст наведених писама на старосрпском и превод на савремени српски језик, као и одговарајућа поглавља у којима се детаљније анализирају дипломатичка својства докумената, њихова типологија, као и сви остали мање познати термини који се у њима помињу.

Кључне ријечи: Дубровник, Босна, Стефан Остоја, XV вијек, светодмитарски доходак, стонски доходак, могориш, експедиторија, вјеровно писмо, трибутно писмо.

У Државном архиву у Дубровнику остало је сачувано око двадесетак сродних докумената који представљају дипломатичку заоставштину средњовјековне босанске државе. Ради се о писмима босанских владара која су упућивана дубровачким властима поводом исплате редовних годишњих трибута: могориша, светодмитарског (српског) и дохотка за уступање Стона и полуострва Пељешца, који је у литератури познат и под

* Ел. пошта: pavled@teol.net

називом стонски доходак. Дубровчани су босанским владарима најраније почели да исплаћују стонски доходак и то од времена бана Стјепана II Котроманића, пошто је као господар хумске земље на то полагао право.¹

Светодмитарски доходак је све до друге половине XIV вијека исплаћиван владарима Србије за слободу трговине по њиховој земљи али је тај трибут, након што је директна линија династије Немањића изумрла, почео да се везује за посјед Требиња, Конавала и Драчевице. Промјена у тумачењу права на доходак услиједила је као посљедица распада српске државе. Пошто у новонасталим политичким околностима безбједност трговине није могла да буде гарантована на територији свих српских земаља, Дубровчани су настојали да се безбједност њихових трговаца осигура макар у непосредном дубровачком залеђу. Кратко вријеме овај трибут је исплаћиван Балшићима, али од времена Твртка I, *краља Срба и Босне*, он се плаћао босанским владарима. Твртко је дошао у посјед Требиња, Конавала и Драчевице 1377. године, а та обавеза према босанским владарима први пут је правно формулисана у повељи краља Твртка I Дубровчанима од 10. априла 1378. године. Том повељом Твртко је потврдио *законе, уговоре и повеље* које су Дубровчани склопили са ранијим босанским владарима, али и оне склопљене са *господом српском и рашком*. Уважавајући новонастале политичке прилике Дубровчани су се обавезали да ће светодмитарски доходак, *који су по закону давали господи српској*, исплаћивати од тада краљу Твртку све дотле докле он буде *владао земљом приморском, Требињем, Конавлима и Драчевицом*.

¹ Детаљније о стонском дохотку в. у: А. Vučetić, *Pisma kalugjera srpskih manastira na Svetoj Gori knezu i vlasteli Dubrovačkoj (god. 1520 do 1792)*, Starine JAZU XVII (1885) 1–48; К. Jireček, *Dohodak stonski koji su Dubrovčani davali srpskome manastiru Sv. Arhangjela Mihajla u Jerusalimu i povelje o njemu cara Uroša (1358) i carice Mare (1479)*, Jagić – Festschrift, Zbornik u slavu Vatroslava Jagića, Berlin 1908, 527–542; Н. Милаш, *Стон у средњим вијековима, црквено-историјска студија*, Дубровник 1914, 13–29; А. Liepopili, *Ston u srednjim vijekovima, crkveno-istorijska studija na odgovor Episkopu Nikodimu*, Dubrovnik 1915, 13–24; М. Медини, *Дубровник Гучетића*, Београд 1953, 16–18; V. Trpković, *Око „ustupanja“ Stona i Pelješca Dubrovčanima (1326–1333)*, IG 1 (1963) 39–60; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 92; V. Foretić, *Kada je i kako Stonski Rat došao pod vlast Dubrovnika*, Pelješki zbornik 1 (Dubrovnik 1976) 81–92; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808. I*, Zagreb 1980, 91–92; *ISCH*, 512 (Б. Ферјанчић); М. Живојиновић, *Светогорци и стонски доходак*, ЗРВИ XXII (1983) 165–206; С. Мишић, *Стон и Пељешац од 1326. до 1333. године*, ИЧ XLII–XLIII [1995–1996] (1997) 25–32; С. Ћирковић, *Хиландарска свећа у Дубровнику*, Настава историје – часопис Савеза историчара Југославије, год. IV, бр. 8 (Нови Сад 1998) 5–19; В. Поро-вић, *Хисторија Босне*, Београд – Бања Лука 1999², 252–255; Ћ. Бубало, *Фалсификована повеља цара Стефана Уроша о Стонском дохотку*, ССА 2 (2003) 99–142.

Тако је светодмитарски доходак постао накнада за слободу трговине на територији босанског краљевства и исплаћиван је босанским владарима све до пада средњовековне Босне.²

Могориш или прецизније хумски могориш (пошто је требињски укинуо српски краљ Владислав), који је падао на терет посједника имања у Ријеци и Затону, првобитно је био исплаћиван господарима Попова поља: Дедићима, Николићима и жупану Санку Милтеновићу. Након пада жупана Санка Милтеновића овај трибут је од времена Твртка I почео да се исплаћује краљевима Босне или је уступан господарима Попова поља са дозволом и пристанком босанских владара.³

До данас је сачувано седам докумената краља Стефана Твртка I⁴, четири краља Стефана Дабише⁵, четири краљице Јелене Грубе⁶, пет краља Стефана Остоје⁷ и два краља Стефана Твртка II⁸, који су потекли из босанске дворске канцеларије, а свједоче о исплати дубровачких до-

² *Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484), Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, Volumen XXV, Scriptorum, Volumen II, digessit Speratus Nodilo, Zagrabiae 1893, 96–97; Љ. Стојановић, Повеље и писма I–I, 78–79; М. Динић, Дубровачки трибути – Могориш, Светодмитарски и Конаваоски доходак, Провијун браће Влатковића, Глас СКА CLXVIII, други разред књ. 86 (1935) 224–239 (= исти, Из српске историје средњег века, Београд 2003, 725–739); V. Foretić, Ugovor Dubrovnika sa srpskim velikim županom Stefanom Nemanjom i stara dubrovačka djedina, Rad JAZU 283 (1951) 98–104; ИСН I, 343–344, 356 (С. Ћирковић); Н. Порчић, Писма немањинских владара Дубровчанима о подизању Светодмитарског дохотка, ССА 7 (2008) 11–26; А. Фостиков, Н. Исаиловић, Акта о исплати дела Светодмитарског дохотка деспотици Јелени, Мешовита грађа (Miscellanea) XXXIII (2012) 69–80;*

³ О могоришу детаљније податке даје М. Динић, Дубровачки трибути, 207–223 (= исти, Из српске историје средњег века, 713–726).

⁴ Д. Јечменица, Два писма бана и краља Твртка I Дубровчанима о Стонском дохотку, ГПБ 1 (2008) 37–52; Д. Јечменица, Пет писама краља Твртка I Дубровчанима о Светодмитарском дохотку и могоришу, ГПБ 1 (2008) 53–74.

⁵ А. Фостиков, Четири писма босанског краља Стефана Дабише Дубровачкој општини о босанским дохоцима, ССА 7 (2008) 129–139.

⁶ А. Фостиков, Писмо дубровачког кнеза и општине босанској краљици Јелени Груби, ССА 4 (2005) 193–200; А. Фостиков, Четири писма краљице Јелене Дубровачкој општини о босанским дохоцима, ССА 5 (2006) 187–205.

⁷ Приређено је новије издање само једног његовог писма. Консултовати Р. Михаљчић, Писмо краља Стефана Остоје Дубровчанима о српском дохотку, ГПБ 2 (2009) 123–127.

⁸ Приређено је новије издање само једног његовог писма. Уп. Љ. Стојановић, Повеље и писма I–I, 514–515; А. Фостиков, Н. Исаиловић, Два писма босанског краља Твртка II Твртковића Дубровчанима, ГПБ 6 (2013) 89–102.

ходака владарима Босне. У овом раду објављујемо преостала писма краља Остоје о исплати дубровачких трибута, као и сва она која су са њима у директној или посредној вези.⁹

(I)

Прво писмо Дубровчана краљу Остоји о исплати стонског дохотка

5. септембар 1401. године

Ранија издања

Оригинал писма није сачуван, а издање приређујемо према препису који је урадио Руско Христофоровић, писар словенске канцеларије Дубровачке општине. Препис се налази на полеђини двадесет и осмог листа првог тома књиге архивске серије *Писма и упутства на исток*, која се чува у Државном архиву у Дубровнику.¹⁰

Писмо је досада објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 34, док. бр. 62, и Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 431–432, док. бр. 436.

Издање овог и свих осталих писама приређујемо на основу фотографија начињених у Државном архиву у Дубровнику.¹¹

*Текст***

+ ПрѣсвѣтломѸ и прѣвисокомѸ г[оспо]д[и]нѸ СтефанѸ Ёстон по м[и]л[о]сти и по изъволкнию |2| Б(о)жикю бл[а]г[о]вѣрни краљь Срѣблѣм(ь), Боснѣ и к томѸ вѣд[ь] владѣцагѡ гр(а)да Дѣбров[з]ника кнеза, властель и вѣд вѣд[ь] вѣсе ѡпкине мн(о)госмѣрено поклонник.

⁹ О свим напријед поменутих трибутима консултовати и: К. Јиречек, *Српски цар Урош, краљ Вукашин и Дубровчани*, Зборник Константина Јиречека I, Београд 1959, 341–385; К. Јиречек, *Историја Срба* I, Београд 2004, 108, 214, 295; II, 141, 216, 430; *ЛССБ*, 746–748 (Р. Михаљчић); Е. Filipović, *Bosansko kraljevstvo – historija srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 2017, 101, 127, 287.

¹⁰ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* I, 28v.

¹¹ Фотографије прва два писма начинили смо током јула 2008. године, а снимке свих осталих писама уступили су ми колеге проф. др Небојша Порчић и др Невен Исаиловић, којима се овом приликом најсрданије захваљујем.

** Редакција издања и превода свих писама: Татјана Суботин Голубовић.

|4| Листъ краљѣства ти примисмо по вашемъ(ь) слѣзѣ по Стѣпанѣ
Хрѣмiky¹² |5| и що намъ многѣмъдро и почтено повѣда рѣчи величѣства
ти ѡ всемъ(ь) |6| добрѣ разѣмѣсмо. Я сѣди, кѣди прѣво лѣтосъ(ь)
краљѣство ти посла к намъ |7| Стѣпана ѡнѣдѣ бѣше, како се нѣ
скрило, власт(ѣ)ле се бѣхъ разѣгли ѡд[ь] |8| скрѣби и ѡд[ь] неволѣ
кою бѣше Б(о)гъ допѣстилъ тер(ь) не могосмо краљѣ|9|ствѣ ти
ѡдг(о)вор(и)ти. Я сѣди Г(о)сподѣ Б(о)гъ, по нѣговѣ м(и)л(о)сти, ѣчинилъ
к |10| ѡдврати ѡнѣ немошѣ и власт(ѣ)ле се сѣ скѣпили и такѣи смо
ѡд|11|лѣчили да пошлѣмо краљѣствѣ ти наше власт(ѣ)ле поклицаре.
|12| По нѣхъ(ь) хѣккмо за сва величѣствѣ ти дългованиѣ и за стонѣски
дохѡдѣк(ь) ѡдговор(и)ти.

ad .V. septembre m[illesim]o cccc [quadringesimo] (pri)mo

Превод

+ Пресвијетлом и превисоком господину Стефану Остоји [који је]
по милости и по вољи божијој благовјерни краљ Срба, Босне и осталог,
од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од читаве Општине
веома понизни наклон. Примили смо писмо краљевства ти по вашем
слуги Стјепану Хрмићу и о свему смо га добро разумјели пошто нам
је веома мудро и ваљано пренио ријечи краљевства ти. А сада, када је
прво љетос краљевство ти послало к нама Стјепана ондје се, што се није
крило, властела била разбјежала од бриге и од невоље коју Бог бијаше
допустио, па нисмо могли краљевству ти да одговоримо. А сада је
Господ Бог по својој милости учинио да одврати ону болест и властела
се сакупила па смо тако одлучили да краљевству ти пошаљемо наше
властелине поклицаре. По њима ћемо, величанству ти, одговорити за сва
дуговања и за стонски доходак.

У пети септембар 1401. године

¹² Пуцић и Стојановић: Хрѣмiky.

(II)

Друго писмо Дубровчана краљу Остоји о исплати стонског дохотка

10. октобар 1409. године

Ранија издања

Оригинал писма није сачуван а издање приређујемо према препису који је урадио Руско Христофоровић. Препис се налази исписан на осамдесетом листу првог тома књиге архивске серије *Писма и упутства на исток* која се чува у Државном архиву у Дубровнику.¹³

Писмо је досада објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 100, док. бр. 184, и Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 437, док. бр. 444.

Текст

+ Прѣсвѣтломꙋ и прѣвисокомꙋ г[оспо]д[и]нꙋ краљу Остои ѡдъ владѣцагꙋ гр(а)да |2| Дѣровника кнеза, властель и ѡдъ вѣсе ѡпкине почтено поздра|3|вкнѣк. Пис(а)никꙋ краљевства ти примисмо и разеврасмо цо |4| пишете, крѣ коѣ к дльгѡванѣк¹⁴ било мегю нами тои да вами |5| нѣ било. Вашои м(и)л(о)сти ѡдъгов(а)рамо: до¹⁵ нашѣхъ листѣхъ коѣ смо |6| потомъ г(о)сп(о)дс(тв)ѣ ти били писали, цо к прѣво било, вѣсе смо |7| ѡстав(и)ли и врьгли да нѣ ѡспоменѣтъа. Я сѣди за дохѡдкꙋ цо |8| пишете. Ми смо кдномъ столꙋ краљевства босаньскога дльжни, |9| нимъ и мислимо га дати, али кѣде сѣ биле смекѣ ѡ Боснѣ за таи |10| дохѡдкꙋ¹⁶ ѡзѣдрѣжали смо. Да кѣди Б(о)гъ ѡчини и вѣде ѡмирно |11| стати краљевство¹⁷ како се пристои – а ми кѣмо дати.

+ м(ѣ)с(е)ца ѡктѣвриа .ї. днѣ¹⁸ ѡ Дѣровникꙋ лѣто рождѣства Хр(и)с(то)ва .ѣ.ѡ. и .ѣ.

¹³ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* I, 80r. Истога дана када је дубровачко Вијеће умољених усвојило први приједлог *de dando libertatem domini rectori et minori consilio de excusando nos regii Hostoie super tributis*, писмо је написано. DAD, *Reformationes XXXIII*, fol. 261v (10. X 1409)

¹⁴ Пуцић и Стојановић: дльгѡванѣк.

¹⁵ Пуцић: да.

¹⁶ Пуцић: дохѡдакꙋ.

¹⁷ Пуцић: краљевство.

¹⁸ Пуцић: мца ѡктѣвриа .ї. днѣ.

Превод

+ Пресвијетлом и превисоком господину краљу Остоји од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од читаве Општине поздрав поштовања. Примисмо писмо краљевства ти и разабрасмо због чега сте писали, јер које је то дуговање било међу нама а да вам није било [исплаћено]. Вашој милости одговарамо: што је прво било до наших писама које смо потом господству ти били писали, све смо бацили и вргнули да нема спомена. А сада за доходак о којем пишете. Ми смо једино пријестољу краљевства босанског дужни, њему га и мислимо предати, али, када су били метежи у Босни, [исплату] за тај доходак смо задржали. А, када Бог учини да се краљевство умири како пристоји – исплатићемо га.

+ мјесеца октобра 10. дан, у Дубровнику, године од Христово рођења 1409.

(III)

Прво писмо краља Остоје Дубровчанима о преузимању светодмитарског дохотка

20. новембар, 1414. године

Опис документа

Основни опис писма дао је Грегор Чремошник.¹⁹ Текст писма исписан је тамноплавим мастилом у дванаест редова, на папиру облика положеног правоугаоника, широког око 21 цм и високог око 17 цм. Папир је, највјероватније, италијанског поријекла, са воденим знаком двоглавог пса. Хартија са сличним воденим знаком користила се у Италији између 1400. и 1415. године.²⁰ Лијева и десна маргина су уједначене и износе 3 цм. Горња је нешто већа (4 цм), а неисписан простор између посљедњег исписаног реда и доњег руба писма износи 5,5 цм. Једноставан, са два потеза изведен, инвокациони крст, висине око 5 цм, који се простире дуж горње трећине лијеве маргине

¹⁹ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM IV–V [1949–1950] (1950) 163–164.

²⁰ Cf. C. M. Briquet, *Les Filigranes, Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600* IV, Genève 1907, 780 (под бројем 15581).

документа и иницијално слово „К“, висине два прва реда текста (око 1,5 цм), једини су украси на писму. Писар је на мјесту гдје би очекивали почетак тринаестог реда нацртао неколико мањих кривуља, вјероватно да би онемогућио интерполирање у неисписаном простору документа. Папир је у горњем лијевом углу зацјељен, при чему се формирало мање оштећење, висине око 2 цм и ширине око 1 цм, које се вертикално протеже дуж почетног дијела прва четири исписана реда, али оно не утиче битно на рашчитавање текста.

Писмо је запечаћено Остојиним печатом средње величине, пречника 3 цм. Печат је причвршћен тако што су испод исписаног текста направљена, један испод другог, два прореца, међусобно удаљена 2 цм, кроз које је са полеђине провучена папирна трака ширине 2,5 мм, чији су се крајеви спајали на лицу писма. На њиховом саставу писар је налио црвени восак, на који је положио папирић квадратног облика, чије су странице око 4 цм. Преко овог папирића отиснут је печатњак, који је оставио слабије очуван отисак, на којем се разабире кружна трака одређена за легенду, оивичена двјема концентричним кружницама. Текст је данас, бар судећи по фотографији, углавном нечитак.²¹ Печатни симбол смјештен је у оквир који се састојао од осам преломљених готичких лукова, од којих се данас разазнаје њих шест, при чему горњи и доњи лук својим врховима залазе у кружну траку са легендом. Разабире се да се печатни симбол, тј. краљевски грб, састоји од кациге, перјанице и штита. На кациги се вјероватно налазила и круна, чији се обриси данас једва разазнају, из чије средине избија перјаница на дебелој дршци са богатим букетом цвијећа (?) заобљене форме. На кациги је наглашен и хоризонтални отвор за очи. Штит је искошен и троугласте је форме. Данас се не разазнаје шта се налазило на његовом пољу. На писму нема записа из времена његовог настанка. Након печатења писмо је савијено

²¹ К. Јиречек саопштава да је употребљен „стари печат краља Твртка I са шлемом и латинским натписом“ (К. Јиречек, *Споменици српски*, 68). На фотографији са којом располажемо може се разабрати покоје мајускулно латинско слово, али због лошег отиска не може прецизно да се утврди да ли је у питању заиста печат краља Твртка I или краља Остоје. Изглед Остојиног средњег печата углавном се подудара са одговарајућим печатима краља Твртка I и краља Дабише, с том разликом да је он у легенди умјесто њихових имена на латинском дао да се угравира његово име. У том печату извршена је још једна хералдика измјена. На штиту умјесто дијагоналне линије и по три љиљана са сваке њене стране Остоја је дао да се изгравира круна. Остали елементи на Остојином печату углавном одговарају онима на печатима Твртка I и Дабише. Уп. Р. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 21–22, 33, 36; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 164, 166.

са лијеве стране око 7 цм, са десне око 5,5 цм и одозго 4,7²² центиметара. Иако је теоријска могућност остала отворена, новија истраживања нису потврдила Чремошникову претпоставку да су ово и остала писма била спакована у запечаћен омот.²³

Ово и наредних пет писама краља Остоје (у нашем раду означени бројевима IV, V, VI, VIII, IX) писао је његов, нама данас непознати, писар. Иако на први поглед писмо, због широких и усклађених маргина, даје општи утисак извјесне уредности, оно је писано веома неугледним канцеларијским брзописом. Иста слова су различите висине, усправна, лијево или десно искошена или постоји неколико њихових варијанти. Хасте појединих слова залазе у доњи међупростор не само реда у коме се та слова налазе, већ и у међупростор реда испод. Слово **р** писар каткад пише усправно, врло често искошено под углом од 30 или 45 степени, а, понекад, готово хоризонтално. Најчешће пише тзв. „троног“ **т**, али, понекад, средњи потез тог слова издужи у читав доњи међупростор, док слово **з** такође обликује на више начина. Лијеви потез слова **и** често је толико издужен да прелази и у ред испод нарушавајући симетрију слова. Поред тога што задржава поједине облике слова карактеристичне за канцеларијски брзопис, писар уводи и неке нове облике. Осим тзв. „квадратног“ слова **в**, овај писар исто слово испишује на потпуно другачији начин помоћу једног потеза који каткад подсјећа на број осам. Слово **д** пише из једног или два потеза, са карактеристичном широком и облом петљом на лијевој страни слова, док слово **8** пише из једног, два или три потеза, при чему се и општи изглед слова потпуно разликује у зависности са колико је потеза слово изведено, тако да у писму постоје најмање три његова облика. Лежеран стил Остојиног писара омогућио му је да приликом обликовања слова унесе дио свог личног писарског темперамента, а он указује и на могућност да је особа о којој је ријеч можда „пекла“ писарски занат у средини у којој се неријетко сусретала са кореспонденцијом на латинском језику. Деформације у обликовању и курзивно спајање слова били су далеко чешћи случај у латинској минускули, па је Остојин писар, под утицајем свакодневне пословне кореспонденције становника из приморја дио таквих палеографских манира могао да пренесе и у ћириличка писма која је састављао за босанску дворску канцеларију.

²² Код Чремошника стоји 5,7 цм (G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 164).

²³ Уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 164 са Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 183 (одбрањена докторска дисертација у рукопису).

На лицу писма, дуж читавог његовог доњег руба, налази се неколико записа начињених графитном оловком, који су стављени вјероватно средином XX вијека приликом каталогизације докумената у Државном архиву у Дубровнику. Они садрже садашњу сигнатуру, као и информацију о ранијој локацији документа. На лијевој страни доњег руба документа исписана је сигнатура *IV^a 47*, на средини испод печата написан је број *31*, а у продужетку на десној страни стоји *D C, 40, 1414, Dcb. 5*. На полеђини писма се налази само печат Државног архива у Дубровнику из времена Краљевине Југославије. Писмо је по приспијећу у Дубровник првобитно било уложено унутар канцеларијске књиге уз страницу на којој се, под одговарајућим датумом, налазила забиљешка која је свједочила о реализацији одређеног правног чина. У нашем конкретном примјеру, Остојино писмо се налазило у четрдесетој књизи архивске серије *Diversa Cancellariae*, уз страницу са петим децембром. У поменутој књизи напријед наведене архивске серије регистровани су различити записи који су датирани од 7. маја 1414. до 31. марта 1416. године.²⁴ То објашњава податке из забиљешки на лицу писма. Писмо се у поменутој књизи налазило најкасније до почетка 30-их година XX вијека, када су модерни архивисти, реметећи принцип провенијенције, таква и слична документа повадили из архивских серија и формирали посебне збирке *Прилози архивским серијама*, у које су смјестили наведена документа вјероватно како би имали бољи увид и контролу над дијелом дипломатичке грађе која је могла врло лако да се загуби. Од тог времена писмо је смјештено у новоформирану збирку Државног архива у Дубровнику *Прилози архивским серијама IVa* под редним бројем 47.

²⁴ Пошто нам је поменута архивска књига остала недоступна, располажемо једино са податком који је донио Константин Јиречек, а који саопштава да је у тој „књизи 4. децембра 1414. записано да су поклисари Regis Hostoye, Miliuoу Diuicich и Iuan Bieloeuich, примили 2000 перпера.“ (К. Јиречек, *Споменици српски*, 68). Потпуну сигнатуру даје нам Михаило Динић – *Diversa Cancellariae* XL, fol. 89v (4. XII 1414). Динић коригује Јиречека у транскрипцији имена једног од Остојиних посланика: Iuan Bielauich (М. Динић, *Дубровачки трибути*, Из српске историје средњег века, Београд 2003, 737).

***Околности и вријеме настанка збирке
„Прилози архивским серијама IVa“***

Тврдњу да је збирка IVa „формално озваничена у периоду између август/септембар 1948. године“ и 1950. године²⁵ требало би кориговати. Већ су познати слависти Степан Куљбакин и Ото Гринентал (Otto Grünenthal), који су припремали за штампу рукопис другог тома *Старих српских повеља и писама* тада већ покојног Љубомира Стојановића, били почетком 30-их година XX вијека упознати са постојањем те збирке. О. Гринентал је текстове повеља и писама из објављеног првог тома Стојановићеве збирке, заједно за текстовима из тада још необјављеног другог тома, савршавао са оригиналима који су се налазили у архиву у Дубровнику. Његове исправке, тј. корекције Стојановићевог читања старих рукописа (њих око 2.600), прикључене су коначној верзији друге књиге Стојановићеве збирке *Старе српске повеље и писма*, која се из штампе појавила 1934. године.²⁶ Када је 1929. године објавио први том своје познате збирке, писмо, чије издање овдје приређујемо, још увијек се налазило на свом првобитном мјесту, у четрдесетој књизи архивске серије *Diversa Cancellariae* („Оригинал са печатом у књ. Div. Canc. 1414.“). Нама данас то бар изгледа тако, судећи по овој Стојановићевој забиљешци у којој је наведена стара сигнатура документа. Гриненталова исправка с почетка 30-их је гласила: „Сада IV. а. 47.“, што би значило да је у међувремену та збирка и формално установљена.²⁷ Међутим, изгледа да је збирка IVa почела да се формира знатно прије тога, јер је још Љубомир Стојановић, јануара 1929, коментаришући Лиречеково издање српских писаних споменика из дубровачких канцеларијских књига²⁸ у предговору првог тома своје збирке примијетио како су поједина „оригинална писма која су била растурена по овим књигама сад (...) повађена у засебне куверте под новом сигнатуром“. Упркос томе што су писма била премјештена у нову збирку под новом сигнатуром, Стојановић је у коментару испод новог издања документа задржао ону стару, јер није хтио да „изгуби везу“ са записима на латинском и италијанском језику који су остали на одговарајућим мјестима у канцеларијским књигама, пошто они заједно са ћириличким документом чине једну документарну

²⁵ Д. Јечменица, *Два писма бана и краља Твртка I*, 44, нап. 18.

²⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, VI [предговор С. Куљбакина] и 491–526.

²⁷ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 444; I–2, 504 (под бројем 451).

²⁸ К. Лиречек, *Споменици српски*, Споменик СКА XI, Београд 1892.

цјелину.²⁹ Уочени податак да одређени архивски записи из 1931. године показују да нека писма нису више била на свом оригиналном мјесту у архивским књигама заиста указује на то да се управо у то вријеме „почела формирати нека посебна збирка“.³⁰

Иако је различита архивска грађа одношена из Дубровачког архива све до краја Другог свјетског рата, ћириличка писма, која се сада налазе у поменутој збирци, највјероватније нису дуже избивала из Дубровника. Она су се налазила расута у књигама различитих архивских серија Дубровачког архива које, опет, нису све биле смјештене на једном мјесту већ на неколико локација. Тако су се, на примјер, у архиви дубровачког суда налазиле књиге из серије *Reformationes, Diversa Cancellariae, Testamenta* и *Diversa Notariae*. У Беч је 1818. и 1833. однијета најважнија дипломатичка грађа, махом из садашњег фонда *Diplomata et acta*, заједно са дијелом остале архивске грађе, али је највећи број канцеларијских књига различитих архивских серија, укључујући и остале архивске фондове остао у Дубровнику. На тај начин су Медо Пуцић, Константин Јиречек, Антоније Вучетић и Ћиро Трухелка, поред осталих, били у могућности да након истраживачког рада у Дубровачком архиву, приреде своја издања старих српских писаних споменика.³¹ У Бечу су се налазила углавном само она документа на српском језику чија су издања приредили Франц Миклошич и Алекса Ивић.³² Грађа која је остала у Дубровнику поново је обједињена на једном мјесту тек крајем XIX и почетком XX вијека када је Јосип Гелчић, тадашњи директор архива, са сарадницима приступио њеном сређивању. Уочи Првог свјетског рата, судећи по доступном каталогу, збирке *Прилози архивским серијама* још увијек нису постојале. Убрзо је због ратних сукоба и близине границе највећи дио архивске грађе био спакован и евакуисан у Грац. Почетком 1920. та архивска грађа је поново враћена у Дубровник, а по одредбама уговора из Сен Жермена у Краљевину СХС враћена су и сва остала

²⁹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, V–XIII [предговор Љ. Стојановића са допунама и исправкама издате грађе].

³⁰ Д. Јечменица, *Два писма бана и краља Твртка I*, 44, нап. 18.

³¹ М. Пуцић, *Споменици српски* I–II; К. Јиречек, *Споменици српски*; А. Вучетић, *Српски споменици*, Словинац год. IV, бр. 17 (Дубровник 1881) 351; А. Вучетић, *Писма*, 1–48; А. Вучетић, *Споменици дубровачки*, Срђ 5 (Дубровник 1906) 48–53, 55–56, 103–104, 151–152, 207–208, 264, 308–312, 361–362; 6 (1907) 334–336; 381–384, 431–432, 524–528, 572–576, 621–624, 718–720, 767–768, 814–816, 862–864, 958–960, 1008; Ћ. Трухелка, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, Sarajevo 1911.

³² F. Miklosich, *Monumenta Serbica*; А. Ivić, *Neue cyrillische Urkunden aus den Wiener Archiven*, Archiv für Slavische Philologie 30 (Berlin 1909) 205–214.

документа која су 1818. и 1833. однесена у Беч. Она су враћена 1920, али не у Дубровник, већ су привремено била смјештена у архив СКА у Београду, гдје се Љубомиру Стојановићу указала згодна прилика да их проучи. Напријед поменуте збирке вјероватно су тек почеле да се оформљују током 20-их година XX вијека, након повратка евакуисане грађе из Граца и њеног поновног сређивања. Стојановић је током свог боравка у Дубровнику 20-их година савњивао Пуцићево и Јиречеково издање српских споменика са оригиналима. Тада је могао да буде упознат са архивским збиркама које су тек тада почеле да буду формиране.³³

Када је почетком 30-их XX вијека Гринентал започео рад у Дубровачком архиву, збирка IVa је још увијек била у поступку формирања. То се види из чињенице да код неких докумената из Стојановићевог издања њемачки слависта није преправио податак да припадају реченој збирци, иако се она тамо данас налазе, јер су, вјероватно, у то вријеме она још увијек била уложена у одговарајуће канцеларијске књиге. То се посебно односи на најстарија документа из канцеларијских књига, писана ћириличким писмом, која су објављена међу првих неколико стотина докумената у првом тому Стојановићевог издања. Ова документа је Гринентал, претпостављамо, прво прегледао и није дописао исправку о новој локацији тих докумената зато што су се она, вјероватно, још увијек налазила на свом првобитном мјесту. Упорјеђујући Гриненталове исправке са Стојановићевим коментарима, фотографијама и пописом докумената из збирке IVa који су нам уступљени, мислимо да се ова збирка формирала постепено, можда током читаве поменуте деценије или чак и касније, у зависности из којих канцеларијских књига и којим темпом и редослиједом су писма и остала акта из њих повађена и пресељена у засебну, вјештачки створену, збирку. Потребно је још нагласити да присуство печата из раздобља 1920–1941. на полеђини већине докумената чије критичко издање овдје приређујемо (бр. III–IX) указује на могући закључак да је велик дио писама издвојен у напријед наведену архивску збирку управо у периоду између два свјетска рата.

³³ Уп. I. Tkalčić, *Izvjestaj o arkivarskih iztraživanjih u Dalmaciji*, Rad JAZU XXXV (1876) 169–172; K. Јиречек, *Споменици српски*, 3 [предговор K. Јиречека]; J. Гелчић, *Дубровачки архив*, ГЗМ XXII (1910) 537–588; M. Rešetar, *Dubrovački arhiv*, Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka I. knjiga (A–H), Zagreb 1925, 584–586; J. Радонић, *Рад Српске краљевске академије на издавању архивалија из далматинских, а нарочито Дубровачког архива*, Годишњак СКА XLII [1933] (1934) 351–354; С. Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку, I. Извори и историографија, књига I, О изворима*, Београд 1937, 17–38, 332–336, 342.

Ранија издања: К. Лиречек, *Споменици српски*, 68, док. бр. 62; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 443–444, док. бр. 451.³⁴

Текст

+ К(рале)вѣства³⁵(!) моимъ дразимъ и много почтенимъ приѣ|2|т(еле)мъ, кнезѸ и вастелемъ(!) и шпѣкини дѸбровачкои. Да з|3|нат(е) вастеле(!) ерь³⁶ к вамъ послахъ мога слѸгѸ Мили|4|воѣ Дивичиѣ³⁷, Ивана Билоевиѣ да ми Ѹдасте по нихъ |5| доходакъ дви тисѸѣки пирперъ(!) кое по шбичаю даєте |6| кралеѣвѣствѸ ми ш всакомъ прихѸдешемъ Дмитрови дне|7|ви. И вамъ швѣ листь вѸди за еспедиторию. Призови|8|те гѸсти лѸди да вѸдѸ вамъ свидоци ерь³⁸ ми сте да|9|ли р(е)чени доходакъ шдѣ литъ³⁹ тисѸѣка и четири ста и |10| четвѣрто⁴⁰ на десете лито, м[и]сеца новемѣбра⁴¹ дваде|11|сети данѣ. И за веѣ⁴² вирование и потвѣрдение кралеѣвѣ|12|ства ми шбичномъ печа(т)ию пове)лихъ запечатити ти⁴³.

Превод

+ [Од] краљевства [ми], мојим драгим и веома поштованим пријатељима, кнезу и властели и Општини дубровачкој. Да вам је на знање властело, јер к вама послах мога слугу Миливоја Дивичића и Ивана Билојевића да ми по њима пошаљете доходак од двије хиљаде перпера који по обичају дајете краљевству ми на сваки наступајући Митровдан. И нека вам ово писмо буде признаница. Призовите госте људе да вам буду свједоци јер сте ми исплатили поменути доходак за годину хиљаду и четири стотине и четрнаесто љето, двадесети дан мјесеца новембра. И због веће поузданости и потврде краљевства ми, наложих запечатити обичним печатом.

³⁴ Квалитетан факсимил објављен је у Е. Filipović, *Bosansko kraljevstvo*, 172.

³⁵ Лиречек и Стојановић: **Краљевства ми.**

³⁶ Лиречек: **ерѣ.**

³⁷ Лиречек: **Дивичиѣ.**

³⁸ Лиречек: **ерѣ.**

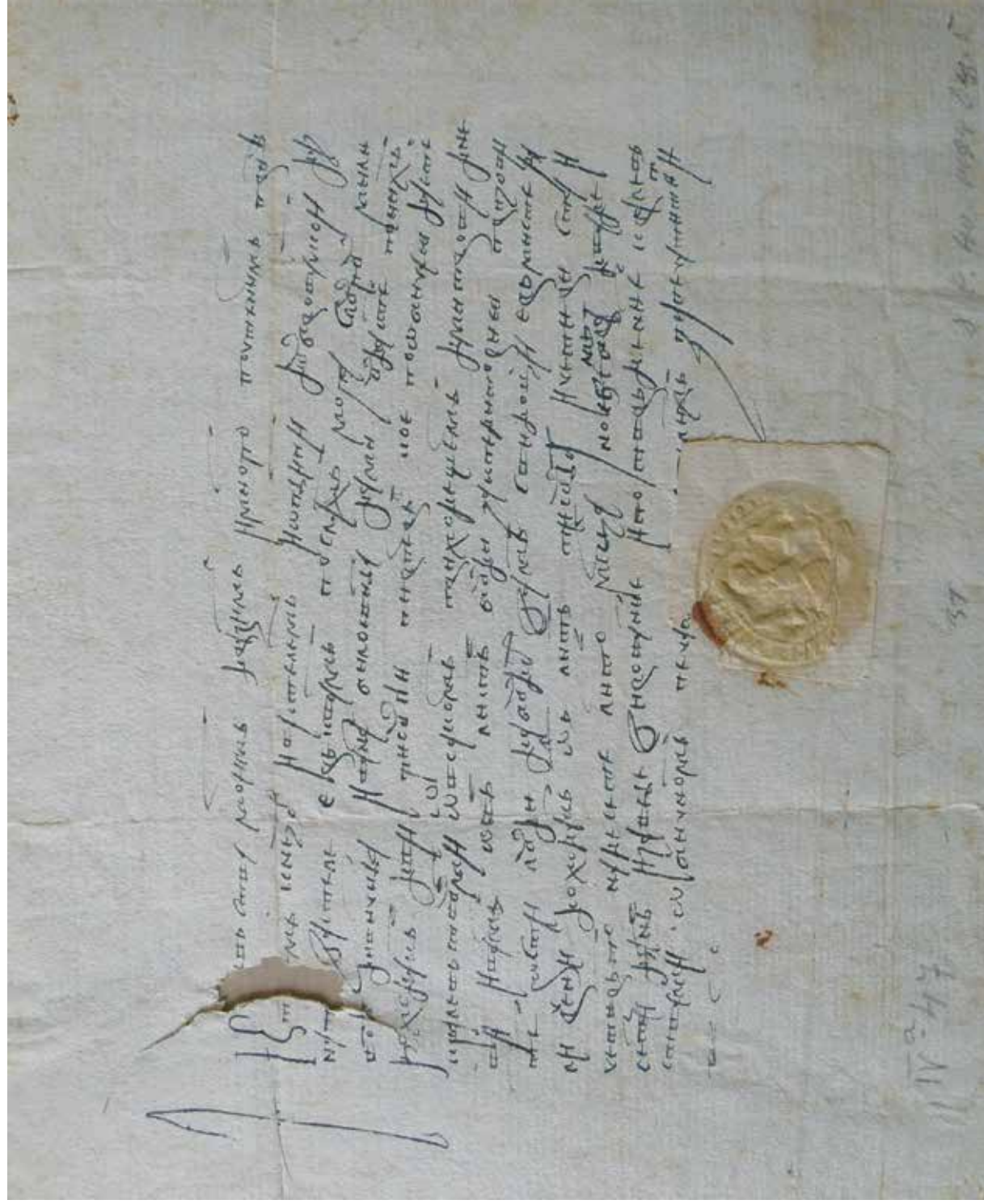
³⁹ Стојановић: **лито.**

⁴⁰ Лиречек: **четирьто.**

⁴¹ Лиречек: **мѣсеца ноембра**; Стојановић: **ноемѣбра.**

⁴² Лиречек: **више.**

⁴³ Лиречек и Стојановић испустили.

(IV)

Пуномоћје (вјеровни лист) краља Остоје за слугу Миливоја

[28. октобар 1416. године]

Опис и ранија издања

Вјеровно писмо краља Остоје исписано је у четири реда тамноплавим мастилом, на папиру облика положеног правоугаоника, широком 22 цм и високом 13 цм. По Чремошнику, на доњем рубу папира може да се запази остатак воденог знака са приказом главе змаја.⁴⁴ Лијева маргина широка је 1,7 цм, а десна скоро да не постоји. Горња износи од 1 до 1,5 цм, јер писар није одржавао правилан правац писања. Остао је неуобичајено велик неисписан простор испод посљедњег исписаног реда, висине око 10 цм. Од украса на писму постоји само небрижљиво изведен инвокациони крст, који се простире дуж лијеве маргине почевши од горњег руба документа до посљедњег исписаног реда. Између горњег руба и првог реда исписаног текста налази се осам кривуља сличних ћириличком слову „с“. Њихова сврха је вјероватно декоративног карактера, пошто такви знаци, уколико су служили да спријече интерполирање, нису стављени у доњи неисписани дио писма. Доњи лијеви угао документа је поцијепан и физички скоро сасвим одвојен од остатка писма. Оштећење је, угрубо гледано, у облику правоуглог троугла. Дужа „катета“ овог оштећења представља почетни дио доњег руба писма, дужине 6,5 цм, а краћа се простире уз 5 цм висок доњи дио лијевог руба писма. Оштећење се за остатак документа држи још само помоћу црвеног воска у који је утиснут печат, чија је сврха била да запечати пресавијене странице писма. Писмо је пресавијено са лијеве стране 7,5 цм, са десне 4,7 цм и одозго око 4 цм. На полеђини рубова тако пресавијених страница наливен је восак и ударен Остојин печат средње величине, пречника 3 цм.⁴⁵ Од рељефних приказа на печату, који је приликом отварања писма разломљен на два дијела, разазнају се само дио једног готичког лука и дио кружне траке са легендом, од које је видљиво тек покоје мајускулно латинско слово. Печата на лицу писма нема. Од записа се на лицу писма налазе графитном оловком исписани

⁴⁴ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 165.

⁴⁵ Детаље око печатења писма исп. у: G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 165.

садашња сигнатура документа и бројеви 37 и 38. Осим печата Државног архива у Дубровнику из периода Краљевине Југославије, на полеђини, у адресном пољу, идентичним мастилом као и текст писма исписана је адреса у четири реда. Вјероватно зато што је пресавијено писмо било омотано папирном траком, писар је посљедњи ред адресе одмакнуо од трећег реда (након ријечи **кнез⁸ и вастелемъ**), тако да је између њих остао неисписан простор, висине 2,5 цм. Изнад првог, те изнад и испод четвртог реда адресе исписано је укупно пет дужих и краћих кривуља, које су вјероватно имале за циљ да спријече дописивање додатног текста у адресном пољу. Испред адресе нацртан је инвокациони крст са два једноставна потеза. На полеђини је и савремени запис дубровачке канцеларије, који свједочи да су званични органи Дубровачке општине писмо запримили 18. новембра 1416. године. То би уједно био *terminus ante quem* уз помоћ којег се може прецизније одредити вријеме настанка овог писма које није датирано. Међутим, сачувано је Остојино писмо од 28. октобра исте године (у нашем раду означено бројем V), у којем он потражује светодмитарски доходак, а на чијој полеђини је регистровано да га је канцеларија Дубровачке општине запримила такође 18. новембра 1416. године. Сасвим је сигурно да је и ово вјеровно писмо за слугу Миливоја Дивичића настало истог датума. Писмо је, истим рукописом као и претходно описано писмо, писао исти Остојин писар чије име није остало сачувано. Документ се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у архивској збирци *Прилози архивским серијама IVa* под редним бројем 36. Писмо је, под одговарајућим новембарским датумом, првобитно било уложено у четрдесет и прву књигу архивске серије *Diversa Cancellariae* одакле је најкасније почетком 30-их година XX вијека издвојено и пренесено у напријед поменућу збирку.⁴⁶

Ранија издања: К. Лиречек, *Споменици српски*, 69, док. бр. 63 (прво писмо⁴⁷); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 444, док. бр. 452.

⁴⁶ Ср. са описом идућег писма (бр. V). В. и Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 504 (под бројем 452).

⁴⁷ К. Лиречек је под истим бројем регистровао вјеровно писмо краља Остоје за његовог слугу Миливоја Дивичића и Остојино писмо упућено Дубровчанима, у којем је потраживао светодмитарски доходак.

17826
 9231
 17826

Копия письма из
императорской
почты Императору

Почтовый
Александров

№ 18. 18. 1916.

Текст

+ Ѣд⁴⁸ г[осподи] на краља Ѣстое моимъ дразимъ и много почтенимъ приѣтеле|2|мъ кнезѸ и вастелемъ(!) и впѣкии дѸбровачкои. Вастеле(!), вѣть|3|послахъ до васъ слѸгѸ мога Миливоѣ, що вамъ |4| говори вирѣите мѸ⁴⁹ – мое сѸ ричи.

Адреса: + Моимъ дразимъ и много по|2|чтенимъ приѣтелемъ |3| кнезѸ и вастелемъ(!) и впѣкии дѸбровачкои.

Записи на полеђини: .R[ече]p[та] .di. 18. nou[em]br[is] 1416.

Превод

+ Од господина краља Остоје мојим драгим и веома поштованим пријатељима кнезу и властели и Општини дубровачкој. Властело, отпослах к вама мога слугу Миливоја и све што вам буде говорио, вјерујте му – моје су ријечи.

Адреса: + Мојим драгим и веома поштованим пријатељима кнезу и властели и Општини дубровачкој.

Запис на полеђини: Примљено дана 18. новембра 1416. године

(V)

**Друго писмо краља Остоје Дубровчанима о преузимању
светодмитарског дохотка**

28. октобар 1416. године

Опис и ранија издања

Писмо је исписано у једанаест редова тамноплавим мастилом на папиру облика положеног правоугаоника, широком 21,5 цм и високом 14 цм. Лијева маргина износи 2 цм⁵⁰, десна 2,5, а горња 3 цм. Неисписан простор између посљедњег исписаног реда и доњег руба износи око 5,5 цм. Инвокациони крст и десетак мањих кривуља изнад првог реда и на десној маргини документа једини су украси на писму. Писмо је печачено Остојиним средњим печатом, пречника 3 цм, који је

⁴⁸ Лиречек и Стојановић: Ѣдъ.

⁴⁹ Лиречек: га.

⁵⁰ Код Чремошника стоји 3 цм (G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 164).

причвршћен на готово идентичан начин као и у претходном писму које смо описали (бр. III).⁵¹ Отисак печата нешто је бољи него онај претходно описани. У кружној траци оивиченој двјема кружницама може се прочитати дио легенде на латинском (STEPNI OSTO...), а уочљивији су и сви остали детаљи који сачињавају печатни симбол: кацига са велом, круна, перјаница на дебелој дршки, искошени штит троугласте форме, те осам готичких лукова унутар којих се напријед поменути симболи налазе. На кациги није наглашен хоризонтални отвор за очи.⁵² Занимљив је и мали папир квадратног облика, са страницама од око 4,5 цм, који је стављен на црвени восак и преко којег је утиснут печат. На њему се разазнаје дио текста ((к)ралѢ Остои) неког старијег писма које је било упућено краљу Остоји. Пошто је наведени кратак запис написан рукописом и мастилом другачијим од оног којим је написано писмо чије издање приређујемо, највјероватније се ради о дијелу неког другог документа чији папир је разрезан и употријебљен за друге сврхе. Разазнаје се још неколико ћириличких слова на наличју тог папира. На основу фрагмента овог некадашњег писма не може се утврдити којем писару припада овај рукопис, али се ипак чини да није у питању Руско Христофоровић. Писар је, понекад, прије почетка писања провјеравао да ли му је перо било погодно за писање, па је с том намјером остављао краће записе без неког нарочитог реда на појединим парчадима хартије.⁵³ То би могло да упути на закључак да се на Остојином двору није гајила свијест о потреби чувања докумената који су долазили у босанску дворску канцеларију. И ово писмо је писао анонимни писар краља Остоје идентичним рукописом као и претходна која смо описали. Писмо је пресавијено са лијеве стране 6,8 цм, са десне 7,3 и одозго око 5 цм. Оно се данас налази у Државном архиву у Дубровнику у оквиру архивске збирке *Прилози архивским серијама IVa* под редним бројем 33.⁵⁴ Од записа на лицу писма, са десне стране доњег руба стоји графитном оловком написано *37, DC, 41* (написано издигнуто од осталих записа), ... (? , нечитко), *1416, Nov. 20*. То би значило да је писмо било првобитно уложено у четрдесет прву књигу архивске серије *Diversa Cancellariae* уз страницу која садржи датум 20. новембар.⁵⁵ На полеђини се види

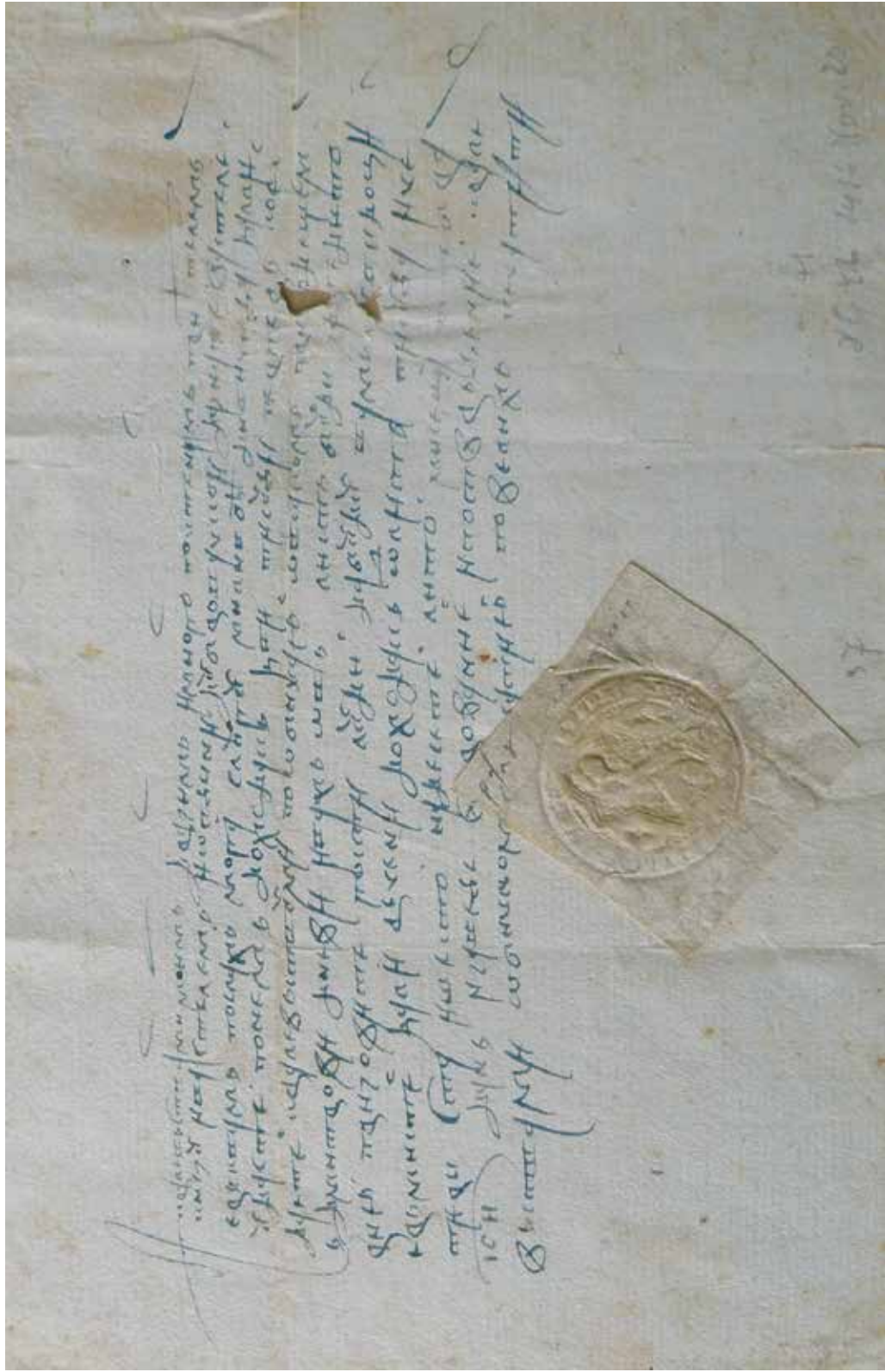
⁵¹ За детаље око печатења в. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 164.

⁵² Уп. P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati*, 21–22, 33, 36.

⁵³ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 176.

⁵⁴ Уп. Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 504 (под бројем 453).

⁵⁵ У истој књизи записано је да је 23. новембра 1416. године Miliuoу Diucich, ambaxator Regis Hostoye, примио 2.000 перпера (К. Јиречек, *Споменици српски*, 69).

(V) Прилози архивским серијама IVa, док. 33

савремени запис дубровачке канцеларије – *R[ece]p[ta].di. 18. nou[em]br[is] 1416.* – из ког се види када је писмо било запримљено. Преко овог записа стављен је печат Државног архива у Дубровнику из периода Краљевине Југославије.

Ранија издања: К. Јиречек, *Споменици српски*, 69, док. бр. 63 (друго писмо⁵⁶); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1, 444*, док. бр. 453.⁵⁷

Текст

+ Краљевства ми, моимъ дразимъ и много почтенимъ приѣтелемъ |2| кнезѸ и вастелемъ(!) и ѡпѣкини дѸбровачкои. Да знате вастеле(!) |3| ерь⁵⁸ к вамъ послахъ мога слѸгѸ Миливоѣ Дивичиѣа да ми |4| Ѹдасте⁵⁹ по немъ доходакъ дви тисѸѣкѣ перперъ коѸ⁶⁰ |5| даете краљевствѸ ми по ѡбичаю ѡ всакомъ приѸо)дешем |6| Дмитрови днєви. И вамъ ѡвѸ листѸ бѸди за <ес>педито|7|рию. Призовите гости лѸди да бѸдѸ вамъ свидоци |8| ерь ми сте дали речени доходакъ ѡд[Ѹ] лита тисѸѣа и че|9|тири ста и шесто на десете лито мисеца ѡктебра |10| ѣи данѸ. И за веѣе в(и)рование и потврѣение крале|11|вства ми ѡбичномъ <печ>атию повелихъ печатити.

Превод

+ [Од] краљевства ми, мојим драгим и веома поштованим пријатељима кнезу и властели и Општини дубровачкој. Да вам је на знање властело, да к вама послах мога слугу Миливоја Дивичића да ми по њему пошаљете доходак од двије хиљаде перпера које по обичају дајете краљевству ми на сваки наступајући Митровдан. И нека вам ово писмо буде признаница. Призовите госте људе да вам буду свједоци јер сте ми исплатили поменути доходак за годину хиљаду и четири стотине и шеснаесто љето, двадесет и осми дан мјесеца октобра. И због веће поузданости и потврде краљевства ми, наложих запечатити обичним печатом.

Читау сигнатуру доноси, опет, Михаило Динић: *Diversa Cancellariae* XLI, fol. 49r (23. XI 1416) (М. Динић, *Дубровачки трибути*, 737). Уп. и опис писма бр. IV.

⁵⁶ В. коментар у напомени 47.

⁵⁷ Квалитетан факсимил објављен је у: Е. Filipović, *Bosansko kraljevstvo*, 178.

⁵⁸ Јиречек: ере.

⁵⁹ Стојановић: дасте.

⁶⁰ Стојановић: кои.

(VI)

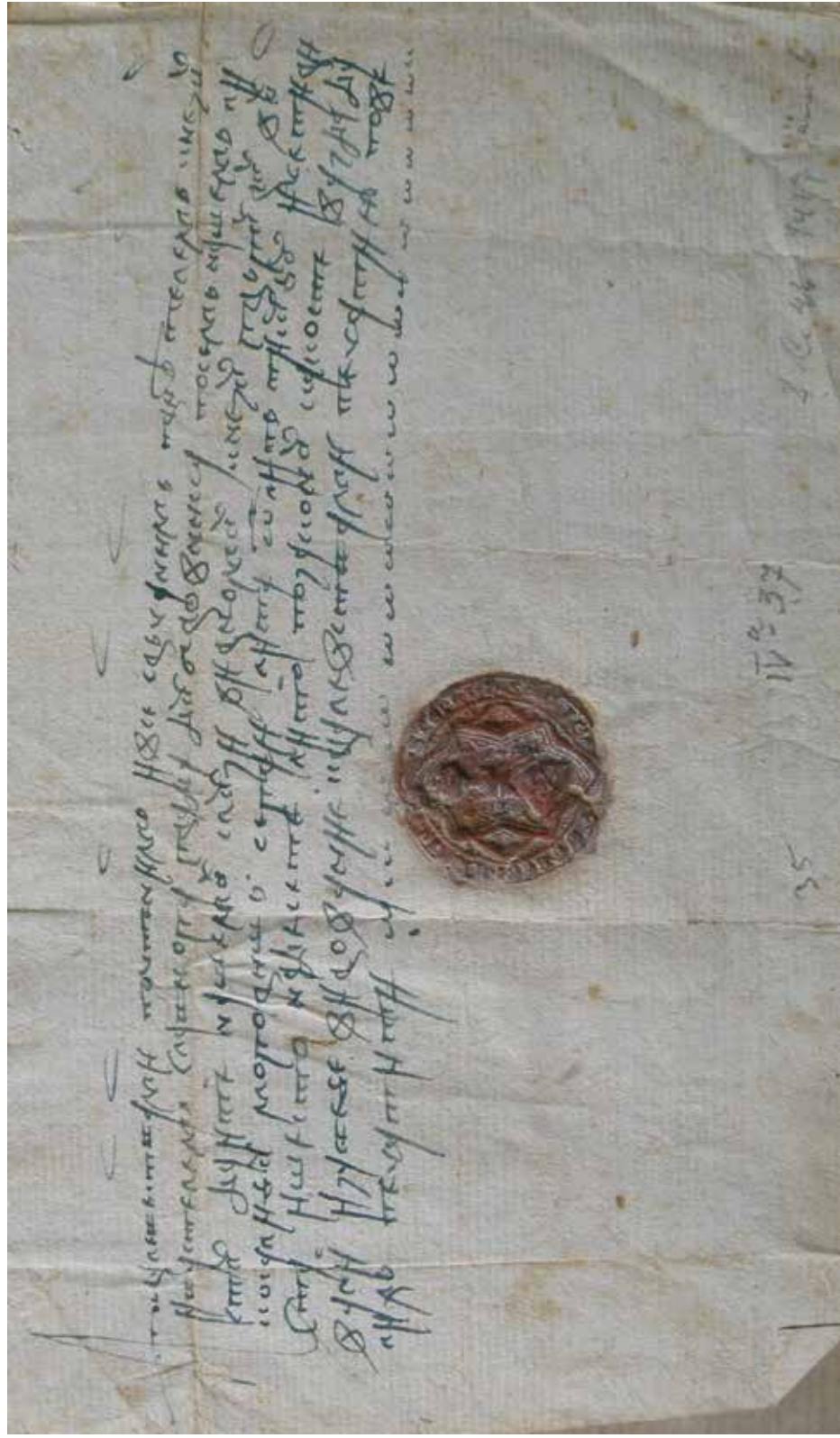
Писмо краља Остоје Дубровчанима о исплати могориша

[прије 14. јануара 1417. године]

Опис и ранија издања

Писмо је анонимни писар краља Остоје написао тамноплавим мастилом у седам редова, на папиру облика положеног правоугаоника, широком 22 цм и високом 13 цм. На папиру се налази само један мањи дио неког воденог знака, па се на основу тога не може претпоставити о каквој се фигури ради. Лијева маргина износи 1,5 цм, десна 1–1,5 цм, а горња 2,5 цм. Писмо нема посебних украса, само инвокациони крст висине око 4 цм, изведен са два једноставна потеза, те седам малих кривуља које наликују ћириличком слову „с“ изнад првог реда и двадесетак завијутака који личе на грчко слово омега у продужетку посљедњег исписаног реда. Осим евентуалних декоративних елемената, ове линије су вјероватно служиле да би онемогућиле потенцијално интерполирање. Писмо је печачено Остојиним печатом средње величине од 3 цм у пречнику. Од свих сачуваних Остојиних писама, ово садржи најбољи отисак његовог тзв. средњег печата. Јасно се виде скоро сви елементи који сачињавају печатни симбол. У кружној траци, омеђеној двјема концентричним кружницама, намијењеној за легенду може се прочитати текст *STEPNI OSTOIE D. G. REGI RASIE*. Ту се налази и осам готичких лукова унутар којих су кацига са велом и наглашеним хоризонталним отвором за очи, круна, перјаница са дебљом дршком и богатим букетом цвијећа облик форми те искошени штит издуженог троугластог облика. На штиту се налази трозуба краљевска круна, која се због слабијег отиска није могла препознати на Остојиним печатима у његовим ранијим писмима. Писмо је пресавијено два пута, са лијеве и десне стране, и једанпут одозго.⁶¹ Писар је и у овом писму задржао свој препознатљив стил у обликовању слова. Од записа се на лицу писма, дуж десне стране доњег рубца, распознаје да је графитном оловком уписано *35, IV^a 37, D. C. 41, 1417, Јани. 16*. Као и у претходним примјерима, овај запис су ставили модерни архивисти који су означили нову и стару локацију документа. Писмо је првобитно било уметнуто у четрдесет и прву књигу архивске серије

⁶¹ За детаљне мјере в. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 166.

(VI) Прилози архивским серијама IVa, док. 37

Diversa Cancellariae и то уз страницу која садржи забиљешку датирану шеснаестим јануаром 1417. године. Писмо се данас налази у архивској збирци *Прилози архивским серијама IVa*, заведено под бројем 37. На полеђини се осим печата Државног архива у Дубровнику из периода Краљевине Југославије налази и запис – *R[ece]p[t]o .di. 14. genar 1417.* – који свједочи када је писмо запримљено у канцеларији Дубровачке општине. Иако је у писму наведено да се могориш исплаћује за 1416. годину, биљешка на полеђини писма свједочи да је писмо написано крајем те године, највјероватније током мјесеца децембра.

Ранија издања: К. Јиречек, *Споменици српски*, 69, док. бр. 64; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 445, док. бр. 454.⁶²

Текст

+ Краљевства⁶³ ми, почтенимъ и всеръчанимъ приѣтелемъ кнезъ
|2| и вастелемъ⁶⁴(!) славнога града Дубровника. По семъ нашемъ ли|3|стъ
даите нашемъ слъзи вирномъ кнезъ Гръгъръ В8|4|косалиѣ8 могоришъ
сегаи лита, ѿд[ъ] литъ тисѣ8 и четири |5| ста и шесто на десете лито,
по законъ како сте вазда да|6|вали. И за веѣ вирование краљевства ми
печатию пове|7|лихъ печатити.

Превод

+ [Од] краљевства ми, поштованим и веома искреним пријатељима
кнезу и властели славнога града Дубровника. На основу овог нашег
писма дајте нашем вјерном слуги кнезу Гргуру Вукосалићу могориш од
ове године, за годину хиљаду и четири стотине и шеснаесто љето, по
закону како сте увијек давали. И због веће вјеродостојности краљевства
ми наложих печатити печатом.

⁶² Квалитетан факсимил објављен је у: Е. Filipović, *Bosansko kraljevstvo*, 178.

⁶³ Стојановић: **Краљевство**.

⁶⁴ Стојановић: **вастелемъ**.

(VII)

**Писмо Гргура Вукосалића Дубровчанима о исплати могориша
краљу Остоји**

[прије 14. јануара 1417. године]

Опис и ранија издања

Писмо је исписано тамноплавим мастилом у пет редова на уском папиру облика положеног правоугаоника, са воденим знаком „три брда“⁶⁵, широком 22 цм и високом 5,6 цм. Писмо нема маргина ни посебних украса. Садржи у горњем лијевом углу, на почетку првог реда, мали инвокациони крст чија величина не одудара значајно од издужених потеза осталих слова у писму. Рука Гргуровог писара мање је извјежбана од руке Остојиног писара, па је општи утисак да су слова канцеларијског брзописа из овог писма неусавршена, крупнија, грубља и изведена са више дебљих линија.⁶⁶ Писмо је пресавијено 1,9 цм одозго према доље, затим 8,4 цм са лијеве стране и 5 цм са десне стране. Кроз тако сложено писмо направљен је прорез, који се види на десној страни лица писма, а кроз који је провучена папирна трака и обмотана око читавог писма. На саставу њених крајева наливен је восак и ударен печат који је отпао приликом отварања писма. На лицу писма, са десне стране доњег његовог руба, стоји графитном оловком записан и прецртан број 36, садашња сигнатура документа (IV^a 39), потом, једна нечитка ријеч и број 15. На полеђини, осим печата Државног архива у Дубровнику из периода Краљевине Југославије, налази се исписана адреса у четири реда. Испред ње је инвокациони крст, незнатно већи од оног изведеног на лицу писма. Писмо се чува у Државном архиву у Дубровнику у архивској збирци *Прилози архивским серијама IVa*, заведено под бројем 39. Претходно се, као и напријед поменуто Остојино писмо, налазило у четрдесет и првој књизи архивске серије *Diversa Cancellariae*. Писмо није датирано нити има било каквих савремених записа дубровачке канцеларије, али је готово сасвим сигурно да је оно у вези са претходним писмом краља Остоје које је било упућено Дубровчанима.

⁶⁵ Cf. C. M. Briquet, *Les Filigranes, Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600* III, Genève 1907, 588–600.

⁶⁶ Уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM VII (1952) 331–332.

иже мѡхнѣмъ нѣмѡро почтѣнѣмъ рѣкѣмъ иже убоишѣтѣмъ
бѣроуащѣмъ есѣмъ рѣкѣмъ убоишѣмъ нѣмъ
иже мѡхнѣмъ нѣмѡро почтѣнѣмъ рѣкѣмъ иже убоишѣтѣмъ
иже мѡхнѣмъ нѣмѡро почтѣнѣмъ рѣкѣмъ иже убоишѣтѣмъ
иже мѡхнѣмъ нѣмѡро почтѣнѣмъ рѣкѣмъ иже убоишѣтѣмъ

IV-39

(VII) Прилози архивским серијама IVa, док. 39

of the most rich and handsomest
mattress and cover and
carpet.

Εὐαγγελιστὴς

Handwritten text in a cursive script, likely a signature or a name, written in dark ink on aged, yellowed paper.

Ранија издања: К. Лиречек, *Споменици српски*, 69–70, док. бр. 65;
Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 538, док. бр. 560.⁶⁷

Текст

+ Вазможнимъ и много почтениемъ г(оспо)ди ми, кнезъ и
властелемъ |2| дѣровачциемъ ѿд[ѣ] слѣге вамъ Гръгѣра Вѣкосалиѣа.
Послахъ |3| слѣгъ моѿга Новака Ивановича и Покраица Бра[н]евевиѣа. |4|
Ако е милость ваша могоришъ дати, подаите га По|5|краицъ и Новакъ.

Адреса: + Вазможнимъ и много поч|2|тениемъ кнезъ, вла|3|стелемъ⁶⁸
|4| дѣровачцимъ.

Превод

+ Моћној и веома поштованој господи, кнезу и властели дубровачкој
од слуге вашег Гргура Вукосалића. Послах мога слугу Новака Ивановича
и Покрајца Бранојевића. Ако је воља ваша могориш дати, подајте га
Покрајцу и Новаку.

Адреса: + Моћном и веома поштованом кнезу и властели
дубровачкој.

(VIII)

Пуномоћје (вјеровни лист) краља Остоје за слугу Хрватина

[прије 16. фебруара 1418. године]

Опис и ранија издања

Писмо је тамноплавим мастилом исписано на папиру облика
положеног правоугаоника, широком око 22 цм и високом 7,6 цм (лијево)
– 7,3 цм (десно). Лијева маргина износи 2 цм, горња 1,5, док десна не
постоји. Дуж двије трећине лијеве маргине простире се једноставно
изведен инвокациони крст. Писмо је пресавијено и обмотано папирном
траком на сличан начин као и претходно описана писма.⁶⁹ На полеђини,
на оба краја папирне траке пресавијеног писма наливен је црвени восак

⁶⁷ Квалитетан факсимил објављен је у: Е. Filipović, *Bosansko kraljevstvo*, 179.

⁶⁸ Лиречек и Стојановић: **кнезъ и властелемъ**.

⁶⁹ О детаљима уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 167.

и у њега утиснут Остојин печат средње величине. Отисак је релативно добар и у потпуности одговара ономе којег смо описали у писму бр. VI. Преко печата је, ради његове заштите, стављен комадић папира квадратног облика који је отпао након отварања писма. Тада је и печат разломљен на два једнака дијела. На лицу писма, дуж његовог доњег руба, графитном оловком су записани бројеви 34, 33 и једна нечитка ријеч, а на полеђини се, осим поменутог печата, налазе исписани адреса у шест редова идентичним мастилом као и писмо, савремени запис дубровачке канцеларије који свједочи када је писмо запримљено (*R[ece]p[t]o .di. 16. freuaro 1418.*), данашња сигнатура документа, као и печат Државног архива у Дубровнику из периода Краљевине Југославије. Писмо је првобитно било уложено у четрдесет и прву књигу архивске серије *Diversa Cancellariae*, уз страницу под одговарајућим фебруарским датумом. Данас се налази у архивској збирци *Прилози архивским серијама IVa* и заведено је под бројем 41. Писмо не садржи датум, па је запис дубровачке канцеларије од 16. фебруара 1418. једини конкретан траг на основу којег је могуће само оквирно датирати овај документ. Писмо је у непосредној вези са писмом краља Остоје (бр. IX) које је упућено Дубровчанима, у којем је од њих потраживао исплату стонског дохотка а које је такође запримљено у канцеларији Дубровачке општине 16. фебруара 1418. године.

Ранија издања: К. Јиречек, *Споменици српски*, 70, док. бр. 66 (прво писмо⁷⁰); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 445, док. бр. 455.

Текст

+ Ѣд[ь] г(осподи)на краља Ѣстоѣ⁷¹ моимъ дразимъ и много почтенимъ приѣ|2|телемъ кнезѢ и властелемъ и всоои ѡпѣкини дѢбровачко|3|и, како брати. Ѣто(!) послахъ до васъ слѢгѢ мога Хрѣва|4|тина. Шо вамъ говори вирѣите мѢ – мое сѢ ричи.

Адреса: + Моим дразимъ и мно|2|го почтенимъ приѣ|3|телемъ, кнезѢ и⁷² власте|4|мъ(!) и всои ѡпѣки⁷³(!) |5| дѢбровачкои, како |6| брати.

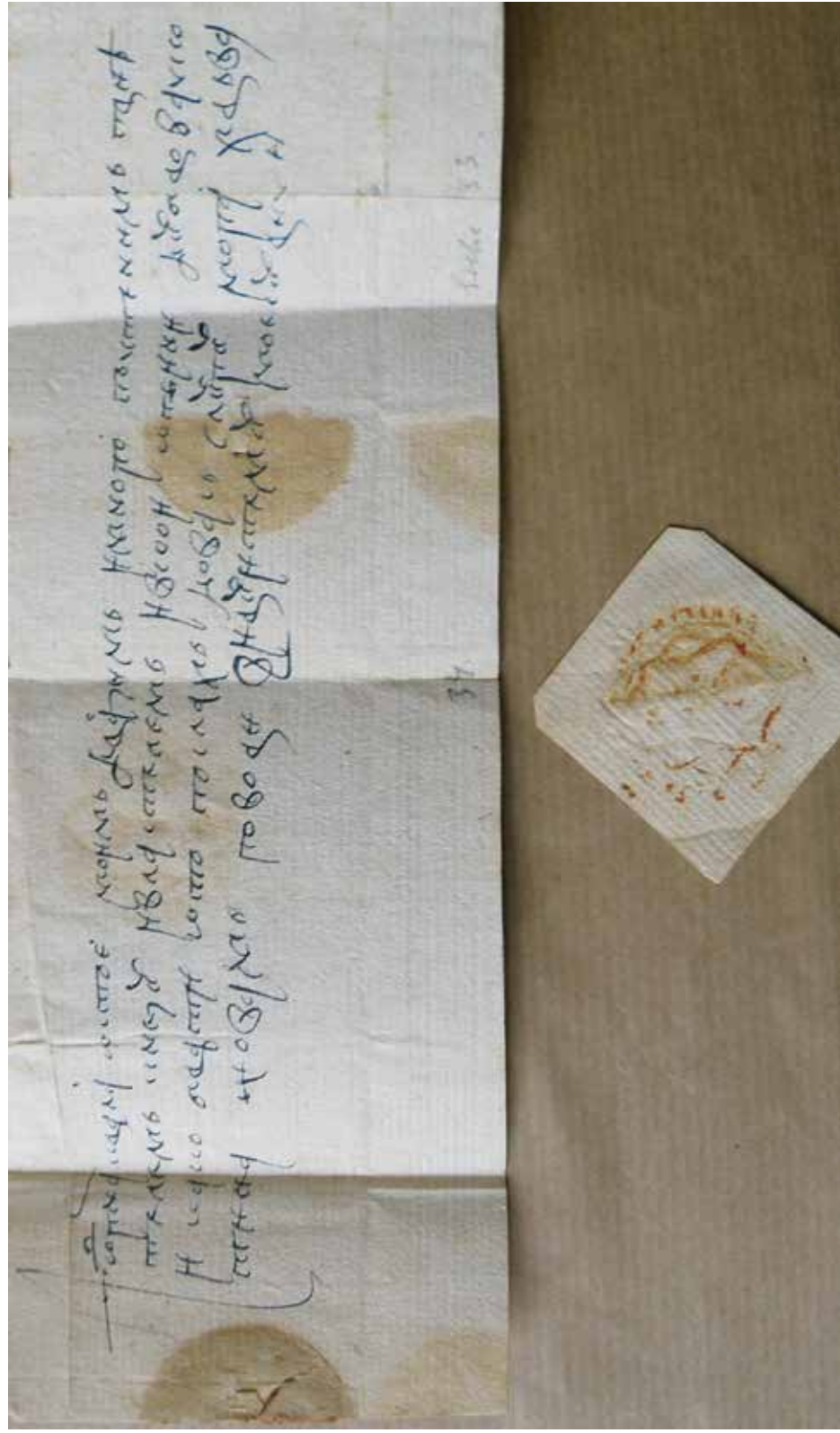
Запис на полеђини: *R[ece]p[t]o .di. 16. freuaro 1418.*

⁷⁰ Јиречек је у својој збирци под једним бројем објавио и вјеровни лист краља Остоје за слугу Хрватина и Остојино писмо упућено Дубровчанима, од којих је потраживао стонски дохотак.

⁷¹ Стојановић: Остоѣ.

⁷² Јиречек испустио.

⁷³ Јиречек и Стојановић: ѡпѣкини.

(VIII) Прилози архивским серијама IVa, док. 41

8471 received 9163

1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345

Wm. B. D.

Превод

+ Од господина краља Остоје мојим драгим и веома поштованим пријатељима кнезу и властели и читавој Општини дубровачкој, као браћи. Ето, послах до вас мога слугу Хрватина. Вјерујте му што вам говори – моје су [то] ријечи.

Адреса: + Мојим драгим и веома поштованим пријатељима, кнезу и властели и читавој Дубровачкој општини, као браћи.

Запис на полеђини: Примљено дана 16. фебруара 1418. године

(IX)

Писмо краља Остоје Дубровчанима о исплати стонског дохотка

[прије 16. фебруара 1418. године]

Опис и ранија издања

Писмо је исписано тамноплавим мастилом у десет редова на папиру облика положеног правоугаоника, широком 21,7 цм и високом 14 цм. Маргине су неуједначене. Лијева износи од 1,2 цм до 1,7 цм, десна је мања од 1 цм, а горња је 1,7 цм. Неисписан простор између посљедњег исписаног реда и доњег руба документа износи скоро 6 цм. Осим инвокационог крста висине 2,5 цм, писмо нема других украса. Запечаћено је средњим печатом краља Остоје чији је опис дат у ранијим коментарима. Печат је отиснут преко комада папира квадратног облика при чему је отисак печата испао релативно добар, јер су видљиви сви детаљи који сачињавају печатни симбол (кацига са велом, круна, перјаница са дршком, искошен штит троугластог облика са круном у средини штитног поља) укључујући и дио легенде (.STEPNI ... D. G. REGI. RASIE ...)⁷⁴. На доњем рубу лица писма налази се са лијеве стране графитном оловком исписана данашња сигнатура документа, на средини испод печата исписан је број 33, а са десне стране доњег руба стоји написано *D. C. 41, 1418, febr. 21*. Као и у ранијим примјерима, овај запис значи да је писмо првобитно било уложено у четрдесет и прву књигу архивске серије *Diversa Cancellariae* уз страницу на којој

⁷⁴ За остале детаље око печатења в. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 167–168.

је регистрована забиљешка датирана 21. фебруаром наведене године.⁷⁵ Писмо се данас налази у Државном архиву у Дубровнику у архивској збирци *Прилози архивским серијама IVa* и заведено је под бројем 40. Осим печата Државног архива у Дубровнику из периода Краљевине Југославије, на полеђини писма се налази савремени запис дубровачке канцеларије, којим је регистрован датум када је писмо запримљено (*R[ece]p[t]o .di. 16. freuaro 1418.*). На полеђини писма видљива је једна полукружна мрља, настала вјероватно од црвеног воска, чије се димензије подударају са оним Остојиног печата. Будући да на полеђини писма нема исписане адресе, Чremoшник је мислио да је писмо било спаковано у други омот са исписаном адресом а који је био запечаћен истим Остојиним средњим печатом. То доказује поменутом мрљом за коју тврди да би она највјероватније могла да потиче од печата са омотнице која се чувала заједно са писмом на истом мјесту у поменутој канцеларијској књизи а која се касније загубила. Новија истраживања нису у потпуности потврдила Чremoшникове претпоставке.⁷⁶ Отисак једне половине печата који је сада видљив на полеђини писма могао је да настане и од разломљеног печата Остојиног вјеровног писма за слугу Хрватина (у нашем раду бр. VIII). Ова два писма су ишла у пару и сигурно су чувана заједно, уложена у четрдесет и прву књигу фонда *Diversa Cancellariae*.

Ранија издања: К. Јиречек, *Споменици српски*, 70, док. бр. 66 (друго писмо⁷⁷); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 445–446, док. бр. 456.

Текст

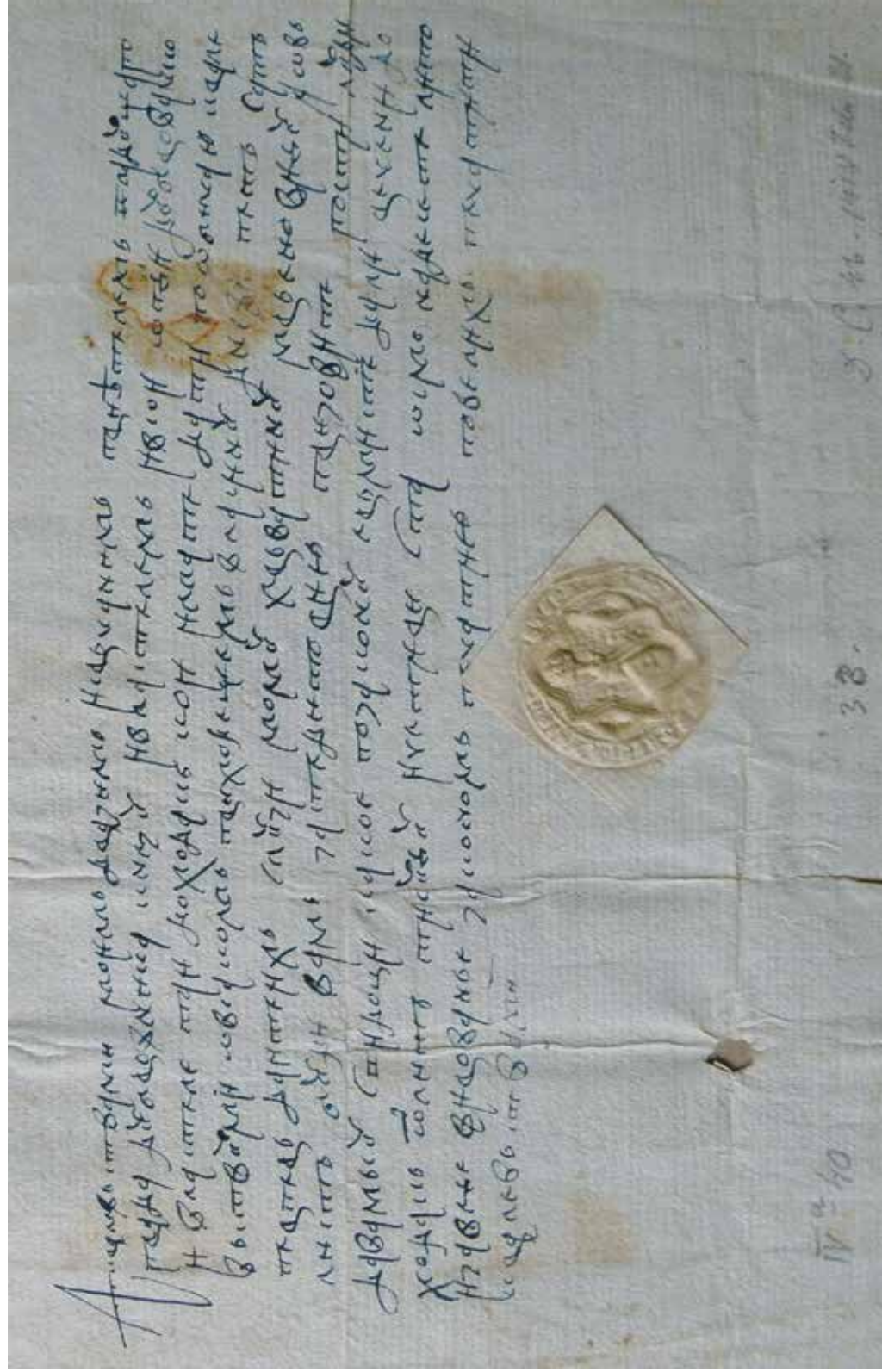
+ Кралевѣства ми, моимѣ дразимѣ и сръчанимѣ приѣтелемѣ владѣцаго |2| града Дѣбровника кнезѣ и властелемѣ и всио шпѣ[и]ни Дѣбровачко|3|и. Властеле⁷⁸, таи доходакѣ кои имате дати по шбичаю крале|4|вѣствѣ ми ш вакоmѣ приходецѣмѣ Власинѣ днѣви петѣ сатѣ |5| перперѣ, даите ихѣ слѣзи момѣ Хрватинѣ Мрѣеновиѣ, а швѣ |6| листѣ

⁷⁵ Под тим датумом у истој канцеларијској књизи зeписано је „да је Cheruatин Mrgenouich, nuncius et ambasiator Regis Hostoie, примио трибут Св. Влаха 500 перпера sub logia parua communis Ragusii ad locum solitum ipsius domini rectoris Ragusii, пред свједоцима Флорентинцима и др.“ (К. Јиречек, *Споменици српски*, 70).

⁷⁶ Уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 168 са Н. Исaиловић, *Владарске канцеларије*, 183.

⁷⁷ В. напомену 70.

⁷⁸ Јиречек: **И властеле**.

(IX) Прилози архивским серијама IVa, док. 40

вѣди вамъ за спедиторию. Призовите гости лѣди |7| да вамъ сѣ свидоци, како е по законѣ, ерь ми сте дали речени до|8|ходакъ ѡд[ъ]⁷⁹ литъ тисѣк⁸⁰ и четири ста ѡсмо на десете лито. |9| И за веѣе вированье закономъ печатию повелихъ печатити |10| краљевства ми.

Превод

+ [Од] краљевства ми, мојим драгим и искреним пријатељима владајућем кнезу града Дубровника и властели и читавој Општини дубровачкој. Властело, тај доходак од пет стотина перпера, који по обичају имате дати краљевству ми на сваки наступајући дан Св. Влаха, дајте мом слуги Хрватину Мр(ћ)еновићу, а ово писмо нека вам буде признаница. Призовите госте људе за свједоке, као што је по закону, јер сте ми исплатили поменути доходак за годину хиљаду и четири стотине и осамнаесто љето. И због веће поузданости наложих запечатити законитим печатом краљевства ми.

Дипломатичке особености

Пошто је већина писама настала поводом идентичног посла, тј. због исплате дубровачких трибута босанском краљу Остоји, презентована документа одликују се високим степеном сличности у погледу њихових спољних обиљежја. Сва писма написана су канцеларијским брзописом. Сачувани оригинали састављени су на папиру облика положеног правоугаоника и исписани су тамноплавим мастилом, док се за дубровачка писма сачувана у препису оријентација текста и боја мастила не може утврдити. Одликују се и краткоћом текста, једноставним формуларом, одсуством потписа и украса, а у зависности од типа документа и сличним начином овјере. Међутим, без обзира на ове подударности у вањским и дијелу унутрашњих обиљежја, може да се запази знатнија неуједначеност у погледу њиховог текстуалног садржаја, на основу које је могуће утврдити основну дистинкцију у типологији наведених писама, па би се, на основу тога, она могла разврстати на четири основна типа докумената.

С обзиром на то да су сачувана у виду преписа, најмање можемо рећи о дипломатичким особеностима прва два писма која су Дубровчани

⁷⁹ Лиречек: ѡтъ.

⁸⁰ Лиречек: тисѣки.

упутили краљу Остоји. Она знатније не одударају од осталих дубровачких писама која су слана владарима и властели у залеђу и чија је основна сврха била да пренесу одређене информације. Оба писма написао је Руско Христофоровић по формулару који се састоји од симболичке инвокације, инскрипције, интитулације, салутације, наратије, диспозиције и датума. Једина разлика између ова два писма је одсуство девоције у склопу Остојине титуле у инскрипцији другог писма. И форма салутације је у другом писму другачија. Употријебљена је њена једноставна форма за коју је карактеристичан знатно мањи степен изражене наклоности према босанском краљу (*поздрав поштовања*) у односу на прво дубровачко писмо (*веома понизни наклон*) које му је било упућено. Оваква формулација поздрава и одсуство девоције у склопу титуле вјероватно су били повезани са несређеним политичким стањем у босанском краљевству, смјеном на пријестолу и тренутном позицијом краља Остоје који је власт држао тек неколико мјесеци. То се, између осталог, да наслутити и из посљедње реченице самог писма, која говори о тадашњим нестабилним политичким приликама (*А, када Бог учини да се краљевство умири како пристоји ...*).⁸¹

Писма бр. VI и VII би се на основу свог исказа могла окарактерисати као класична трибутна, тј. петитивна писма помоћу којих су владари и властела из залеђа од града под Св. Срђем потраживали годишње дохотке. Она уједно представљају и једну врсту посланичких овлашћења, тј. пословних пуномоћја којима је једна особа била овлашћена да у име друге обави неку конкретну правну радњу или финансијску трансакцију.⁸² За разлику од сличних писама ранијих босанских владара⁸³, ова два напријед наведена карактерише сведеност формулара и сажетост исказа. Без обзира на истовјетан тип документа и на оскудност у дипломатичким елементима, између ова два писма виде се и знатније разлике. Формулар Остојиног трибутног писма (бр. VI) састоји се од симболичке инвокације, сведене интитулације (*Краљевства ми*), инскрипције,

⁸¹ О овом типу докумената уп. Н. Порчић, *Дипломатички обрасци средњовековних владарских докумената: српски пример*, Београд 2012, 282–296 (одбрањена докторска дисертација у рукопису).

⁸² Уп. Н. Порчић, *Писма немањихких владара*, 21–23; Ђ. Бубало, *Писана реч у српском средњем веку*, Београд 2009, 205; Н. Порчић, *Дипломатички обрасци*, 338–343; А. Фостиков, Н. Исailовић, *Два писма босанског краља Твртка II Твртковића*, 89–102.

⁸³ Уп. Д. Јечменица, *Два писма бана и краља Твртка I*, 37–52; Д. Јечменица, *Пет писама краља Твртка I Дубровчанима*, 53–74; Н. Порчић, *Писма немањихких владара*, 11–26; Р. Михаљчић, *Писмо краља Стефана Остоје*, 123–127.

диспозиције, короборације и печата, а с обзиром на то да се утиснути воштани печат налази одмах испод текста и да нема трагова печатења на полеђини писма, овај документ би се, у погледу спољних обиљежја, могао окарактерисати и као отворени лист чија је садржина била јавне природе. У намјенском погледу овај документ имао је улогу признанице и требао је да послужи као доказ о исплаћеном трибуту.⁸⁴ Формулар трибутног писма Гргура Вукосалића (бр. VII) још је оскуднији, пошто не садржи короборацију нити трагове печата на лицу документа. За разлику од Остојиног писма, трагови печата на полеђини заједно са спољашњом адресом указују на то да се овај документ може окарактерисати и као писмо затвореног типа.⁸⁵ У Гргуровом писму се инскрипција налази испред једноставне и неусиљене интитулације што треба повезати са рангом аутора писма. Писмо не садржи нити једну прецизнију хронолошку одредницу, али је готово сасвим извјесно да се оно може повезати са претходним Остојиним писмом (бр. VI).⁸⁶

Писма бр. IV и VIII спадају у ред класичних вјеровних писама, тј. пуномоћја којима су посланици босанског краља били овлашћени да у његово име обаве у Дубровнику повјерљиве послове. Веома су кратка, једноставне садржине и састављена на основу скромног формулара који се састоји од симболичке инвокације, интитулације, инскрипције и веома кратке диспозиције. Спољне адресе и печати на полеђини указују да се ради о писмима затвореног типа.⁸⁷

Са дипломатичког аспекта најзанимљивија су писма под бр. III, V и IX, јер она представљају комбинацију свих напријед наведених докумената. С обзиром на ту чињеницу знатно је сложенији и образац по коме су она састављена, пошто он обухвата више дипломатичких елемената: симболичку инвокацију, сведену интитулацију, инскрипцију, промугацију, експозицију, диспозицију, короборацију, датум и печат. Уобичајена процедура код исплате дубровачких трибута владарима и

⁸⁴ Уп. Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 288–289.

⁸⁵ О начину на који је ово писмо затворено и о печату детаљније в. у поглављу *Опис и ранија издања*.

⁸⁶ Детаљније податке о хронологији в. у поглављу *Опис и ранија издања*.

⁸⁷ О овом типу докумената детаљније в. у Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, *passim*. Уп. и Ђ. Бубало, *Писана реч*, 200–214 и Н. Порчић, *Дипломатички обрасци*, 338–343. Детаљније податке о печатима и хронологији ова два документа в. у поглављу *Опис и ранија издања*. О непосредној вези између ових вјеровних писама и докумената означених у нашем раду под бр. V и IX, а који су настали у исто вријеме в. ниже у тексту.

властели у залеђу налагала је израду три независна документа: захтјев за исплату трибута (петитивно писмо), посланичко пуномоћје (овлашћење, вјеровни лист) и, најзад, признаницу (експедиторију) којом се од стране владара потврђивао примитак исплаћеног новца. Писма бр. III, V и IX садрже све три правне радње обједињене у једном документу, што је, између осталог, поједностављивало комплетну административну процедуру и доводило до велике уштеде у канцеларијском материјалу. С обзиром на то да су писма овјерена утиснутим воштаним печатом који се налази одмах испод текста и да нема трагова печатења нити спољне адресе на полеђини докумената, могу се на основу тих спољних обиљежја назвати и отвореним писмима. То је сасвим разумљиво из разлога што су ова три писма у рукама дубровачких власти требала да буду у функцији доказног средства (признанице), које је требало да посвједочи да је настало потраживање исплаћено и да се као таква, за разлику од великог броја осталих нарочито информативних писама, дугорочно чувају. Због тога је писмо и овјерено печатом утиснутим на лицу документа а не на полеђини, тј. на спојевима ивица пресавијаног писма. У таквом случају, приликом отварања писма печат би се разломио, а без аутентичног Остојиног печата овакав тип документа не би могао да има функцију доказног средства о исплаћеном трибиту. Највише писама оваквог типа, која су у модерној дипломатичкој терминологији названа и експедиторијалним писмима, издано је у босанској дворској канцеларији у периоду од краја XIV и у прве три деценије XV вијека. Пажњу истраживача привукла су два пара вјеровних и експедиторијалних писама (бр. IV и V, те VIII и IX), која су у босанској дворској канцеларији састављена готово истовремено. Дуго је владало увјерење како су оба писма (вјеровно и експедиторијално) настала поводом истог посла, али је у новије вријеме детаљнија дипломатичка анализа упутила на закључак да ова два документа треба посматрати независно један од другог, односно да њихова намјена није била у функцији само једног посла (подизања трибута), већ да је много изгледније како је вјеровни лист имао намјену да у оквиру исте дипломатске мисије овласти Остојиног посланика за обављање неких других повјерљивијих послова. Пошто експедиторијално писмо већ садржи овлашћење за подизање трибута, заиста би било необично да је у исто вријеме састављено још једно са истом намјеном.⁸⁸

⁸⁸ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM IV–V [1949–1950] (1950) 178; Ђ. Бубало, *Писана реч*, 263–264; Р. Михаљчић, *Писмо краља*

Важнији термини

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини **гости људи** (ГПБ 6, 101) и **експедиторија** (ГПБ 2, 126–127; ГПБ 6, 145).

Просопографски подаци

У претходном броју *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњена личност **Гргур Вукосалић** (ГПБ 9, 32).

Стјепан Хрмић, I (број писма), 4, 7 (ред у издању) – посланик и слуга краља Остоје. Помиње се само у овом писму.

Миљивоје Дивичић, III, 3–4; IV, 3; V, 3 – посланик и слуга краља Остоје (*Myliuoy Diuicich ambaxiatori regis Hostoye*). Помиње се само у овим писмима краља Остоје и у забиљешкама из дубровачких канцеларијских књига око исплате дубровачких трибута краљу Остоји. Регистрован је као Остојин посланик у Дубровнику, као овлашћено лице за подизање светодмитарског дохотка новембра 1413, децембра 1414, новембра 1415. и новембра 1416, као и стонског дохотка фебруара 1414. године.

Извори и литература: DAD, *Reformationes* XXXIV, f. 108 (6. II 1414); М. Динић, *Дубровачки трибути*, 737.

Иван Билојевић, III, 4 – посланик и слуга краља Остоје. У дубровачкој канцеларијској књизи, у забиљешци приликом преузимања светодмитарског дохотка децембра 1414, његово име је записано као Iuan Bielauič. Бјелавићи су средњовјековни властеоски род чији су припадници служили бана Твртка I и краљеве Дабишу и Твртка II, међутим нема довољно поузданих података који би повезали ову особу са наведеном породицом.

Литература: М. Динић, *Дубровачки трибути*, 737; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004 (одбрањена докторска дисертација у рукопису), 41–42.

Стефана Остоје, 123–127; Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку (улагање новца на добит)*, Београд 2010, 124–129, 135–139; Н. Порчић, *Дипломатички образци*, 326–334; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Акта о исплати светодмитарског дохотка*, 69–80; исти, *Два писма босанског краља Твртка II Твртковића*, 89–102; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 82–83, 159–160, 183, 289–290, 516.

Новак Ивановић, VII, 3 – слуга Гргура Вукосалића, помиње се само у овом писму.

Покрајац Бранојевић, VII, 3 – слуга Гргура Вукосалића, помиње се само у овом писму.

Хрватин Мрђеновић, VIII, 3–4; IX, 5 – посланик и слуга краља Остоје. Осим у писмима краља Остоје из 1418. године његово име забиљежено је у дубровачким канцеларијским књигама и 1417. када је по налогу краља Остоје подигао светодмитарски доходак. Највјероватније је да ова особа није идентична са Хрватином, Остојиним дијаком који се последњи пут помиње 1399. године. Није сигурно ни да припада Мрђеновићима, ситној властеоској породици из Хума.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 424, 426, 445; М. Динић, *Дубровачки трибути*, 737; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjega vijeka*, 166–167; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 64 (= исти, *Из српске историје средњег века*, 373).

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**NEUF LETTRES DES PAYEMENTS DES TRIBUTS AU ROI
OSTOJA ET DES ACTIVITÉS DIPLOMATIQUES DE CES
ÉMISSAIRES**

Raguse, le 5 septembre 1401. (I)

Raguse, le 10 octobre 1409. (II)

Le 20 novembre 1414. (III)

Le 28 octobre 1416. (IV et V)

[avant le 14 janvier 1417] (VI et VII)

[avant le 16 février 1418] (VIII et IX)

Résumé

L'article analyse les neuf lettres écrites dans les premières deux décennies du XV siècle dans les bureaux de la ville de Raguse (deux lettres), du roi Ostoja (six lettres) et de son noble Grgur Vukosalić concernant les paiements des tributs de Raguse (les revenus de Saint Dmitar, de Ston et Mogorish) au roi bosnien Ostoja et des activités diplomatiques de ces émissaires. L'article contient les textes des lettres concernées à l'ancien serbe, la traduction au serbe moderne, les chapitres qui analysent les caractéristiques diplomatiques des documents, et autres expressions qui y sont mentionnées. Bien que les lettres, quand on les compare, aient beaucoup de caractéristiques communs (écrites sur le même type de papier, par la même encre et par le même type d'écriture, concises, sans signature et sans ornements et similairement certifiées), il est constaté par analyse diplomatique que ces neuf lettres peuvent être classifiées en quatre groupes principales. Premières deux lettres appartiennent à l'ordre des lettres informatives qui ont eu pour but de transmettre les informations concrètes au roi bosnien. Les lettres n° VI et VII d'après le même principe, pourraient être caractérisées comme des lettres typiques de tribut, ou pétitives, par lesquelles les souverains et les nobles de l'arrière-pays de la ville aux pieds de Sveti Srđ avaient demandé leurs revenus annuels. En même temps elles représentent une sorte des autorisations pour leurs émissaires, ctd. des procurations qui autorisent une personne à faire au nom de l'autre personne une action en justice ou une transaction financière. Les lettres n° IV et VIII appartiennent à l'ordre des lettres de créance, ctd. des procurations par lesquelles les émissaires du roi bosnien étaient autorisés à faire à son nom les travaux confidentiels à Raguse. Les lettres n°

III, V et IX représentent la combinaison de toutes les trois actions en justice réunies dans un même document, la demande de paiement de tribut (la lettre pétitive), la procuration pour l'émissaire (l'autorisation, la lettre de créance) et à la fin, le reçu (la facture) par lequel le souverain confirme avoir reçu le paiement. Tout cela, entre autre, rendait plus facile toute la procédure administrative et diminuait des frais de fourniture de bureau. La diplomatie moderne nomme ces lettres expéditives.

Mots-clés: Raguse, Bosnie, Stefan Ostoja, XV siècle, revenu de Saint-Dmitar, revenu de Ston, revenu Mogorish, expéditif, lettre de créance, lettre de tribut.

Оригинални научни рад
УДК 930.2:321.61(497.11)“1412“
DOI 10.7251/GPB1811077F

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

РАЗРЕШНИЦА КРАЉА ОСТОЈЕ ДУБРОВНИКУ О РАЧУНУ ПАЛКА ВУЧЕВИЋА ЗА ЦАРИНУ У ДЕЖЕВИЦАМА

1412, пре 10. јуна

Сажетак: Босански краљ Остоја обавештава Дубровачку општину да је са њеним подаником Палком Вучевићем савнио рачун поводом дохотка од царине, као и да је до кашњења издавања документа дошло услед његовог одласка код угарског краља.

Кључне речи: Остоја, Палко (Павао) Иванов Вучевић, Босна, Дежевице, Дубровник, Жигмунд, Угарска, препис, разрешница, 1412. година.

Издавање царина у закуп било је веома раширен вид рентирања регалних владарских права, посебно у позном средњем веку, о чему сведочи и низ сачуваних писаних извора. Након прекида закупа и савнивања дуговања, вршено је поравнање издавањем владарског акта о разрешењу рачуна. Међу босанским документима тог типа има сачуваних једноделних, али и дводелних примерака. Према елементима, као и подацима из преписа текста и записа о регистрацији, и документ краља Остоје о разрешењу рачуна Палка (Павла) Вучевића спада у поменућу групу. У питању је једноделна разрешница, и то издата само на име Општине, у класичној краткој форми разрешно-информативног писма – признанице (*лист, litera ab solutionis*). Сматра се аутентичним преписом.¹

До издавања овако конципиране разрешнице дошло је у складу са тадашњим околностима. Наиме, господин Палко Вучевић, дубровачки властелин, дуг на име закупа царине Дежевице уредно је исплатио до краја, али је потврда краља Остоје изостала. Након посредовања Дубровчана који су, као и Палко, желели да се рачун поравна, поводом чега су се и

* Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com.

¹ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 67, 68, 154, 301, 595 (докторска дисертација у рукопису). Вид. и ниже.

обраћали Остоји, краљ је издао разрешницу, у виду потврде Дубровнику, правдајући се да је до кашњења дошло због обавезе да оде на угарски двор, краљу Жигмунду. Можда баш зато што се питање поравнања и развукло, те се о томе већ и детаљисало, Остојина разрешница не садржи чак ни помен имена царине, а нема ни података о времену настанка или месту издања документа. У том смислу драгоцени су подаци из записа насталих поводом регистрације. Док онај на словенском језику, у комбинацији са текстом, доноси увид у ближе време настанка, други, латински открива име царине. Своје писмо Остоја је у Дубровник послао преко свог човека Добрашина Милушића.²

Пошто доноси вест о боравку краља Остоје код Жигмунда, овај документ је нашао место и као додатни доказ у расправи по питању ко је тада боравио у Будиму као званични представник босанске круне – краљ Остоја или краљ Твртко II. На основу података о дипломатској акцији Дубровчана да преко Жигмунда утичу на краља Остоју током његовог боравка у Угарској, данас је у историографији прихваћено да је тада у својству фактичког владара на престолу био Остоја. Приликом тог боравка на угарском двору, посланици Општине су и Остоји уручили једно писмо. Подаци из приложене разрешнице додатно потврђују и да је Остоја у то доба уредно наплаћивао царине, као и да уз његово име у регистрационом запису увек пажљиви Дубровчани користе епитет *пресветли*.³

Опис разрешнице

Разрешница Остоје дубровачком властелину господину Палку Иванову Вучетићу сачувана је, као и бројни други документи, у препису у општинским књигама, где су према закону града Дубровника из 1341. регистровани документи о дуговима.⁴ Њен испис сачинио је канцелар Руско Христофоровић и налази се у серији *Diversa Cancellariae*, vol. 38,

² Видети поглавље *Текст разрешнице*.

³ Е. О. Filipović, *Viteške svečanosti u Budimu 1412. godine i učešće bosanskih predstavnika*, Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998), Sarajevo, 2010, 292–294, 297–300, са изворима и старијом литературом. За епитете: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 326–327.

⁴ А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о разрешењу рачуна Драгоја Гучетића и браће му*, ССА 8 (2009) 143, нап. 1; Н. Порчић, *Дипломатички обрасци српских средњовековних разрешних докумената*, Споменица академика Симе Ђирковића, Београд 2011, 269–271, са изворима и старијом литературом.

f. 253.⁵ Након преписа писма (девет редова), Руско је оставио и два записа о регистрацији, један дужи на српскословенском (шест редова), који доноси и датум уписа – 10. јун 1412, и други краћи, на латинском (два реда), који открива да је у питању царина у Дежевицама, те да је оригинални документ писан *словенским језиком*. Симболичка инвокација налази се на почетку Остојине разрешнице и испред ћириличног записа. Сам лист папира, судећи по фотографији, страдао је делимично по ивицама, вероватно од влаге.⁶

Ранија издања

К. Жиречек, *Споменици српски*, 61, № 54; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 443, № 450. После Стојановићевог издања, документ није поново приређиван, иако је заправо остао делом нејасан, посебно због рашчитавања и тумачења појединих речи. У овом издању, које је приређено на основу снимка начињеног у Дубровачком архиву⁷, скренута је пажња само на значајније разлике у односу на претходна издања.

*Текст разрешнице***

+ Ёдѣ г[оспо]д[и]на кралѣа Ёстоѣ кнезѣ и властелем(ь) и впкинѣ
гр[а]да Дѣбровника. |2| Разѣмѣсмо що ми сте били писали за Палка. Како
гвди бихъ ѣчиниль |3| дѣла Палка. Да ваше с(ь)мь молбе цѣкѣа ѣчиниль
како гвдѣ ми є |4| Палко платиль, ѣ сам приѣль за добро васъ цѣкѣа,
а платил ми є. |5| И ово бихъ вамъ даль листь, али во⁸ погвх(ь) на ѣгре
г[оспо]д[и]нѣ кралю⁹ |6| како самъ се запил¹⁰ биль. Да ви сте ви томѣ
разлогъ постав(и)ли, |7| да платиль ми є и ѣ смь заплакю приѣль вѣ
ц(а)рине, кою є |8| држалъ, все ми є платиль. И што ти ѣдахъ листь по |9|
Добрашинѣ Милѣшию.

⁵ О Руску, као и о серији *Diversa Cancellariae*, видети претходне бројеве ССА и ГПБ, *passim*, као и ниже.

⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 244–246, 250; видети приложену фотографију и текст документа.

⁷ Овом приликом захваљујемо се колегама Н. Порчићу и Н. Исаиловићу на уступању снимка.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁸ К. Лиречек чита **ко**, за које указује да стоји уместо **ево**.

⁹ Мисли се на угарског краља Жигмунда.

¹⁰ К. Лиречек: **заниль**; Љ. Стојановић: **занпиль**.

Белешке о регистрацији:

|10| + Заповѣдию г[оспо]д[и]на ми кнеза Мароѣ Чрѣвѣиѣ и нѣгѣва
малога вѣка |11| ꙗ Руско логѣфетъ више писани листъ ѡдъ рѣчи на речъ
|12| исписахъ, кои листъ досла прѣсвѣтли г[оспо]д[и]нъ краљ Остоѣ кнезъ
|13| и ѡпкинѣ града дѣбровачкоѣ, а по своѣмъ чловеѣкѣ по Добрашинѣ
Милѣшиѣ, |14| а се ѡписахъ лѣта рождѣства Хр(и)с(то)ва .ч .8. и .вѣ.
лѣто, м[ѣ]с[ѣ]ца июниѣ |15| десети д(ь)нѣ.

|16| Litera superius in slauicho notate manu Ruschi cancellarii est litera
ab|17|solutionnis, facte S(er) Paulo S(er) Johan(n)is de Volcio (de) gabella
Desiuize.

Превод разрешнице

Од господина, краља Остоје, кнезу и властели и Општини града
Дубровника. Разумесмо што сте ми били писали за Палка. Како год
било, учинио бих ради Палка. Ваше молбе сам радо испунио, а оно што
ми је Палко платио – примио сам радо за ваше добро, а платио ми је. И о
овом бих вам дао лист, али ево пођох на Угре, господину краљу, како сам
се био обећао. Пошто сте му дали рачун, он ми је платио и ја сам примио
исплату од царине, коју је држао. Све ми је платио. И о томе ти дадох
лист по Добрашину Милушићу.

Заповешћу господина ми кнеза, Мароја Чревића и његовог Малог
већа, ја, Руско логотет, више писани лист, од речи до речи сам исписао, а
лист је послао пресветли господин краљ Остоја кнезу и Општини града
дубровачког, а по своме човеку, по Добрашину Милушићу. А уписах га
лета од рођења Христовог, 1412. године, месеца јуна, десети дан.

Изнад (написано писмо) на словенском нотирано руком Руска
канцелара, јесте разрешни (исплатни) документ господина Павла,
господина Ивана од Вучевића, за царину Дежевице.

Дипломатичке особености

Документ почиње, бар према препису Руска, симболичком инво-
кацијом у облику крста, честим елементом босанских докумената, на
коју се настављају устаљени елементи, интитулација у најкраћем облику,
уобичајна за другу владу краља Остоје, као и инскрипција.¹¹

¹¹ Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, Интитулација*, Глас СКА 92
(1913) 129; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 216, 325.

Затим долази експозиција, у форми *разумесмо што сте написали*, из које се сазнају околности издавања разрешнице, односно историјат спора. Тако она доноси податке о посредовању Општине (*интервенцији*), свакако по службеној дужности, као и разлог Остојиног кашњења да изда разрешницу. Последња реченица документа представља диспозицију – *И о томе ти дах лист по Добрашину Милушићу*, при чему глагол *удати* означава исто што и *дати*, *предати*. На крају се наводи и име краљевог човека – доносиоца документа у Дубровник.¹²

Судећи бар према формалним елементима, у питању је аутентични препис писма разрешнице, информативног карактера, која уједно представља признаницу. Што се тиче назива, сам Остоја користи реч *лист* самостално, без додатка, што представља ређи пример у пракси босанске канцеларије, па тек латински запис доноси пуно име за тај тип документа.¹³ Међутим, и поред свега наведеног, мора се истаћи да ово писмо помало личи на концепт који није довршен, јер не садржи ни време, ни место издања, па чак ни име царине. Овако конципиран, он доиста речито говори да је само део преписке у вези са поравнањем поводом закупа царине Дежевице.

На ближи датум издања свакако упућују подаци из самог писма, као и из записа о регистрацији, који указују на то да је овај документ Остоја дао после свог одласка у Угарску и после 10. јуна 1412, када је уписан у Рускову књигу. Нешто ужи временски оквир пружају подаци из других извора, који указују да је Жигмунд у Будим пристигао после 12. маја, па није било смисла ни да краљ Остоја дође пре тог датума. Дан касније, 13. маја, у Дубровнику је одлучено да се посланство које се већ налазило у Будиму обрати краљу Жигмунду, како би посредовао око питања Конавала и Драчевице. Већ 20. маја требало је да реше проблем око понашања Вука, Остојиног нећака, који је 8. маја убио и опљачкао једног дубровачког трговца у близини Високог, као и да предају босанским великашима и краљу Остоји по једно писмо. Босански владар такође није могао, ако је испоштовао цео Жигмундов програм, ни да крене пре 5. јуна, односно дан након завршетка турнира, мада су свечаности трајале и 6. јуна.¹⁴ Све то указује да је у Будим стигао свакако око 12. маја, те да је тамо боравио отприлике до 6. јуна. Да ли је поменуто писмо намењено босанском краљу укључивало и питање Палкове

¹² Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 399–402, 412.

¹³ Исто, 287, 292, 301.

¹⁴ Е. О. Filipović, *Viteške svečanosti u Budimu 1412. godine*, 293, 295, 299.

разрешнице, није познато, али је судећи према контексту овог документа, оно морало бити још тада покренуто од стране Општине. Како је као свог човека Остоја у Дубровник послао Подвисочанина Добрашина, изгледа да је документ и издао након свог повратка, можда баш у Високом.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су помињани: **краљ Остоја, Руско Христифоровић и Мароје Чревић** (Цријевић). Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017) 58, 61; ГПБ 10, према регистру.

Палко (Ser Paulus, Ser Johan(n)is de Volcio), 3, 4, 17 (редови у изворнику) – Палко, познат и као Павао, односно Паоко у изворима, био је припадник дубровачког властеоског рода Вучевића и син Ивана Вучевића (Johan(n)is de Volcio). Према времену јављања вероватно да је у питању онај Палко који је око 1416. путовао у Будим ради трговине бибером, где је и умро од куге.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку* I, Београд 1960, 450; исто II, 82–LXXIV; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3, Zagreb–Dubrovnik 2012, 330.

Добрашин Милушић (Добрашин Милџшик(џ)), 9, 13 – овде се јавља као човек краља Остоје. Под истим именом забележен је и један Подвисочанин, 16. маја 1423, као човек Петра Јамомета, припадник куће Јамометића из Подвисоког. Том приликом он је у Дубровнику преузео одбеглу робињу, оптужену за крађу, да би је вратио Петру. О томе је обавештен и краљ Твртко II. Судећи да се у кратком периоду јавља два пута у Дубровнику, сваки пут као посланик, под потпуно истим именом и презименом, идентификује се као иста личност.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма*, I–2, 6, № 626; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 61, уп. Е. Kurtović, *Jamometići*, Споменица др Тибора Живковића, Београд 2016, 321–323, са старијом литературом.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе: **господин**, **краљ**, **лист** (*litera*), **властела у Дубровнику**, **кнез у Дубровнику**, **разлог**, **царина** (*gabella*), **Мало веће**, **логотет**, **канцелар**, **сер**. Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина*, ГПБ 10 (2017) 58, 61; ГПБ 1–10, према регистру; ССА 4 (2205) 206.

Дѣла, 3 (ред у изворнику) – због, ради.

Литература: Ћ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских* 1, Београд, 1863, 327; *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд (ЭССЯ)* 4, Москва 1977, 234–235, са освртом на ранија издања речника.

Цѣла, 3, 4 – радо.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 150, бр. 264; 165, бр. 285; С. Павловић, *Каузална клауза у старосрпској пословноправној писмености*, Јужнословенски филолог LXIII (2007) 181, 182, 192. Видети и редакцију превода.

Запиљ, 6 – термин за сада није тумачен, а означава заклетву, обећање.

Ѧдаѡ, 8 – од глагола **Ѧдати**, односно *dare, tradere*.

Литература: F. Miklosich, *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*, 2. Neudruck der Ausgabe Wien 1862–65, Scientia Verlag, Aalen, 1977, 1039.

Топографски подаци

Desiuize, 17 (ред у изворнику) – рудник сребра, место и трг Дежевиц(а)е, у Жупи Лепеница, данас место у општини Крешево, БиХ. Дежевице се налазе на око 900 м надморске висине, на заравни између врхова Инач на североистоку (1.225 м) и Градца на југозападу (1.353 м). Од Крешева су удаљене око 7 км ваздушном линијом. Први помен из средњег века потиче из 1403, када се у овом месту помиње *Curia regis Bossine*. Од 1408. бележе се суд и царина, а од 1412. и кнез трга Дежевице. Ту се налазила колонија Дубровчана, а боравили су и фрањевци, па постоје мишљења да се у истој налазио и фрањевачки самостан. Остаци средњовековне некрополе на локалитету Брдо (Криж) проглашени су националним спомеником БиХ 2011. и стављени су под заштиту.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo 1957, 30–31; D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, према регистру; Ђ. Тошић, *О понашању дубровачких цариника у руднику Дежевице*, Годишњак ДИ БиХ 34 (1983) 148–154; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, br. 05.2–2.3–77/11–34: http://aplikacija.kons.gov.ba/kons/public/uploads/odluke_srp/Kresevo%20nekropola%20Dezevice%20kompl%20SR.pdf, са прегледом старије литературе (7.9.2018); М. Drmač, *Župa Lepenica*, Historijska traganja 14 (2014) 58–62, са изворима и старијом литературом.

Aleksandra Fostikov

Institut d'Histoire

Belgrade

**LA DÉCHARGE DU ROI OSTOJA A RAGUSE CONCERNANT LES
FRAIS DE DOUANE À DAŽEVICE DE PALKO VUČEVIĆ**

1412, avant le 10 juin

Résumé

Cet article fait la présentation critique de la décharge (litera ab solutionis) du roi Ostoja à Raguse concernant les frais de douane à Deževica de Palko Vučević. Ce document fait partie des lettres de la Mairie sur les règlements des dettes de ses citoyens – locataires et à cette occasion il est délivré dans une forme courte typique pour une lettre informative de décharge – reçu. Les circonstances spécifiques ont imposé la délivrance d'une décharge de cette forme. C'est-à-dire, Palko Vučević, le noble de Raguse, a réglé la totalité de sa dette de bail comme prévu au nom de location de la douane de Deževica, mais le reçu du roi Ostoja n'est jamais arrivé. Après la médiation de Raguse, qui comme Palko, a désiré le règlement de ces frais, et qui s'est pour cela adressé au roi Ostoja, le roi a délivré l'act à la Mairie, justifiant le retard par des obligations causées par sa visite au roi Sigismond à la cour hongroise. Il est possible qu'à cause de ce retard de la confirmation de la réception, et des négociations qui en ont suivies, la décharge du roi Ostoja ne contient pas ni le nom de la douane, ni les détails sur le lieu et le temps de sa création. Dans ce sens, les informations créées lors de l'enregistrement sont précieuses, et qui, ensemble avec les informations du texte permettent d'avoir une idée sur le temps de la création du document et sur le nom de la douane concernée. Vu que le document contient l'information sur la visite du roi Ostoja au roi Sigismond, il représente une preuve supplémentaire dans la discussion sur l'identité de la personne qui avait séjourné à Budim à cet époque, en fonction d'émissaire officiel de la cour bosnienne - Ostoja ou le roi Tvrtko II. Le même document montre aussi que dans la période concernée Ostoja payait régulièrement ses revenus de base.

Mots-clés: Ostoja, Palko (Palko) Ivanov Vučević, Bosna, Deževica, Raguse, Sigismond, Hongrie, transcription, année 1412.

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074(497.11)“1415“
DOI 10.7251/GPB1811087I

Милош Ивановић*

Историјски институт
Београд

ПИСМО ДУБРОВЧАНА ЉУБИШИ БОГДАНЧИЋУ И ВУКОСАВУ ПОЗНАНОВИЋУ

Дубровник, 1415, 3. октобар

Сажетак: Из писма сазнајемо да су требињски властелини Љубиша Богданчић и Вукосав Познановић нешто раније замолили дубровачке власти да им у случају невоље због тадашњих прилика у босанској држави пруже уточиште у граду под Св. Срђем. Њиховој молби Дубровчани су изашли у сусрет, истичући да могу доћи и остати колико желе.

Кључне речи: Љубиша Богданчић, Вукосав Познановић, Дубровник, писмо, сукоб, уточиште, господа, Павле Раденовић.

Интензивни односи које је Дубровачка општина имала са властелом из непосредног залеђа оставили су трага и у ћирилским документима. Један од њих је писмо које су дубровачке власти, 3. октобра 1415, упутиле требињским властелинима Љубиши Богданчићу и Вукосаву Познановићу. Из његовог садржаја сазнајемо да је оно било одговор на писмо које су поменути раније упутили Дубровчанима. У њему су молили да им град под Св. Срђем пружи уточиште уколико због сукоба међу босанском господом буду морали да избегну из свог краја. Дубровчани су им спремно изашли у сусрет, наглашавајући да би желели да међу великашима увек влада мир. Напоменули су да у њихов град могу доћи са својим домаћинством („*съ вѣм[ъ] вашѣм[ъ] ѡпкинѣм[ъ] кѣм[ъ]*”), што се вероватно односило на породицу, њихове људе и вреднију покретну имовину.¹

Повод за обраћање Љубише Богданчића и Вукосава Познановића Дубровчанима ради обезбеђивања уточишта у њиховом граду уско је повезан са тадашњом политичком ситуацијом у босанској држави. Наиме, раздор међу *господом* који се помиње у документу свакако се

* Ел. пошта: misaveritatem@gmail.com

¹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 410.

односи на стање које је настало након убиства кнеза Павла Раденовића 24. августа 1415. код Парене Пољане близу Сутјеске. Уз то био је заробљен његов најстарији син Петар.² Иза овог убиства стајали су војвода Сандаљ Хранић и краљ Стефан Остоја (1398–1404; 1409–1418). Претпоставља се да им је мотив лежао у чињеници да су Павловићи подржавали претензије Твртка II на босански престо.³ Убиство Павла Раденовића довело је до жестоких борби, пошто његова породица није затрвена.⁴ Његови синови Петар, који се ослободио заробљеништва, и Радослав су, уз ослањање на Турке, настојали да освете очеву смрт.⁵ Са тим у вези потребно је напоменути да је Сандаљ истакао како су се Павловићи огрешили према угарском и босанском владару.⁶ По свему судећи изгледа да су Павловићи још 1414. постигли неки споразум са Османлијама. Свакако се то догодило пре него што су Турци почетком јула 1415. нанели тежак пораз Угрима у бици код Лашве.⁷ Но, по свој прилици, тек су после убиства кнеза Павла у пуној мери постали османски вазали.⁸

² М. Пуцић, *Споменици српски I*, Београд 1858, *Приметбе*, XVI–XVII; Ђ. Тошић, *Писмо дубровачког посланика Ивана Гундулића о смрти кнеза Павла Раденовића*, Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 359–361; С. Ћирковић, *Две године босанске историје (1414–1415)*, ИГ 3–4 (1953) 38–40; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 243–244; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti (sveta krana ugarska i sveta krana bosanska): 1387–1463*, Sarajevo 2006, 200–201, 215; E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranic Kosača*, Sarajevo 2009, 210.

³ С. Ћирковић, *Две године босанске историје*, 39–40; исти, *Историја Босне*, 243; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 215; E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 209.

⁴ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 243.

⁵ С. Ћирковић, *Историја Босне*, 244; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 215; E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 212.

⁶ Ђ. Тошић, *Писмо дубровачког посланика Ивана Гундулића*, 360; E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 210; Н. Исаиловић, *Прилог о деловању кнеза и војводе Петра Павловића у босанско-угарско-турским сукобима почетком XV века*, ИЧ 66 (2017) 199.

⁷ Н. Исаиловић, *Прилог о деловању кнеза и војводе Петра Павловића*, 188–189, 192–195, 197–198; Н. Исаиловић, А. Јаковљевић, *Шах Мелек (прилог историји турских упада у Босну 1414. и 1415. године)*, Споменица академика Симе Ћирковића, Београд 2011, 448, 451–452.

⁸ E. Kurtović, *Sudbina Pavlovića i odnosima Bosne i Osmanlija*, Пад Босанског краљевства 1463. године, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 16.

Властелини Љубиша Богданчић и Вукосав Познановић били су, као што је познато, потчињени Павловићима.⁹ Стога се поставља питање какво је било њихово поступање непосредно након убиства Павла Раденовића и зашто су затражили азил у Дубровнику. Изнето је мишљење да су се требињски властелини одлучили на поменути корак пре због Османлија него због реакције Павловића.¹⁰ Зна се да је због опасности од Турака крајем новембра 1415. војвода Сандаљ Хранић затражио од Дубровчана уточиште за своју супругу.¹¹ Претња Османлија директно се не помиње у писму Дубровчана Љубиши и Вукосаву, али се она свакако не може искључити као узрок њиховог страха. Није јасно ни да ли је требало да страхују од Турака, уколико су остали привржени Павловићима? Уколико су, пак, покушали да искористе њихову тренутну слабост након убиства кнеза Павла за своје амбиције, онда су свакако могли бити угрожени од Турака. За сада нисмо у могућности да прецизно утврдимо када су Османлије отпочеле своје акције против војводе Сандаља. Постоје индиције да су, након битке код Лашве, турски одреди угрожавали поседе Цељских у Крањској и Горичкој у августу 1415. године.¹² Могуће је, стога, да је и у Босни било османских трупа које су брзо могле прискочити у помоћ Павловићима. Коначно, ваља оставити могућност да су након убиства свог сизерена били притиснути од војводе Сандаља који је имао поседе у Конавлима.¹³ Услед недостатка извора не може се донети закључак о овом питању. Вреди напоменути да су Љубиша Богданчић и Вукосав Познановић и након 1415. остали у служби Павловића.¹⁴ Дакле, ако су и пришли њиховим противницима након убиства кнеза Павла, то је било само привремено.

⁹ М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 17, 21, 47, 66–67; Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 99, 104, 209, 213; А. Смиљанић, *Повеља кнеза Павла Раденовића Дубровчанима*, ГПБ 1 (2008) 107–108.

¹⁰ Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 212.

¹¹ Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 212–213, нар. 767; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 215.

¹² Н. Исаиловић, А. Јаковљевић, *Шах Мелек*, 450–451.

¹³ А. Смиљанић, *Повеља кнеза Павла Раденовића*, 107, нар. 16.

¹⁴ М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 47, 66–67; А. Смиљанић, *Повеља кнеза Павла Раденовића*, 107–108.

Опис писма и ранија издања

Писмо чије издање приређујемо у оквиру овог рада није сачувано у оригиналу, већ као препис који је сачинио Руско Христофоровић, словенски канцелар Дубровачке општине. Исписано је у доњем делу листа, чију горњу половину заузима писмо које су Дубровчани 9. августа 1415. упутили босанском властелину војводи Богдану.¹⁵ Текст документа који обајвљујемо исписан је канцеларијском минускулом (брзописом) у петнаест редова. Последњи ред садржи податак о времену сачињавања писма. Из нама непознатог разлога подвучена је реч „*прошню*“ на крају једанаестог реда.

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 131–132; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 410.

Текст писма**

+ ѿдъ владѣщагъ гр[а]да Дѣбровника кнеза, властель и ѿд[ѣ] въсе
ѿпкине |2| почтенѣм[ѣ] приателѣм[ѣ] Любиши Богданчику и Вѣлкосавѣ
Позна|3|новику поздравлѣньк. Разѿмѣсмо ѿо намъ писасте, а говоре
владѣ|4|стеле ето видите и чѣкте ѿо се чини мегю ѿвоъм[ѣ] господѿм[ѣ]. |5|
Пресе ако ви вамъ до неволѣ да мор[е]те к намъ ѿ наше мѣсто приѣѣки
|6| и съхран[и]ти се. И зато да ви ѿдѣпишемо: наши почтени приателѣк
|7| Б(о)гъ вѣ крѣ бисмо ми ради възда да к мегю томен господ[о]мъ
възда |8| въсака почтена любавъ, миръ и добри клада(!).¹⁶ Я крѣ за ваше
пришь|9|стѣк ѿ наше мѣсто ви сте възда били наши почтени приателѣк
|10| и сѣсѣдѣк и всакоимъ добрѣмъ дѣлѿм[ѣ] к наамъ и нашемъ мѣстѣ
пока|11|зали се и послѣжили достино к вамъ всакѣ почтенѣ прошню |12|
испълнити. Мѣсто наше и градъ нашъ ѿтворень вамъ ѿ дне |13| и ѿ ноки,
морете слободно дойти и стоати колико вамъ любѣко |14| на вашѣ волю
съ всѿм[ѣ] вашѿм[ѣ] ѿпкином[ѣ] кѣкиѿм[ѣ]. И Б(о)гъ с вама +
|15| + гъ вѣтѣврѣа чѣ ѿ и ѣ і лѣто+

¹⁵ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* I, fol. 102'.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

¹⁶ Овде је свакако дошло до метатезе прва два слова у речи. Исправно би било „*склада*“.

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све Општине поштованим пријатељима Љубиши Богданчићу и Вукосаву Познановићу поздрав. Разумели смо што сте нам писали, а говори властела: ето видите и чујете што се чини међу овом господом. Моле ако би им било невоље да могу ка нама у наше место доћи и збринуте се. И зато да вам отпишемо: Наши поштовани пријатељи, Бог зна да смо ми ради да увек влада међу том господом свака поштована љубав, мир и добар склад. А за ваш долазак у наше место: ви сте увек били наши поштовани пријатељи и суседи и сваким добрим делом ка нама и нашем месту показали сте се и послужили и достојно је сваки часни захтев испунити. Место наше и град наш отворен вам је у дан и ноћ и можете слободно доћи и остати колико вам је драго на вашу вољу са читавим својим домаћинством. И Бог са вама +

+ 3. октобра 1415. година +

Дипломатичке особености

По својој форми писмо које објављујемо не одудара од сличних докумената које су дубровачке власти упућивале владарима и властелинима из свог залеђа. Сам документ био је одговор на писмо које су Дубровчанима упутили Љубиша Богданчић и Вукосав Познановић, али које нажалост није сачувано. Навођење датума у последњем реду је сасвим кратко, уз назначивање дана, месеца и године када је писмо сачињено.

Просопографски подаци

У претходним бројевима часописа *Грађа о прошлости Босне*, већ су представљене личности из овог писма: **Љубиша Богданчић** (ГПБ 1, 107–108) и **Вукосав Познановић** (ГПБ 1, 108).

Установе и важнији термини

Већина термина поменутих у овом писму разјашњена је у претходним свескама часописа *Грађа о прошлости Босне*: **дубровачки кнез** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру), **властела у Дубровнику** (ГПБ 1, 3, према регистру), **властела** (ГПБ 1, према регистру).

Господа, 4, 7 – под господом се у овом писму очигледно мисли на најмоћније босанске властелине, на *русаику господу*.

Литература: С. Ћирковић, *Русаишка господа*, ИЧ 24 (1974) 5–17; Р. Михаљчић, *Владарске титуле обласних господара*, Београд 2001, 104–113; ГПБ 3, 95 (Т. Вуковић); ГПБ 3, 143 (А. Смиљанић).

Miloš Ivanović

Institut d'Histoire
Belgrade

LA LETTRE DES RAGUSAINS À LJUBIŠA BOGDANČIĆ ET VUKOSAV POZNANOVIĆ

Raguse, 1415, le 3 octobre

Résumé

La lettre que les Ragusains ont adressée le 3 octobre 1415 aux nobles Ljubiša Bogdančić et Vukosav Poznanović représente un témoignage important sur les circonstances politiques complexes dans le pays bosnien à cet époque. Dans ce document les autorités de Raguse ont exprimé la volonté de leur donner refuge dans leur ville s'il seraient obligé à quitter leurs domaines à cause des conflits entre la noblesse bosnienne. Cependant il reste inconnu par qui les nobles mentionnés se sentaient menacés. Ils ont adressé leur demande d'asile à Raguse après le meurtre de leur souverain Pavle Radenović, qui a eu lieu le 24 août 1415. D'après une explication, ils l'ont fait par peur des Turcs sur lesquels se sont appuyés les héritiers de Pavle pour venger la mort de leur père. Si on accepte cette explication, il reste inconnu s'ils étaient restés fidèles à leurs souverains précédents. Il est connu qu'après ils étaient soumis à la famille Pavlović. D'autre côté ils étaient peut-être forcé de la part du voïvode Sandalj Hranić, qui, ensemble avec le roi Stefan Ostoja, était responsable de la mort du knez Pavle.

Mots-clés: Ljubiša Bogdančić, Vukosav Poznanović, Raguse, lettre, conflit, asile, nobles, Pavle Radenović.

Александар Крстић*

Историјски институт
Београд

ПИСМО ДУБРОВАЧКЕ ОПШТИНЕ КНЕЗУ ГРГУРУ ВУКОСАЛИЋУ ПРОТИВ ЦАРИНЕ ПРЕД СТОНОМ

Дубровник, 1416, јануар 17.

Сажетак: Дубровачки кнез и властела писали су кнезу Гргуру Вукосалићу да укине царину коју је поставио пред Стоном на Заблатку у Попову, позивајући се на то да „пред вратима“ њиховог града никада није постојала царина. Кнез Гргур је на ово несачувано дубровачко писмо одговорио образложењем да се царина наплаћује само од његових људи. Зато су му Дубровчани 17. јануара 1416. упутили ново писмо, у којем га поново моле да укине поменуту царину, позивајући се на раније стање и обичаје, његово пријатељство и споразум које је имао с Дубровником. Спор око царине на Заблатку је потрајао све до јула 1418. године, када је Гргур Вукосалић био приморан да укине ову царину, о чему је издао повељу Дубровчанима.

Кључне ријечи: кнез Гргур Вукосалић (Николић), царина, Дубровник, Заблатак, Стон, Руско Христифоровић.

Нова царина на Заблатку, на западном ободу Поповог поља, коју је установио кнез Гргур Вукосалић, погађала је интересе дубровачких грађана и трговаца и одмах изазвала реакцију дубровачких власти. Убрзо пошто је царина пред Стоном успостављена, кнез и дубровачка властела писали су свом „поштованом пријатељу“ да је укине. Дубровчани су се позивали на чињеницу да „пред вратима“ њиховог града никада није постојала царина. Кнез Гргур Вукосалић је на то прво, несачувано дубровачко писмо одговорио образложењем да се царина наплаћује само од његових људи, али Дубровчани нису били спремни да прихвате такав одговор свог суседа. Зато су му 17. јануара 1416. године упутили ново писмо, чије критичко издање овом приликом објављујемо. Писмом га поново моле да укине поменуту царину, позивајући се на раније стање и обичаје, његово пријатељство и споразум које је имао с Дубровником

* Ел. пошта: aleksandar.krstic@iib.ac.rs, albited@gmail.com.

(чији је грађанин био још од последње деценије XIV века).¹ Пошто кнез Гргур није намеравао да услиши молбе Дубровчана,² они су му током скоро две наредне године више пута писали о истој ствари,³ а жалили су се и краљу Остоји.⁴ Иако се Гргур Вукосалић у први мах оглушио о наредбу краља Остоје да укине царину у Попову, под притиском дубровачких контрамера морао је на крају да попусти и 6. јула 1418. године укине спорну царину.⁵

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 133, 141–143, XVIII–XIX; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 446, 538–542, 548–549, бр. 457, 561–564, 572; М. Динић, *Дубровачки трибути (Могориш, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провијун браће Влатковића)*, Глас СКА 168 (1935) 221; исти, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 8–9 (= исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 326–327, 724–725); В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 415, 419–420; Р. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Сарајево 1981, 69–71, 75–76; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 81–82, 226–227; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Сарајево 2009, 212–216; А. Крстић, *Повеља кнеза Гргура Вукосалића којом укида царину пред Стоном ([Дубровник], 1418, јули 6)*, ГПБ 9 (2016) 21–36; исти, *Повеља краља Остоје којом укида царину у Попову (Бишће, 1418, март 23)*, ГПБ 10 (2017) 121–127.

Опис писма и ранија издања

Ово писмо, као и још три која су дубровачке власти истим поводом слале кнезу Гргуру Вукосалићу током 1417. и 1418. године, сачувано је у

¹ Кнез Вукосав Николић, Гргуров отац, с браћом и мајком примљен је у дубровачко грађанство у децембру 1392, а у новембру 1395. године Вукосаву и његовим наследницима издато је писмо о дубровачком грађанству (В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 351–352; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 7–8). О добијању дубровачког грађанства видети и: Ј. Калић, *Додељивање дубровачког грађанства у средњем веку*, Глас САНУ 246, Одељење друштвених наука, књ. 9 (1961) 89–127 (= иста, *Европа и Срби: средњи век*, Београд 2006, 323–368).

² Нови одговор за Гргурове изасланике дубровачка влада спремила је 1. фебруара 1416. године: *Acta Consilii Rogatorum* I, fol. 34v; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Сарајево 2009, 214, нар. 773.

³ М. Пуцић, *Споменици српски* I, 141–143, бр. 253–255; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 539–541, 548–549, бр. 562, 563, 572.

⁴ А. Крстић, *Повеља краља Остоје којом укида царину у Попову*, 121–127.

⁵ А. Крстић, *Повеља кнеза Гргура Вукосалића*, 21–36.

концепту Руска Христифоровића, дубровачког словенског канцелара,⁶ у архивској књизи Дубровачког архива *Lettere e commissioni di Levante* 1, на листу 104г. У овој, тзв. „Русковој књизи“ налазе се преписи дубровачких писама упућених српским и босанским владарима и властели од 1395. до 1423. године. Писмо је написано канцеларијском минускулом, црним мастилом у 25 редова.⁷

Документ су раније издали М. Пуцић, *Споменици српски* I, 133, бр. 242, и Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 538–539, бр. 561. У овим издањима постоји неколико ситних ортографских одступања од оригинала,⁸ док смо на једно веће одступање у Стојановићевом издању скренули пажњу на одговарајућем месту у тексту писма. У нашем издању примењена је савремена интерпункција.

Текст писма**

+ Ѓѡѡ владѡцагѡ гр[а]да Дѡбровника кнеза, властель и ѡѡѡ
вѡсе ѡпкине |2| почтеномѡ намѡ припатељу кнезѡ Грьгѡрѡ Вѡкосаликѡ
срьѡчно |3| поздравакнѡкѡ. И прѡво писасмо почтенои твоки пригазни
|4| како чѡсмо да си поставилѡ новѡ, прѡво никѡда не бивѡшѡ ц(а)ринѡ
|5| прѡѡѡ Стономѡ[ѡ], молекѡ како припатеља да тогаи не бѡѡ. Я сѡди
нашѡ |6| припатељу ти намѡ ѡѡписѡкѡшѡ кѡрѡ си поставилѡ ц(а)ринѡ на |7|
Завлаткѡ а вѡрѡхѡ твоих(ѡ) люди, а ѡѡ нашѡхѡ ниѡѡѡр(ѡ) не ѡзимашѡ,
|8| тер(ѡ) ѡѡ насѡ просишѡ да ти ѡѡпишемо, да исто с нашѡхѡ

⁶ О Руску Христифоровићу в. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XIV Дијак, Граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI (1923) 59–60; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о овлашћењу Драгоју Гучетићу у вези са дугом Новака Маћедола*, ГПБ 2 (2009) 71–76, 84; Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом поново потврђује повластице Дубровчанима*, ГПБ 3 (2010) 123–131.

⁷ Захваљујем се колеги доц. др Павлу Драгичевићу што ми је љубазно уступио снимак документа који је направио у Државном архиву у Дубровнику.

⁸ У Пуцићевом издању владѡцаго уместо владѡцагѡ у 1. реду писма, Вѡкосавикѡ уместо Вѡкосаликѡ у 2. реду, Стономѡ уместо Стономѡѡ у 5, ниѡѡѡ уместо ниѡѡѡѡ у 7, господовали уместо господвали у 12, нашили уместо нашѡли у 15, хѡтѡѡ уместо хѡтѡѡѡ у 19, разѡмомѡ ѡ уместо разѡмомѡѡ и у 21, нѡѡѡ уместо нѡѡѡѡ у 23. реду, затим у датуму кнѡѡѡ уместо кнѡѡѡ(ѡ) и лѡѡѡ уместо лѡѡѡѡ. Ово последње је и код Стојановића, у чијем издању такође владѡцаго у 1. реду писма, вѡѡѡ уместо вѡѡѡѡ у 13, хѡтѡѡѡ уместо хѡтѡѡѡѡ у 19, разѡмомѡѡ паче уместо разѡмомѡѡѡ у 21. и свѡѡѡ уместо свѡѡѡѡ уместо нѡѡѡѡ у 23. реду писма.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

ц(а)рине |9| не ђзимашь. Али да се ђ всемь теи ц(а)рине вбъневидишь,
 нашъ |10| почтени припатељу, ми ви смо и прьво писали, а и съди и вщъ
 |11| извьѣстникъ пригзни т[и] пишемо, крь вдь постанъа кои сђ тђи
 зє|12|млю господвали никъда прѣдъ нашега гр[а]да вратъми нѣ таи
 ц(а)рина|13| била ни ина нѣкога новщина ђчинѣна, паче вьзда сђ
 сђсѣдовали |14| с нами ђ всакои добротѣ, а новщинъ никъда не подвигли ни
 |15| надъ своими ни надъ нашѣми. А смишлатъ великђ любавь |16| вашѣхъ
 прьвѣхъ а и твою к намъ, и кою ми имамо кь вамъ |17| и имали смо, и
 вщъ смисливъ вашъ красни вѣѣтъ к наамъ мн(о)го |18| почђдисмо се,
 да кѣте ви, таковъ нашъ припатељ, такова прѣ|19|ма намъ подвигнђти
 и хѡтѣтъ таковѣми наша мѣста |20| затварать. Молимо како нашега
 правовѣрнога вѣѣтника |21| смисли твоимъ почтенѣмъ разђмѡм[ъ]⁹ и
 теи ц(а)рине нове |22| надъ твоими ни надъ инѣми не каши посталпать,
 паче како |23| прави вѣѣтникъ сврьзи и вдьверъзи ђ всемь да к нѣкако
 нѣ |24| ни било. А тои ђчинивъ, хѡкь ђчин(и)ти како ти к лице к наамъ
 своимъ припатељк[ъ].

|25| + .З. Ѣ. кнвар(ъ) .Ч. Ѣ. и .С. Ѣ. лѣтѡ

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све општине
 нашем поштованом пријатељу кнезу Гргуру Вукосалићу срдачан
 поздрав. И пре писасмо твом поштованом пријатељству како чусмо да
 си поставио нову, раније непостојећу царину пред Стоном, молећи те
 као пријатеља да тога не буде. А сада, наш пријатељу, ти нам отписујеш
 да си поставио царину на Заблатку за твоје људе, а од наших ништа не
 узимаш, те нас молиш да ти отпишемо исто, да од наших царине не
 узимаш. Али наш поштовани пријатељу, ми смо вам и прво писали да
 се у потпуности одрекнеш те царине, а и сада ти пријатељу још јасније
 пишемо, јер од оних који су од постања том земљом господарили није
 никада пред вратима нашег града та царина била постављена, нити нека
 друга новина учињена, већ су они вазда с нама били суседи у сваком
 добру, а новине нису никада наметали ни својим ни нашим (људима). А
 знајући велику љубав ваших претходника а и твоју према нама, коју и ми
 имамо и имали смо према вама, и још знајући ваше красно обећање нама,
 много смо се зачудили да ћете се ви, такав наш пријатељ, тако према

⁹ У Стојановићевом издању стоји и реч: *паче*.

f 2 June 49 H. 8. 10.

нама поставити и да ћете тако хтети да затворите наша места. Молимо те као нашег правоверног савезника да размислиш својим поштованим разумом и да те нове царине над твојим и над другим (људима) нећеш постављати, већ је као прави савезник укини и уклони у потпуности, као да је никако није ни било. А то чинећи, показаћеш какво ти је лице према нама, својим пријатељима.

+ 17. јануара 1416. године

Дипломатичке особености

Писмо почиње симболичном инвокацијом, после које следе интитулација и инскрипција са кратком салутацијом. У експозитивном делу се преноси садржај раније, сада несачуване преписке Дубровчана са кнезом Гргуром о спорној царини на Заблатку. Дубровачке власти су инсистирале да се царина пред Стоном, која никада раније није постојала, одмах укине, док је Гргур Вукосалић у свом одговору објашњавао како се царина наплаћује само од његових људи (што, како се види из касније Гргурове повеље о укидању спорне царине, није било тачно).¹⁰ Понављајући своју молбу да се спорна царина укине, Дубровчани истичу да ни ранији господари никада нису уводили такве новине и да су живели у добросуседским односима, и подсећају дестинатара, кога све време називају својим пријатељем, на раније међусобно пријатељство и уговорне односе који између њих постоје. Дубровчани се хумском кнезу обраћају паралелно у другом лицу једнине и у другом лицу множине. У диспозитивном делу се понавља молба (заправо захтев) Гргуру Вукосалићу да не поставља нове царине већ да их укине у потпуности, уз упозорење да ће својим поступцима показати прави однос који има према Дубровнику. На крају документа налази се датум.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је писано о личности кнеза **Гргура Вукосалића Николића** (ГПБ 9, 32).

¹⁰ Поставихъ при Стономъ на Заблаткѡ царинѡ, тко годи греде ѡ Стонѡ или Дѡбровчанинѡ или Влахѡ или Срѡблинѡ или тко ини, и такође и Стона, да плаћа царинѡ: А. Крстић, *Повеља кнеза Гргура Вукосалића*, 27.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени топоними: **Стон** (ГПБ 1, 51, 120) и **Заблатак** (ГПБ 9, 34).

Важнији термини и установе

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени топоними: **кнез**, **кнез у Дубровнику**, **властела у Дубровнику**, **човек (људи)**, **царина** (Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10, 51–54).

Aleksandar Krstić

Institut d'Histoire

Belgrade

**LA LETTRE DE LA MAIRIE DE RAGUSE AU KNEZ GRGUR
VUKOSALIĆ CONTRE LA DOUANE DEVANT STON**

Raguse, 1416, le 17 janvier

Résumé

Peu après l'établissement de la nouvelle douane par le knez Grgur Vukosalić à Zablatlak, à l'ouest du champs Popovo, le knez et les nobles de Raguse l'ont demandé de l'abolir. Les Ragusains appuyaient leur demande par le fait que «devant les portes» de leur ville il n'existait jamais la douane. Le knez Grgur Vukosalić a répondu à cette première lettre qui n'est pas gardée, que seulement ses hommes sont obligés à payer cette douane, mais les Ragusains n'étaient pas satisfaits avec cette réponse de leur voisin. C'est pourquoi, le 17 janvier 1416, ils lui ont adressé une nouvelle lettre, dont on montre ici l'édition critique. Par cette lettre ils lui demande encore une fois d'abolir la douane concernée, s'appuyant sur l'état d'avant et sur la tradition, sur son amitié et sur les différents accords qu'il avait eu avec Raguse. Le litige concernant la douane à Zablatlak s'est prolongé jusqu'au juillet 1418 quand Grgur Vukosalić a été obligé à abolir cette douane, par la charte qu'il délivre aux Ragusains.

Mots-clés: knez Grgur Vukosalić (Nikolić), douane, Raguse, Zablatlak, Ston, Rusko Hristiforović.

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ПОВЕЉА КРАЉА ТВРТКА II ТВРТКОВИЋА ДУБРОВНИКУ КОЈОМ ПОТВРЂУЈЕ ПОВЕЉЕ СВОЈИХ ПРЕТХОДНИКА

На Милодражи, 21. август 1421.

Сажетак: У раду се анализира повеља босанског краља Твртка II Твртковића којом су Дубровчанима потврђене и загарантоване трговачке привилегије и споразуми склопљени са претходним босанским владарима. Повеља је издата одмах након Твртковог крунисања у августу 1421, али су дипломатски преговори између Дубровчана и босанског краља вођени током читаве те године. Рад садржи текст на старосрпском и превод на модерни српски језик, те неколико поглавља у којима се анализирају историјске околности настанка повеље, њен физички опис, дипломатичке особености, као и поглавља у којима се на сажет начин објашњавају личности и топоними који се помињу у овом документу. Значајан дио поглавља о дипломатичким особеностима документа посвећен је анализи формулара, односно утицају дубровачког дестинатарског концепта и ранијих уговора на њега.

Кључне ријечи: Босна, Дубровник, XV вијек, Твртко II Твртковић, повеља.

Историјске околности

Преговори око издавања повеље трајали су релативно дуго и изгледа да нису текли глатко. Дипломатске активности за исходавање потврда трговачких привилегија и различитих уговора ранијих босанских владара започете су још у вријеме када је постало јасно да Стефан Остојић губи подршку и да ће се Твртко II, уз помоћ крупне властеле, брзо домоћи власти. Радње за припрему посланства, које је требало да на босанском двору покрене разговоре по овом питању, започете су још

* Ел. пошта: pavled@teol.net

крајем 1420. године, пошто се из одлука Вијећа умољених од 24. јануара 1421. разабире да се тада расправљало о писмима са упутствима за дубровачке изасланике који су се већ налазили у Босни и који су тамошњим властима предочили захтјев за издавање повеље којом би се потврдили ранији споразуми.¹ Током марта и априла исте године преговори су били нарочито интензивни. Тада су преко дубровачких посланика Твртку II упућивана писма са захтјевима и молбама за потврђивање раније датих привилегија.² Ипак, нови краљ није био спреман да дубровачким молбама одмах изађе у сусрет, те је отезао са одговором, па су Дубровчани били принуђени да затраже посредовање војводе Сандаља Хранића. Сандаљево посредништво није се тицало само исходавања потврде раније додијељених дубровачких повластица, већ је у доброј мјери било потребно и због намјере владајућих из града под Св. Срђем да од војводе Радосава Павловића откупе његов дио Конавала са Цавтатом, пошто су Сандаљев дио не тако давно већ били купили. Према расположивим подацима, дипломатска мисија Николина Гундулића у Босни трајала је мјесецима. Вијеће умољених расправљало је другог априла 1421. о упутствима која је требало да буду упућена дубровачким посланицима у Босни, а двије седмице касније и о писму које је требало бити упућено Николину Гундулићу „изасланику код босанског краља“. Николинови извјештаји пристизали су у Дубровник, па је Вијеће умољених 8, 19. и 20. маја расправљало о писменом одговору и даљним упутствима за свог посланика на босанском двору.³ Крајем јуна Дубровчани су почели да изражавају забринутост у вези са позитивним исходом своје дипломатске мисије, па су 15. јула наложили Гундулићу да у Подвисоком сачека, вјероватно краљев, одговор у вези тражене повеље.⁴ Како одговор, очигледно, опет није био позитиван Николин је, по инструкцијама које је добио, затражио помоћ од војводе Сандаља. Неформални договор између Дубровчана и војводе Сандаља склопљен је крајем јула 1421. године у Конац пољу покрај Невесиња. Срж овог усменог договора познат је на основу Николинових писама датираних 31. јулом у Конац пољу, која су

¹ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle* II, Paris 1899, 191; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955, 29–30 (= исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 257–258) С. Ћирковић, *Историја Босне*, 248–250; Р. Живковић, *Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 82.

² N. Jorga, *Notes et extraits*, 191–192; Р. Живковић, *Tvrtko II Tvrtković*, 83.

³ N. Jorga, *Notes et extraits*, 189–192, 198.

⁴ Isto, 192.

пред Вијеће умољених стигла већ првих дана августа. У њима је стајало да је Николино добио Сандаљево обећање да ће, уколико краљ опет одбије дубровачке захтјеве, интервенисати на станку седмог августа.⁵ Босански војвода је одржао дато обећање. Десетак дана након одржаног станка, босански краљ, који је на станку вјероватно крунисан, издао је Дубровчанима дуго тражену повељу са потврдом ранијих привилегија, а у писмима од 27. августа⁶ Дубровчани се захваљују војводи Сандаљу али и Вукмиру Златоносовићу на уложеном труду и залагању за њих код босанског краља. Дубровчани су краљу Твртку, али и двојици напријед поменутих босанских војвода упутили крајем августа богате поклоне, а самом Николину, након што се послје успјешно окончаног посла вратио у Дубровник, указана је част да обавља дужност градског ректора за мјесец октобар.⁷

Опис повеље и ранија издања

Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник.⁸ Исписана је црним мастилом у двадесет и два реда уставним типом ћириличких слова, на пергаменту италијанског начина израде, широког 54 цм и високог 22 цм. На ту висину треба додати и висину плике од 6 цм, која прекрива сав неисписан простор испод текста повеље, као и доњи дио посљедњег исписаног реда у коме се налази потпис краља Твртка II Твртковића. Повеља садржи украсе у виду стилизованог инвокационог крста, висине око 7 цм, и иницијалног слова „Г“, високог око 4 цм. Слово је стилизовано помоћу двије паралелне црте које на прегибима формирају петљице, а додатно је украшено кружићима и цртицама. Сличним геометријским елементима стилизовани су и инвокациони крст, као и поједина слова потписа. Изнад првог и испод посљедњег реда текста повеље исцртано је читавом дужином реда по девет кривуља,

⁵ N. Jorga, *Notes et extraits*, 200.

⁶ У Пуцићевом издању писма су датирана 26. августом. Уп. DAD, *Lettere e commissioni di Levante I*, fol. 120r са М. Пуцић, *Споменици српски I*, 158–159.

⁷ М. Пуцић, *Споменици српски I*, XXI [Примјетбе извађене из службених књига]; N. Jorga, *Notes et extraits*, 200; М. Динић, *Државни сабор*, 35 (= исти, *Из српске историје*, 263). Р. Živković, *Tvrtko II Tvrtković*, 83–84; М. Drmač, *Milodraž u srednjem vijeku*, Bosna franciscana 41 (Sarajevo 2014) 111–114, 127–128; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 6, Zagreb–Dubrovnik 2015, 335.

⁸ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM IV–V [1949–1950] (1950) 173–176.

које представљају додатне украсе на повељи. Употреба црвеног мастила, украси, готово правилни размаци између редова и лијепо изведена слова остављају релативно пријатан утисак, као и осјећај извјесне уредности. Повеља је овјерена висећим печатом, који је за повељу причвршћен помоћу врпце која је сачињена од 50 дво-струко предених нити свиленог конца блиједоружичасте боје. Печатна грудва је пречника 6 цм. Печатни симбол је окружен са двије кружне траке у којима је исписан текст: **+ ПЕЧАТЬ ГОСПОДИНА КРАЛЯ БОСАНСКОГА ТВРЪТКА** (вањска кружна трака) **И ТВРЪТКОВИЋА** (унутрашња кружна трака). Печатни симбол сачињавају кацига са спуштеним визиром, љиљанова круна, плашт, перјаница и удесно нагнут штит чије је поље подијељено на два једнака дијела помоћу дијагоналне пруге. На штитном пољу нема других хералдичких елемената, а висока перјаница дијели текст у унутрашњој кружној траци на два дијела.⁹ На полеђини повеље налази се више забиљешки на италијанском језику. Први запис гласи: „Poueglia de re Tuertcho confermazion de tute le altre poueglie quando fono ambadori a luy s(er) Nichulin M(arini) de Gondula et s(er) Michiel A(ndrei) de Sorgo“, испод којег је другим мастилом исписана година 1421, и ријеч „Registrata“ – забиљешка каснијег дубровачког канцелара Никше Звијездића, која свједочи да ју је преписао у посебан зборник у литератури познат и под називом *Codex Ragusinus*.¹⁰ Поред те ријечи стоји Никшина забиљешка која подсјећа на број 7, или ћирилично слово „з“ минускулног облика. Други запис гласи: „№ 7 del Pac. I., Steffano Tuertco conferma e ratifica tutti i privilegi dei suoi antenati concessi ai nobili Ragusei, 1421. agosto 18.“. Испод наведених забиљешки налазе се исписани бројеви „1058“ и „1065“(!), као и ознака „№ 231 an. 1421“. Повеља се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у оквиру фонда *Diplomata et acta* под ознаком „бечки број 1058“.¹¹

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, № 103, стр. 158–160; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 280, стр. 316–318;

⁹ Остале детаље око печата в. у G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 175–176; P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 41–42.

¹⁰ Текст преписа налази се исписан на три странице у првој књизи архивске серије *Privilegi*, која је у литератури позната и по свом незваничном називу *Codex Ragusinus*. DAD, *Privilegi* I, fol. 47r–48r

¹¹ Издање повеље приређујемо на основу снимака које смо начинили током јула 2008. и јула 2009. и на основу фотографија које су нам за овај рад љубазно уступили колеге др Невен Исаиловић и проф. др Небојша Порчић, којима се овом приликом срдечно захваљујем.

С. Новаковић, *Законски споменици*, № 82, стр. 230–231 (изостављени протокол, аренга и есхатокол; у свом издању словне ознаке **ѡ**, **ѡѡ** и **ѡѡѡ** замијенио је са **ѡ**, **шт** и **ѡѡ**); Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, № 523 (оригинал) и 524 (Никшин препис), стр. 504–509.

*Текст***

+ Г[ОСПО]ДЪ С НЕБЕСЕ ПРЪЗРИ ВИДИТЪ СИНИ
 ЧЛОВИЧАСКИЕ И СЛИШАТИ ГЛАСА ВСѢХЪ СПВАЮЩИХЪ¹²
 НА НЪ ДРЪЖЕИ СЪБЛАСТЮ ВСѢ ТВАРЬ ИМЪ ЖЕ Ц(А)РИЕ
 ЦАРСТВЕЮТЪ И МЪЧИТЕЛИЕ ДРЪЖЕТЪ ЗЕМЛѢ. БОГЪ ЕДАНЪ
 ИСХСЪ ХРИСТОСЪ ВЪЧЕРИ И Д[2]АНАСЪ ТИМЪ ЖЕ И ВА ВИКИ ИЗАБРАВИ
 С(ВЕ)ТИЕ РОДИТЕЛИЕ И ПРАРОДИТЕЛИЕ КРАЛЕВЪСТВА МИ И ПРОСЛАВИ ИХЪ ПАЧЕ
 ВСИХЪ ЦАРЬ НА ЗЕМЛИ ЗЕМЛАНИХЪ И ПАКИ НА НЕБЕСИХЪ ВЪНЦИ СВѢТЛЪМИ
 ОКРАСИВЪ ИХЪ СА ВСѢМИ С(ВЕ)ТИМИ ЪКОЖЕ НЕ СТАИЛА СЕ ЕСТЬ [3] ВЪ СЕИ
 ВЕСЕЛЕНИИ БЛАЖЕНАА НИХЪ ПАМЕТЬ. ОД НИХЪ ЖЕ ПЛЕМЕНЕ И ДАДЪ ИЗАБРАНЪ ВИХЪ
 ИЗВОЛЕНИЕМЪ БОЖИМЪ И ПРИЧИСТЕЮ ЕГО МАТЕРЮ¹³ И МОЛИТВАМИ
 НИХЪ БИТИ МИ СТИФАНЪ¹⁴ ТВРЪТКО ТВЪТКОВИТЬ¹⁵(!) МИЛОСТИЮ
 Б[о]ЖИМЪ КРАЛЬ БОСНИ [4] И К ТОМЪ ИЖЕ НЕ ДАЛЕЧЪ ОД НИХЪ ПЪТИЮ НА
 ПРАДНЪКЪ И ВА ДНЪКЪ СИН ЖЕ И НАСЛИДНИКЪ ИСТИНИ ОД СВЕТОГО НИХЪ
 КОРЪНЕ. ПОВЕЛИЕНИЕМЪ И¹⁶ СЪДОМЪ БОЖИМЪ ПРИЕМЪ ДРЪЖАВЪ КРАЛЕВЪСТА¹⁷(!)
 И СИДЕ НА ПРИСТО КРАЛЕВЪСТВ[5]А КАКО ЦАРЬ И ВЛАДИКА ВСЕМЪ СТЕЖАНИЮ
 С(ВЕ)ТЪХЪ МОИХЪ ПРИРОДИТЕЛЪ ОДА ВСѢХЪ¹⁸ ПРИЕМЕ ЧАСТЬ И СЛАВЪ И ДАРИ
 МНОГИЕ. И ТОГДА ПРИДОШЕ ВА СЛАВНИ ДВОРЪ КРАЛЕВЪСТВА МИ ПОДВИСОКИ¹⁹
 ПЛЕМЕНИТИ ЛДНЕ СЛАВНОГА ГРА[6]ДА ДЪБРОВНИКА ВЛАСТЕЛЕ ПОКАЛАСАРИЕ
 КНЕЗЪ НИКЪЛИНЪ ГЪНДЪЛИТЪ И КНЕЗЪ МИХО ГОРКОЧЕВИТЬ С ПОЧТЕНИМИ
 ДАРМИ И С ЧАСТИМИ ОД РЕЧЕНОГА ГРАДА ДЪБРОВНИКА, ВЛАСТЕШ И ОД ОПЪКИНЕ.
 ТИ РЕЧЕНИ ПОКАЛАСАРИЕ НАСЪ ИС[7]КАШЕ, МНОГО СМЛЕНО ПРОСИШЕ, ЗА ВСАКОЕ
 СВИТЕ И ЗАКОНЕ И СЛОВОДЪЩИНЕ РЕЧЕНОГА ГРАДА ДЪБРОВНИКА КОЕ СЪ ИМАЛИ С
 ПОВЕЛАХЪ СА РЕЧЕНИМИ РОДИТЕЛИ И ПРАРОДИТЕЛИ НАШИМИ СА ГОСПОЦТВОМЪ

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

¹² Карано-Твртковић, Миклошич, Стојановић: *спвајућихъ*.

¹³ Карано-Твртковић, Миклошич: *матерю*.

¹⁴ Миклошич: *Стефанъ*.

¹⁵ Карано-Твртковић, Стојановић: *Тврѣтковиѣ*.

¹⁶ Миклошич: *а*.

¹⁷ Карано-Твртковић, Миклошич, Стојановић: *кралеѡѡства*.

¹⁸ Миклошич: *всѣхъ*.

¹⁹ Миклошич: *под Високи*; Новаковић: *подъ Високи*.

рашки|8|мь и срьпськимь и босаньски²⁰(!) како да би смо имь ми по
 ѡбичаю речене госпoде нимь потврьдили и ѡстановитили(!) крпико
 прьвихъ нашихъ слободьщине и законе и ѡвите и повелиние и писаниѣ
 госпoде |9| срьпське, рашке и босаньске. И КРАЛЄВЬСТВО²¹ МИ
 слишавьше и разѡмивьше нихъ подобне и разѡмне и приличне и праве
 прошне имавше свить цѣль и зговоръ са властели и са вѣвможамми
 КРАЛЄВЬСТВО²² МІ²³(!) СТВОРИ милост|10|ь кралеѡвства²⁴ ми
 реченомѡ градѡ Дѡбровникѡ властелемь и всои ѡпѣкини Дѡбровачкои.
 По²⁵ сихъ нашихъ листихъ и повелахъ за нихъ срьчаньство потврьдисмо
 имь и ѡстановити смо все и всякое повеле и записаниѣ рече|11|не госпoде
 срьбське, рашке, босаньске: и повелѡ г(оспо)д(и)на краля Тврьтка,
 родителя ми, кою е ѡчинилъ и записаль градѡ Дѡбровникѡ по литихъ
 роцѡва Хр[и]стова ч.т.о.и мисеца априла 1 дань и повелѡ присвитлога
 г(оспо)д(и)на |12| краля Ѣстое кою е ѡчинилъ и записаль Дѡбровникѡ
 за Приморие писанѡ под лити ч.т.с.ѡ. лито мисеца енвара е1 дань и все
 ине повеле г(оспо)д(и)на ми и родителя краля ТВРЬТКА и все ине
 повеле и записаниѣ и слободьщ|13|ине и законе приѣне²⁶ и послитѣне кое
 имь е ѡчинилъ г(оспо)д(и)нъ краля присвити Тврьтко Тврьтковиѣ,
 родитель(!) кралеѡвства ми, а и азъ г(оспо)д(и)нъ краля Тврьтко и вса
 ина госпoда кои сѡ господовали до мене да е довика реченомѡ |14| градѡ
 Дѡбровникѡ и всои ѡпѣкини тврьдъ и непорочно наами и нашими
 послидними пааче да сѡ ѡ всяко врѣме становитни и крпци ѡ всихъ
 реченихъ повелахъ и ѡ законихъ и ѡ ѡвитихъ и ѡ всякоихъ слободьщин|15|ахъ
 речене госпoде срьбське²⁷, рашке и БОСАНЬСКЕ. И речени властеле и
 поклицарие града Дѡбровника и ѡда все ѡпѣкине примише и завезаше
 се КРАЛЄВЬСТВѡ МИ давати ѡдъ реченога града Дѡбровника и ѡд
 о|16|пѣкине срьбськи²⁸ дохoдакъ двѣ тисѣћи перперъ динари Дѡбровачьцихъ
 ВСЯКО годище на Дмитровъ дань и такоже²⁹ всяко годище на Власинъ
 дань петъ сать перперъ по законѡ и ѡвитѡ како сѡ да|17|вали реченомѡ

²⁰ Карано-Твртковић, Миклошич, Новаковић и Стојановић: босаньскимь.

²¹ Карано-Твртковић: кралеѡвства.

²² Миклошич и Новаковић: кралеѡвства.

²³ Карано-Твртковић, Миклошич, Стојановић: ми.

²⁴ Карано-Твртковић, Миклошич и Новаковић: кралеѡвство.

²⁵ Новаковић: ва.

²⁶ Карано-Твртковић: прижне.

²⁷ Миклошич и Новаковић: срьпське.

²⁸ Карано-Твртковић: срьпськи.

²⁹ Карано-Твртковић: такоже.

[illegible]

ПЕРВЫЯ ВЪЗМОЖНА НЪ КЪМЪ ТРЕТИИ ТРЕТИНА КЪМЪ ВОСНЪ ИСТОМО

N° 7. del Cac. I.

Steffano Inverlo conferma e ratifica
tutti i privilegi dei suoi antenati con
ce fu ai nob. Ragischi. 1425. Agosto 18.

pouzghia & di turco gher mazon & turco
 talora pouzghia ma sono combattuto aluy.
 di Nizghia di Gondola. 28 misf. di orzo.

1921

6 September

г(оспо)д(и)нѣ и родителѣ ми Г(ОСПО)Д(И)НѢ КРАЛѢ ТВРѢТКУ
инои потомѣ бившкѣ³⁰(!) г(оспо)ди кои сѣ господовали до мене. Я всемѣ
томѣ свидоци наши добри Бошнани, властеле и вешможане рѣсага: воевода
[18] велики кралевѣства босаньскога, воевода Сандаљ з братиѣмѣ, и
воевода Вѣкмирь з братиѣмѣ, и жѣпанѣ Драгиша Диничиѣ з братиѣмѣ,
и кнезь Прибиѣ з братиѣмѣ, и воевода Юри³¹ Воисал[19]лиѣ³²
з братиѣмѣ³³, а пристаѣ дворьски КРАЛѢВѢСТВА МИ кнезь Петарѣ
Клешиѣ³⁴ и кнезь Юри³⁵ Драгичевиѣ³⁶. И на то на все више писано како
да е тврьдо и крипко ва вики вѣкѣмѣ³⁷ рѣтихѣ се и закле[20]хѣ и азѣ речени
Г(ОСПО)Д(И)НѢ КРАЛѢ ТВРѢТКО и са вешможани кралевѣста³⁸(!) ми
више писаними³⁹ поставивѣ⁴⁰ рѣци на светомѣ еванѣелию и на часномѣ
крижи г(оспо)дни. Я⁴¹ писано на Милодражи на лита рѣжства Хрьстова [21]
ч.ѣ.к.а лито мѣсеца авгѣста .иѣ. данѣ. И за вѣѣ вирование кралевѣства ми
печатю подвѣсѣѣкомѣ повелисмо⁴² запечатити⁴³. Я ѣписа диѣѣкѣ Владиѣѣ
повелиниемѣ кралевѣства⁴⁴ ми.

[22] ПРИСВИТЛИ И ВѢЗМОЖНИ Г(ОСПО)Д(И)НѢ КРАЛѢ
ТВРѢТКО⁴⁵ ТВРѢТКОВИѢ⁴⁶ КРАЛѢ БОСНИ И К ТОМѢ

³⁰ Карано-Твртковић: бившѣои; Новаковић: бивѣшои.

³¹ Карано-Твртковић: Юриѣ.

³² Стојановић: Воисалиѣ.

³³ Карано-Твртковић: братиѣмѣ.

³⁴ Стојановић: Клишиѣ.

³⁵ Карано-Твртковић: Юриѣ.

³⁶ Карано-Твртковић: Драгичевиѣ.

³⁷ Карано-Твртковић, Стојановић: вѣкѣма; Миклошич: вѣкѣмѣ; Новаковић: вѣкѣѣмѣ.

³⁸ Карано-Твртковић, Миклошич, Стојановић: кралевѣства; Новаковић: кралевѣства.

³⁹ Новаковић испустио више писаними.

⁴⁰ Миклошич, Новаковић и Стојановић: и поставивѣ.

⁴¹ Стојановић: и.

⁴² Карано-Твртковић и Стојановић: повелихѣ.

⁴³ Карано-Твртковић: печатити.

⁴⁴ Карано-Твртковић, Стојановић: кралевѣства.

⁴⁵ Стојановић: ТВРѢТКО.

⁴⁶ Карано-Твртковић, Миклошич: ТВРѢТКОВИѢ; Стојановић: ТВРѢТКОВИѢ.

Превод

+ Господ, држећи у власти сву творевину (свијет) у којој цареви царују и у којој тирани држе земљу⁴⁷, погледа с небеса да види синове човјечије и да чује глас свих који се уздају у њега⁴⁸. Бог је један, Исус Христ, и јуче и данас па тако и вавијек⁴⁹, одабрао је свете родитеље и прародитеље краљевства ми и узвисио их на земљи више од свих царева земаљских а затим и на небесима гдје их је, са свима светима, вијенцима сјајним украсио, како се по свој васељени не би угасило блажено сјећање (успомена) на њих. Од њиховог рода, вољом божијом и пречисте његове мајке и по жељама њиховим, и ја Стефан Твртко Твртковић бих изабран да будем милошћу божијом краљ Босне и осталог, јер као праунук и унук, син и истински изданак (наследник) њиховог светог коријена нисам различит (далек) од њиховог тијела. Божијом заповијешћу и одлуком примих државу краљевства и сједох на пријесто краљевства као цар и управитељ свих добара светих мојих прародитеља и од свих примих част и славу и даре многе. И дођоше тада у Подвисоки, славни двор краљевства ми, људи племенита рода славнога града Дубровника, властела и поклисари, кнез Никулин Гундулић и кнез Михо Соркочевић, са прикладним даровима и са почастима од поменутог града Дубровника, властеле и од Општине. Ти речени поклисари нас питаше за све уговоре и законе и слободе (повластице) реченога града Дубровника које су имали у повељама са поменутим нашим родитељима и прародитељима, са рашким, српским и босанским господарима, и веома кротко молише да им ми, по обичају поменуте господе, чврсто потврдимо и утврдимо слободе и законе и уговоре и повеље и записе наших предака – српске, рашке и босанске господе. И краљевство ми, чувши и разумјевши њихове законите и разумне и пристојне и правичне молбе и пошто је одржало пуни савјет и разговор са властелом и велможама краљевства ми, учиних милост краљевства ми реченом граду Дубровнику, властели и читавој Општини дубровачкој. Због њиховог пријатељства, овим нашим листовима и повељама потврдисмо им и утврдисмо све и сваке повеље и записе поменуте господе српске, рашке, босанске: повељу господина краља Твртка, родитеља ми, коју је учинио и записао граду Дубровнику од године Христовога рођења 1378. десетог дана мјесеца априла, и повељу пресвијетлог господина краља Остоје, коју је учинио

⁴⁷ Уп. *Приче Соломунове*, гл. 8, стих 15–16.

⁴⁸ Уп. *Псалми Давидови*, гл. 53, стих 2.

⁴⁹ Уп. *Јеврејима посланица Светог апостола Павла*, гл. 13, стих 8.

и записао граду Дубровнику за Приморје, писану љета 1399. године петнаестог дана мјесеца јануара, и све остале повеље господина ми и родитеља краља Твртка и све остале повеље и записе и слободе и законе пређашње и посљедње које им је учинио господин пресвијетли краљ Твртко Твртковић, родитељ краљевства ми (!), а и ја господин краљ Твртко и сва остала господа која су прије мене владала, нека је [све то] довијека поменутом граду Дубровнику и свој Општини а чврсто и неоспориво за нас и наше потомке и да [Дубровчани] у свака доба буду неоштећени и сигурни у свим поменутих повељама и у законима и у уговорима и у свим слободама речене српске, рашке и босанске госпде. А поменута властела и посланици града Дубровника и од све Општине су пристали и обавезали се да ће од реченог града Дубровника и од Општине сваке године на Митровдан давати краљевству ми српски доходак од двије хиљаде перпера дубровачких динара и такође, сваке године на дан Светог Влаха, пет стотина перпера по закону и споразуму како су давали поменутом господину и родитељу ми господину краљу Твртку и после њега осталој бившој господи која је владала прије мене. А свему томе свједоци су наши добри Бошњани, властела и велможе Русага: велики војвода краљевства босанског, војвода Сандаљ с братијом, и војвода Вукмир с братијом, и жупан Драгиша Дињићи с братијом, и кнез Прибић с братијом, и војвода Јурај Воисалић с братијом, а пристав дворски краљевства ми кнез Петар Клешић и кнез Јурај Драгићевић. И на све то напријед записано, како би било чврсто и постојано у вијеке вијекова, зарекох се и заклек и ја речени господин краљ Твртко, са напријед наведеним велможама краљевства ми, положивши руку на Свето јеванђеље и часни крст господњи. А писано на Милодражи године од Христово рођења 1421. љето, осамнаестог дана мјесеца августа. И због веће вјеродостојности краљевства ми наредисмо запечатити висећим печатом. А записа дијак Владић по наредби краљевства ми.

ПРЕСВИЈЕТЛИ И СИЛНИ ГОСПОДИН КРАЉ ТВРТКО
ТВРТКОВИЋ КРАЉ БОСНЕ И ОСТАЛОГ

Дипломатичке особености

Са дипломатичког становишта, најзанимљивији дијелови повеље су њена аренга, а дјелимично и сам формулар. Формулар садржи доста дипломатичких елемената и то: симболичку инвокацију, аренгу, инти-тулацију, наразију, петицију, инскрипцију, диспозицију, помен свједока,

заклетву, датум, короборацију и потпис. Као што је познато, у босанској канцеларији овакви и слични формулари са аренгом почели су да се употребљавају од времена крунисања Твртка I, а уведени су под великим утицајем српске дипломатичке традиције.⁵⁰

Не може поуздано да се утврди по којем је обрасцу дијак Владић саставио ову повељу, односно да ли је он за узор имао неки постојећи формулар у коме су били садржани сви формални дијелови протокола и есхатокола или су му за ту сврху послужиле неке старије повеље његових претходника. Постоји могућност и да је дијак Владић повељу саставио по концепту који му је унапријед био послат из Дубровника или је, можда, текст повеље настао као резултат примјене све три напријед поменуте комбинације. Тип аренге који је наведен у овој повељи занимљив је по томе што је риједак. У босанским повељама забиљежен је још само у повељи краља Стефана Томаша којом је 1444, попут Твртка II, потврдио раније уговоре са Дубровчанима. Писар Томашеве повеље је вјероватно преузео овај тип аренге управо из повеље коју је Дубровчанима издао Твртко II. Међутим, судећи по сачуваној дипломатичкој грађи, идентичан текст аренге употријебљен је још само у стонској повељи краља Душана од 22. јануара 1333. године и нити у једној другој српској повељи, па се намеће питање одакле га је писар Твртка II преузео. С обзиром на то да се у диспозитивном дијелу текста налазе потврђене конкретне повеље за које су Дубровчани били највише заинтересовани, основано је претпоставити да су дубровачки посланици током вишемјесечних преговора босанској страни дали на увид преписе ранијих повеља које су садржавале све оне повластице и споразуме за које су жељели да их нови босански краљ додатно потврди.⁵¹ Будући да се и у самом тексту повеље помиње како су дубровачки изасланици тражили да нови краљ потврди све *уговоре и повеље*

⁵⁰ Детаљније о томе у С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици; II Инвокација*, Глас СКА XC, други разред 53 (1912) 89; *V Аренга*, Глас СКА XCIV, други разред 55 (1914) 200–205; *XIII Потпис*, 26; *XIV Дијак, Граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI, други разред 61 (1923) 68–69; *XX Састављање повеља*, Глас СКА CLVII, други разред 80 (1933) 171–173, 176–178. С. Ћирковић, *Историја Босне*, 139; исти, *Сугуби венац, прилог историји краљевства у Босни*, Зборник Филозофског факултета у Београду VIII–I (1964) 355 (= исти, *Работници, војници, духовници; Друштва средњовековног Балкана*, Београд 1997, 290); Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 372 и 514 (одбрањена докторска дисертација у рукопису); Е. Filipović, *Bosansko kraljevstvo, historija srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 2017, 278.

⁵¹ Уп. Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I, 48, 504–505; II, 115; Ж. Вујошевић, Стари завет у аренгама средњовековних српских и бугарских повеља*, Београд 2007,

и записе наших предака – српске, рашке и босанске госпoде, онда не звучи немогуће претпоставка да је међу тим преписима био и текст Душанове стонске повеље из 1333, из које је дијак Владић преузео комплетну аренгу. Ово постаје још извјесније када знамо да само осам сачуваних босанских повеља издатих прије 18. августа 1421. садрже аренгу, па су мале шансе да је Твртков писар у дворској канцеларији имао одговарајући предложак. Занимљиво је и то да се у сва три документа, који садрже идентичан текст аренге, ради о првим повељама које су издали краљеви Душан, Твртко II и Стефан Томаш на почетку своје владавине. Сам избор мотива у тексту аренге у потпуности одговара околностима издавања повеље и тренутним политичким потребама. Борба за власт са Стефаном Остојићем у несигурним временима и то у земљи коју су раздирали сукоби крупних властелина и све већи уплив Турака резултирала је потребом Твртка II да се у овој аренги и документу међудржавног карактера домаћој и иностраној јавности представи као легитимни насљедник босанског пријестола. Истицањем мотива изданка (насленика) светог коријена, тј. родбинске повезаности са светородном династијом Немањића, Твртко II је желио да чињеницу о насилном заузимању пријестола, у аренги еуфемистички приказану као израз божје воље и заповијести, дјелимично ублажи и потисне у други план.⁵²

Изгледа да је дијак Владић и сав остали текст повеље преузео из неког ранијег предлошка. Наиме, читав текст повеље који слиједи након аренге, готово да је идентичан са оним из повеље краља Дабише од 17. јула 1392, којом је потврдио Дубровчанима повеље о трговини својих претходника.⁵³ Сасвим је сигурно да је дијак Владић саставио повељу Твртка II на основу концепта или преписа Дабишине повеље, а готово да је изгледно да су на таквој форми документа инсистирали сами Дубровчани, чији су изасланици напријед поменуле концепте или преписе донијели ради

182, 222, 230 (одбрањен магистарски рад у рукопису); Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 382–383.

⁵² Уп. С. Марјановић-Душанић, *Владарска идеологија Немањића*, Београд 1997, 111–117, 159; Ж. Вујошевић, *Стари завет у аренгама повеља Стефана Душана*, Стари српски архив 2 (2003) 230–231, 235, 237–238; исти, *Стари завет у аренгама*, 158–161, 177–182; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 529–530; исти, *Помени предака и сродника у средњовековним босанским повељама*, Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности VIII, Деспотовац 2017, 105–107.

⁵³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 172–175. Уп. и Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici I*, Zagreb 1898, 430–431.

преговора на босански двор.⁵⁴ Ову тврдњу додатно оснажује чињеница да се и у скоро свим осталим повељама наредних босанских владара, помоћу којих су Дубровчанима гарантовани претходни споразуми и привилегије, налази готово идентичан текст.⁵⁵ Вриједи напоменути да половина напријед поменутих повеља о потврди дубровачких привилегија (Дабишина, обе Остојине и прва Твртка II из 1405. године) садрже у есхатоколу духовну санкцију, док је од времена Стефана Остојића, у том типу повеља, не налазимо.

Поред црног мастила, којим је написан највећи дио текста повеље, Дијак Владић је употребио и црвено мастило, подражавајући византијску и српску канцеларијску праксу која је налагала да се поједине ријечи у хрисовуљама (попут „слово“ и „царство ми“) испишу на такав начин. Црвеном бојом исписани су први ред повеље и потпис, а од осталих ријечи најчешће Твртково име са или без титуле („господин краљ“) и израз „краљевство ми“. Тим мастилом, вјероватно из декоративних разлога, исписано је још пет ријечи које нису од већег значаја (у 3, 4, 9, 15. и 16. реду текста оригинала), као и почетно мајускулно слово „М“ у трећем реду оригиналног дијела повеље.⁵⁶ Потпис је изведен једноставно, без навођења девоције. Слова припадају уставном типу српске ћирилице, с тим да су примјетне и минускулне верзије појединих слова (попут нпр. слова **р**).

⁵⁴ Таква пракса није била ријетка. Уп. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*; *XX Састављање повеља*, Глас СКА CLVII, други разред 80 (1933) 203–210, 212–216; *XXI Писање повеља*, исто, 244; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 161–169; М. Драгач, *Milodraž*, 127.

⁵⁵ Повеље краља Стефана Остоје (5. фебруар 1399. и 4. децембар 1409), Стефана Остојића (5. март 1419), Стефана Томаша (3. септембар 1444) и највећи дио текста повеље Стефана Томашевића (23. новембар 1461). Од ових повеља својим садржајем једино одудара повеља краља Твртка II из првог периода његове владавине (20. јун 1405). Уп. Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 172–175, 424–426, 437–439, 490–495, 504–509, 554–557; I–2, 115–117 и 162–165.

⁵⁶ О заступљености црвених слова у босанским повељама в. Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 212–215. В. и Н. Порчић, „Царске шаре црвене“: *О заступљености и обрасцима употребе црвеног мастила у документима Немањића*, ЗРВИ LIII (2016) 255–273.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Старог српског архива* већ су објашњене личности **војвода Вукмир** (ССА 6, 205–207) и **жупан Драгиша Дињић** (ССА 6, 204–205).

Никулин Гундулић, 6 (ред у изворнику) – у питању је Николино Маринов Гундулић (Niculino Marini de Gondola, око 1378–1422), дубровачки властелин. У више наврата био је дубровачки посланик на дворовима босанског краља и властеле. Први је изабрани кнез Конавала 1420, а у два наврата, током октобра 1418. и 1421, вршио је дужност дубровачког ректора. Његов потомак је, између осталих, и пјесник Иван (Џиво) Гундулић.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 276; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 2, Zagreb–Dubrovnik 2012, 305; isti, *Vlastela* 6, 335.

Михо Соркочевић, 6 – вјероватно се ради о Михи Андрије Соркочевећу (око 1375–1421), дубровачком властелину. Вршио је дужност дубровачког ректора у октобру 1420. године. Умро је у Ливну.

Литература: N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3, Zagreb–Dubrovnik 2012, 262; isti, *Vlastela* 6, 347.

Прибић, кнез, 18 – највјероватније је ријеч о кнезу Прибићу Милошевићу, унуку Дивоша Тихорадића. Постоји мишљење да се у прво вријеме турске владавине по имену овог кнеза звала једна нахија која се налазила на десној обали средњег тока ријеке Криваје под Коњух планином. Под тим именом (Прибић или Каменица) јавља се у турским пописима од 1469. године.

Литература: P. Anđelić, *Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja i falzifikatima Ivana Tomke Marnavića*, GZM XXVI (1971) 354, 356; isti, *Srednjovjekovna župa Kamenica ili Krivaja*, GZM XXXII (1977) 331–343; isti, *Postojbina i rod Divoša Tihoradića*, Slovo 25–26 (Zagreb 1976) 235–236; H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1982, 125–126.

Јурај Воисалић, војвода, 18–19 – син војводе Воислава, брата херцега Хрвоја Вукчића Хрватинића (око 1399 – након септембра 1438). Носио је титулу кнеза, а први пут се као војвода помиње у овој Твртковој повељи. Налазио се уз краља Стефана Остојића, али га је након првих назнака насилне смјене на босанском пријестолу брзо напустио и приклонио се Твртку II. Успјешно је 1434. ратовао против Сандаља Хранића, заузевши његове посједе у западном Хуму и ослободивши

властелу Јурјевиће (из рода Радивојевића) од вазалских стега Косача. Те је године најкасније понио титулу војводе Доњих Краја, а Млечани су га примили за свог властелина и додијелили му грађанство.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 504, 508, 556.

Литература: М. Brković, *Značaj i važnost dviju bosansko-humskih isprava za povijest makarskog primorja u XV. stoljeću*, *Croatica christiana periodica* 39 (Zagreb 1997) 1–18; Ј. Мргич-Радочић, *Доњи Краји*, 115–118; *HBL* 5, 735 (Р. Џоковић).

Петар Клешић, кнез, 19 – припадник властеоске породице Клешић, за коју постоје индиције да је била у сродству са Котроманићима. Њен први познати члан био је војвода Павле, а за Петра се претпоставља да је могао да буде његов старији син. Помиње се као свједок у неколико повеља које су издате за вријеме Стефана Остојића и Твртка II. Овај род се везује за простор Дувна и Гламоча.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 60 (одбрањена докторска дисертација у рукопису); *HBL* 5, 377 (Р. Џоковић); Т. Рибар, *Западне стране у средњовјековној босанској држави*, Београд 2009, 101–131.

Јурај Драгићевић, кнез, 19 – вјероватно се ради о сину Драгића Хрватинића, припадника властеоске породице из средње Босне. У повељама се као свједок јавља од 1400. до 1444. године.

Литература: П. Анђелић, *Varones Regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, Прилози ИИ у Сарајеву 11–12 (1975–1976) 38–39; С. Рудић, *Босанска властела*, 101.

Владић, дијак, 21 – писар за вријеме краљева Стефана Остојића и Твртка II. Остале су сачуване само двије његове повеље. Поред повеље краља Твртка II од 18. августа 1421, саставио је и једну повељу његовог претходника, краља Стефана Остојића од 5. марта 1419. године.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 508 и 557; Т. Anđelić, *Dijaci u srednjovjekovnoj Bosni i Huti*, *Tribunia VII* (Trebinje 1983) 88; П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, Београд 1990³, 132, 142, 155, 174.

Важнији термини

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњен термин **братија** (ГПБ 1, 18; ГПБ 2, 41).

Топографски подаци

Милодраж, 20 (ред у изворнику) – мјесто и предио на коме је босански краљ повремено примао страна посланства и приређивао различите свечаности. Налазио се у Жупи Лепеници, у средишту области босанског краља (*contrata del re*) и у географској близини утврђених градова који су служили као мјесто боравка босанских краљева (Крешево, Козоград, Високи, Сутјеска и Бобовац). Данас постоји село Побрђе Милодраж, које се налази десетак километара сјеверозападно од Кисељака. У изворима се први пут помиње у овој повељи. По свему судећи, управо на овом мјесту током августа 1421. одржан је станак најутицајније босанске властеле и чин крунисања краља Твртка II. У љето 1428. Твртко је на овом мјесту дочекивао своју будућу супругу Доротеју Горјанску, а краљ Стефан Томаш се на истом мјесту 1446. вјенчао са Катарином, ћерком Стефана Вукчића Косаче. Систематска археолошка истраживања нису вршена, већ само она латимичне природе, помоћу којих нису идентификовани археолошки трагови средњовјековне архитектуре, што је једне историчаре навело на закључак да је ово мјесто, због конфигурације терена и близине напријед поменутих утврђених градова, било погодно „за привремено насеље шатора“ и одржавање већих свечаности, а друге, на мишљење да се у Милодражу налазио љетњи двор босанских краљева који се могао састојати од објеката саграђених од дрвета.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo 1957, 75; Р. Anđelić, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska*, Sarajevo 1973, 237–238; С. Ћирковић, *Двор и култура у босанској држави*, у: Работници, војници, духовници, Београд 1997, 438–439; М. Drmač, *Milodraž*, 107–132; isti, *Župa Lepenica*, Historijska traganja 14 (Sarajevo 2014) 26–28, 69–77; isti, *Kraljevske svadbene svečanosti u srednjovjekovnoj Bosni*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu XVII/3 (2014) 190–195.

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**LA CHARTE DE TVRTKO II TVRTKOVIĆ À RAGUSE
PAR LAQUELLE IL CONFIRME LES CHARTES DE SES
PRÉDÉCESSEURS**

À Milodraž, le 21 août 1421.

Résumé

L'article analyse la Charte du roi bosnien Tvrtko II Tvrtković qui confirme et garantie aux Ragusains les privilèges commerciaux et les accords conclus avec les rois bosniens précédents. La charte est délivrée directement après le couronnement de Tvrtko en août 1421, mais les négociations diplomatiques entre les Ragusains et le roi bosnien ont duré toute au long de cette année. L'article contient le texte en ancien serbe et sa traduction en serbe moderne, puis les chapitres dans lesquels sont analysées les circonstances historiques lors de sa création, sa description physique et ses caractéristiques diplomatiques, et à la fin les chapitres qui donnent des explications concises sur les personnages et les toponymes mentionnés dans le document. L'analyse diplomatique de la charte montre que le clerc de Tvrtko a copié la plupart de son texte des anciennes chartes des rois serbes et bosniens qui avaient signé les accords similaires avec Raguse.

Mots-clés: Bosnie, Raguse, XV siècle, Tvrtko II Tvrtkovic, charte.

Оригинални научни рад

УДК 930.2:003.074(497.5Дубровник)“1439“

DOI 10.7251/GPB1811117R

Срђан Рудић*

Историјски институт
Београд

**КЋЕРКЕ ВОЈВОДЕ ВУКАСА РАСПУДИЋА
ОБАВЕШТАВАЈУ ДУБРОВЧАНЕ ДА СУ ПРОДАЛЕ
СВОЈУ ОЧЕВИНУ У КОНАВЛИМА**

1439.

Апстракт: Мара и Јерина, кћерке војводе Вукаса Распудића, обавештавају Дубровчане да су ради удаје продале неке поседе које су Дубровчани даривали њиховом оцу, а њих две наследице.

Кључне речи: војвода Вукас Распудић, Мара, Јерина, Воисав Битојевић, Вукић Калиманић.

Опис документа и ранија издања

Писмо је сачувано у препису који се налази у Државном архиву у Дубровнику у књизи *Diversa Cancellariae* 54, f. 42'. Исписано је курзивом у 29 редова, руком канцелара Никше Звијездића. Испред текста писма налази се запис о препису: *Die 30 decembris 1439. Comandamento e determinacion de Miser lo Retor de Raguxj, nobil homo e sauiio Ser Zugno de Gradi e del suo menor consiglio registrata qui in questa parte fo per me Nicolao Stella cancellario a perpetua memoria la infrascritta schritura, zoe.* До сада је два пута издато.

Ранија издања: К. Јиречек, *Споменици српски*, 81, док. 85; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 98–99, док. 686.

Текст

+ Многославнои и велможнои госпoде кнез⁸ и властел^м[ъ] |2| и
всои ^мпкини властео д⁸бровачцех[ъ], ми госпoга Мара |3| кки почтенога

* Ел. пошта: srdjanrudic@yahoo.com

споменѡтѣ вокводе Вокаса Распѡдика |4| и ми Воисав[ь] Битоквикъ нѣ
 домаки и ми господа Ђрина дрѡга |5| кки реченога вокводе Вокаса и ми
 Вокиѡ Калиманик[ь] |6| нѣ домаки дакмо на видѣнѣ вашемѡ господствѡ
 ерь смо |7| ми двѣ сестрѣнице вѣтасмо сироте натражѣ и на|8|следѣ
 реченога вокводе Вокаса вѣт[ь]ца нашега и за нашѡ |9| великѡ потрѣбѡ за
 ѡдадѡ вѣни дво земаль и винограда |10| кои ваше господство да и дарова ѡ
 Конавлахъ речномѡ вок|11|води Вокасѡ вѣт[ь]цѡ нашемѡ дасмо и продасмо
 за нашѡ |12| ѡдадѡ са свѣми разѡлози цю вѣномѡ дѣлѡ прѣстои Николе
 |13| и Бенѡ Братосаликѣм[ь] слѡгамъ и граганѡм[ь] вашем[ь] |14| за .ѡ.
 ѡ. пер[пѣ]ра такои да вѣд[ь] сада ѡвѣкѣ бѡде нѣх[ь] и нѣх[ь] |15| вѣтанкѡ
 да га држе и ѡживаю и вѣд[ь] нѣга вѣако хотѣнѣ |16| ѡчине како вѣ вѣд[ь]
 ствари свѡк влаѣтитѣ. И за вѣкю нѣхъ |17| трѣвгавѡ вѣвѣзи наше продаѣ
 молимо господство ваше рѣците |18| вѣвѣ наш листъ ѡ вашѣхъ тетразѣх[ь]
 ѡписати а ксѡ вѣд[ь] вѣвѣ |19| продаѣ на пѡни плакѣни. И контѣти га
 Воисавъ Би|20|тѡвѣик[ь] прѣмѣх[ь] ѡ имѣ прѣкѣ и вѣдеке жѣне моѣ Маре
 |21| ккѣре вокводе Вокаса на поно мои дво динар[а] згора |22| писанѣх[ь]
 вѣд[ь] Николе и Бенѡ Братосалиѣ и такогѣре |23| га Вѡкиѡ Калиманиѣ
 прѣмѣх[ь] ѡ имѣ прѣкѣ и вѣдеке |24| жѣне моѣ Ђрѣне ккѣри вокводе Вѡкаса
 на пѡно |25| мои дво динар[а] згора писанѣх[ь] вѣд[ь] Николе и Бенѡ |26|
 Братосалиѣ. И свѣмѡ томѡи згора писаномѡ ксѡ |27| свѣдоци слѡгѣ ваше
 и граганѣ Степанъ Стѡисалиѣ |28| и Живѡ Милѣтиѣ. И Б(ѡ)гъ вамъ
 ѡмножи господства вѣ. |29| Аменъ.

Превод

+ Многославној и велможној господи кнезу и властели и свој
 Општини властеоској дубровачкој. Ми госпођа Мара, кћерка покојног
 војводе Вукаса Распудића, и ми Воисав Битојевић, њен муж, и ми
 госпођа Јерина, друга кћерка поменутог војводе Вукаса, и ми Вукић
 Калиманић, њен муж, дајемо на увид вашем господству да смо ми
 две сестрице остале сироте наследнице поменутог војводе Вукаса,
 нашег оца, те да смо због наше велике потребе за удају онај део земље
 и винограда које је ваше господство даровало нашем оцу, поменутом
 војводи Вукасу, у Конавлима са свим што им припада продали Николи
 и Бенку Братосалићу, вашим слугама и грађанима, за 450 перпера, тако
 да од сада заувек буде њихово и њихових наследника, те да га држе,
 уживају и са тиме да поступају као са својом имовином. И за њихову
 већу сигурност ове наше продаје молимо ваше господство да овај лист

у ваше књиге упишете да смо од ове продаје у потпуности исплаћени. И изјављујем ја Воисав Битујевић да примих у име мираза и спреме жене моје Маре, кћерке војводе Вукаса, сав мој део горе поменутих динара од Николе и Бенка Братосалића. И такође ја Вукић Калиманић примих у име мираза и спреме моје жене Јерине, кћерке војводе Вукаса, сав моје део горе поменутих динара од Николе и Бенка Братосалића. И свему овом писаном сведоци су слуге ваше и грађани Степан Стоисалић и Живко Милетић. Нека вам Бог умножи господство. Амин.

*Дипломатичка анализа и
историјски оквир настанка документа*

Писмо којим наследнице покојног војводе Вукаса Распудића Прибиловића обавештавају Дубровчане о судбини поседа свога оца у Конавлима не садржи неке посебне дипломатичке особености – највећи део документа представља диспозиција, протокол садржи вербалну инвокацију, инскрипцију и интитулацију ауктора, а есхатокол одредбу о сведоцима правног чина, те завршну салутацију.

Насупрот томе, писмо је важан извор за проучавање генеалогije породице Прибиловић. Оно доноси податке о потомству и наследницима војводе Вукаса, као и о судбини поседа које је имао у Конавлима. Војвода Вукас је имао две кћерке Мару и Јерину, које су биле удате за Воисава Битојевића, односно Вукића Калиманића. Из других извора сазнајемо да је имао и сина Радослава, који се бавио кредитно-трговинским пословима.¹

Земљу и винограде које су његове кћерке продале дубровачким грађанима Николи и Бенку Братосалићу војвода Вукас је од Општине добио као награду због учешћа у преговорима око продаје дела Конавала који је припадао Павловићима. Након вишегодишњих натезања завршни преговори о продаји обављени су крајем децембра 1426. године.²

¹ P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću*, Tuzla 1986, 73.

² Поводом продаје Конавала војвода Радосав Павловић и Дубровчани су разменили повеље датиране са 31. децембром 1427. године. Како су повеље датиране божићним стилом, коришћеним у Дубровнику, 31. децембар је био седми дан тадашње нове 1427. године (по нашем рачунању, то је још увек 1426. година), што значи да су завршни преговори вођени на самом крају 1426. године, а повеље записане почетком 1427. године. П. Драгичевић, *Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о продаји његовог дијела Конавала, 1427. [1426!], децембар 31, ГПБ 9 (2016) 37–63;*

Дубровчани су том приликом наградили и властелу Павловића, која је учествовала у преговорима и вероватно на извештан начин допринела њиховом успешном завршетку. Кнеза Браила Тезаловића су наградили са 500 дуката, а војводу Радоја Љубишића, кнеза Радослава Обрадовића и војводу Вукаса Прибиловића са по 200 дуката. Сва поменута властела је, осим војводе Радоја Љубишића, добила и поседе у XXV децени, која се налазила у Доњој гори и у чији састав је улазило и село Диниште.³

Просопографски подаци

Вукас Распудић Прибиловић, 3, 5, 8, 11, 21, 24 (редови у изворнику) – властелин и дипломата породице Павловић. У изворима се први пут помиње фебруара 1421. године као кнез и кастелан Турице у Лашви. Сведок је на повељама војводе Радосава Павловића из 1423. и 1427. године. Више пута је боравио у Дубровнику у дипломатским мисијама. Дубровчани су га, као једног од учесника у преговорима око куповине дела Конавала који је припадао Павловићима, наградили са 200 дуката и комадом земље величине четири четвртине унутар децене војводе Радосава. Последњи пут се спомиње 1429. године. Имао је сина Радослава и кћерке Мару и Јерину.

Литература: Р. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu*, 71–73; Е. Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Сарајево 2014, 208, нар. 690, 305; А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни*, Бања Лука 2015, 82–83.

Вукић Калиманић, 5, 23 – властелин Павловића. Припадао је хумској властеоској породици Калиманић.

Литература: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 59.

Воисав Битојевић, 4, 19–20 – помиње се само у овом документу.

Мара, 2, 20 – кћерка војводе Вукаса Распудића Прибиловића. Помиње се само у овом документу.

исти, *Повеља Дубровчана војводи Радосаву Павловићу поводом куповине његовог дијела Конавала, Дубровник, 1427. [1426!], децембар 31*, ГПБ 10 (2017) 129–155.

³ Војвода Радосав и његов син Иваниш добили су 19 четвртина, а Радосав Обрадовић, Вукас Распудић и Браило Тезаловић по четири четвртине. Свака десетина је имала по 40 четвртина, а једна четвртина је износила 6 солди или златица. Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, Споменик СКА LXVI (1926) 52–53, 58–59; П. Живковић, *Учешиће босанске властеле у диоби Конавала*, Прилози 35–36 (1979) 184–186.

Јерина, 4, 24 – кћерка војводе Вукаса Распудића Прибиловића. Помиње се само у овом документу.

Никола Братосалић, 12, 22, 25 – дубровачки грађанин. Син Братослава Богојевића, који се из Стона 1390. доселио у Дубровник, и Славуше, кћерке Сергула Толиновића из Жупање. Био је ожењен Катарином са Корчуле, са којом је имао кћерку Славушу. Током 1424–1428. године боравао је у Зворнику. Николин тестамент је састављен 1449. године у Стону.

Извори и литература: DAD, Arhiv Čingrija, *Čingrija – Genealogija Antunina*, 295'; Д. Ковачевић-Којић, *Градски живот у Србији и Босни (XIV–XV вијек)*, Београд 2007, 29–30.

Бенко Братосалић, 13, 22, 25 – дубровачки грађанин. Син Братослава Богојевића, који се из Стона 1390. доселио у Дубровник, и Славуше, кћерке Сергула Толиновића из Жупање. Био је ожењен Маргаритом, кћерком Ђованија де Руђа (de Rugia), грађанина Дубровника, са којом је имао четири сина и једну кћерку.

Извори: DAD, Arhiv Čingrija, *Čingrija – Genealogija Antunina*, 21, 295'.

Степан Стоисалић, 27 – дубровачки грађанин.

Живко Милетић, 28 – дубровачки грађанин и трговац. Имао је сина Николу који је био ожењен Маргаритом, кћерком Бјађа из породице Кривалди.

Извори: DAD, Arhiv Čingrija, *Čingrija – Genealogija Antunina*, 34'.

Srdan Rudić

Institut d'Histoire

Belgrade

**LES FILLES DU VOÏVODE VUKAS RASPUDIĆ INFORMENT LES
RAGUSAINS QU'ELLES ONT VENDU LEUR PATRIMOINE À
KONAVLI**

1439.

Résumé

Par le document de l'année 1439 les filles du voïvode Vukas Pribilović – Mara, épouse de Voisav Bitojević, et Jerina, épouse de Vukić Kalimanić, informent les Ragusains que, pour leurs mariages, elles ont vendu aux Ragusains Nikola et Benko Vukosalić au prix de 450 perpers, la terre et les vignes à Konavli, qu'elles avaient héritées de leur père. Il s'agit du domaine que Vukas a eu comme cadeau de Raguse pour sa participation aux longues négociations entre Raguse et le voïvode Radoslav Pavlović concernant la vente d'une partie de Konavli qui appartenait à la famille Pavlović. Ces négociations ont été terminées à la fin de l'année 1426.

Mots-clés: voïvode Vukas Raspudić, Mara, Jerina, Voisav Bitojević, Vukić Kalimanić.

РЕГИСТАР

- Алекса Паштровић 19³⁸
 архив кнезова Благајских (Бабонића)
 10, 14, 15, 17, 18
 бан, босански 10–12, 14, 23–25, 44, 73
 бан, славонски 10, 12
 бан, хрватски 10, 12
 баница 19³⁸
 Бањица 9–12, 14, 15, 23, 24, 27
Барабаш Шаму 18
 баштински посјед/баштинско село 11,
 32³, 37, 38
 Бенко Братосалић 118, 119, 121
 Берислав Сकोчић 11, 12
 Бороје Добрковић 11
 Беч 54, 55
 Биљани (Горњи и Доњи) 25, 27
 Бобовац 115
 Босна 10–14, 26, 27, 43–47, 49, 70, 77,
 87, 89, 101, 102, 108, 109, 114
 Бравско поље 27
 Браило Тезаловић 120
 Брајан. слуга 31–34
 братија 14, 109, 114
 Братослав Богојевић 121
 Брдо (Криж) 83
 Будим 78, 81, 82
Вего Марко 13¹⁶, 25
 Вијеће умољених 48¹³, 102, 103
 Високи 81, 82, 115
 Витача, властелинка 31, 34
 вјеровно писмо 43, 57, 58, 65, 66⁷⁰, 68,
 71, 72
 Владислав, српски краљ 45
 Владић, дијак 109–112, 114
 властела 14, 23, 24, 34, 47, 70, 72, 83,
 91, 95, 101, 109, 113, 115, 120
 властела, дубровачка 31–34, 47, 49, 56,
 59, 61, 63, 65, 67, 69, 80, 91, 93, 96, 98,
 108, 109, 118
 водени знак 49, 57, 62, 64
 Воисав Битојевић/Битујевић 117–120
 војвода 19³⁸, 31, 32, 37–42, 88–90, 102,
 103, 109, 113, 114, 117–121
 Врбања 11, 14, 23
 Вук Вукчић 27
 Вук, нећак Стефана Остоје 81
 Вук, син Обрада 21–24
 Вукас Распудић Прибиловић 117–121
 Вукић Калиманић 117–120
 Вукмир Златоносовић 103, 109, 113
 Вукосав Познановић 87, 89, 91
 Вукослав Хрватинић 9–17, 21–15, 27
Вучетић Антоније 54
Гелчић Јосип 54
 Глаж 25
 господин, господа 9, 10, 12, 22, 40, 44,
 47, 49, 59, 65, 67, 77, 78, 80, 83, 87, 91,
 92, 108, 109, 111, 112, 118
 гости људи 56, 61, 69, 73
 Градац 83
 Грац 54, 55
 грб 50
 Гргур Вукосалић 63–65, 71, 73, 74, 93,
 94, 96, 97
Гринентал Ото 53, 55
 Грмеч 27
 Дежевице 77, 79, 80, 81, 83
 Дивош Тихорадић 113
 дијак 74, 109–112, 114
 динар 109, 119
Динић Михаило 52²⁴, 61⁵⁵
 Диниште 120
 Добрашин Милушић 78, 80–82
 Доња гора 120
 Доњи Краји 11–13, 114
 Доротеја Горјанска 115
 доходак 70, 77
 Драгић Хрватинић 114

- Драгиша Вукчић 27
 Драгиша Дињићић 109, 113
 Драчевица 44, 81
 Државни архив у Дубровнику 43, 46, 48, 52–54, 58, 60, 61, 63, 64, 66, 68, 79, 95, 104, 117
 Дубровник, Дубровчани 31–34, 38–41, 43, 44, 46–49, 52–56, 58, 59, 61–64, 66–71, 73, 77, 78, 80–83, 87, 89–91, 93, 94, 96, 97, 101–103, 108–112, 117–121
 дукат 26, 27, 120
 експедиторија 43, 72, 73
 Живко Милетић 119, 121
 Жигмунд, угарски краљ 77–81
 жупа 9–15, 23, 25–27, 83, 115
 жупан 38⁴, 45, 109, 113
 Жупања 121
 Заблатак 93, 96–98
 Загуљани 25
 закон 44, 63, 69, 78, 108, 109
 Заладол, син Херелка 22, 25
 запис 17, 50, 52–54, 57–64, 66–68, 77–79, 81, 104, 108, 109, 111, 117
 Затон 45
 Зворник 121
 Земаљски музеј у Сарајеву 18
 Земуник 10, 11
 Зета 37, 38, 41
 Иван Билојевић 52²⁴, 56, 73
 Иван Вучевић 77, 78, 80, 82
 Иванац Јурчинић 19³⁹
 Иваниш Драгишић 27
 Иваниш Павловић 120³
Ивић Алекса 54
 Инач 83
 исправа 9, 11–14, 17–19, 21, 22, 24–26
 Јајачка бановина 27
 Јелена Груба 45
 Јерина, ћерка Вукаса Распудића 117–121
Јиречек Константин 50²¹, 52²⁴–55, 58⁴⁷, 66⁷⁰
 Јурај Воисалић 109, 113
 Јурај Драгићевић 109, 114
 Јурај Хранић 9
 Јурај, син Дувана 22, 24, 25
 канцелар 78, 80, 83, 90, 95, 194, 117
 Карло Роберт, угарски краљ 12
 Катарина Косача 115
 Катарина, са Корчуле 121
 кацига 50, 60, 62, 67, 104
 Кисељак 115
Клаић Нада 11
 кнез 9–14, 16, 17, 21–26, 63, 83, 88, 89, 93, 94, 96–98, 109, 113, 114, 120
 кнез, дубровачки 33, 40, 41, 47, 49, 56, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 80, 91, 93, 96, 98, 108, 118
 Козоград 115
 Конавли 44, 89, 118, 119
 Конац поље 102
 Коњух 113
 Крешево 83, 115
 Криваја 113
 круна 14, 26, 50, 60, 62, 67, 78, 104
Куљбакин Степан 53
 Лашва 88, 89, 120
 Леп, из Лушца 22, 24
 Лепеница 83, 115
 Ливно 113
 Лисац 32³, 37
 лист 32, 39, 46, 48, 71, 77, 80, 81, 83, 90, 95, 108, 118
 логотет 80, 83
 Лужачко поље 14
 Лушци 9, 11, 14, 15, 22–25
 Љубиша Богданчић 38⁴, 87, 89, 91
 Мађарски народни музеј 15, 17
 Мађарски национални архив у Будимпешти 15

Мало вијеће 80, 83
 Мара, ћерка Вукаса Распудића 117–120
 Маргарита, ћерка Бјађа Кривалдија 121
 Маргарита, ћерка Ђованија де Руђе 121
 марка 9, 13, 22, 26
 Мароје Чревић/Цријевић 80, 82
 Маховљани 25
Миклошич Франц 54
 Миливоје Дивичић 52²⁴, 56–60⁵⁵, 61, 73
 Милодраж 101, 109, 115
 Михо Соркочевих 108, 113
 Младен II Шубић Брибирски 10, 12
 Млечани 114
 могориш 43, 45, 62–65
Мргић Јелена 27
 Невесиње 102
 Негоје, из Бахулане 22, 25
 Никола Братосалић 118, 119, 121
 Никола, син Живка Милетића 121
 Никулин/Николино Гундулић 102, 103, 113
 Никша Звијездић 104, 105, 117
 Новак Ивановић 65, 74
 Павле I Шубић Брибирски 10, 11
 Павле Клешић 114
 Павле Раденовић 87–89
 Палко/Павао Вучевић 77, 78, 80, 82
 Пантоши 27
 Парена Пољана 88
 Пељешац 43
 перјаница 50, 60, 62, 67, 104
 перпера 37¹, 38³, 52²⁴, 60⁵⁵, 61, 68⁷⁵, 69, 109, 118
 Петар Јамомет 82
 Петар Клешић 109, 114
 Петар Павловић 88
 печат 16–18, 50, 52, 55–64, 66–69, 71, 72, 104, 109
 писмо 31–34, 37–41, 43, 45⁷–74, 77–81, 87, 89–95, 97, 102, 103, 117, 119
 племе 9, 14, 15, 21, 22, 24, 26
 племенити људи 9, 14, 15, 22–26, 108
 повеља 9, 10, 14–16, 18, 19, 22, 24, 27, 53, 101, 103, 104, 108–112, 114, 120
 Подвисоки 82, 102, 108
 поклисари/посланици 32, 34, 38, 43, 47, 52²⁴, 71–74, 78, 81, 82, 101, 102, 108–110, 113, 115
 Покрајац Бранојевић 65, 74
 Попово поље 38, 45, 93, 94
 потврда/признаница 56, 61, 69, 71, 72, 77, 78, 81, 101–103, 112
 Прибић (Каменица) 113
 Прибић Милошевић 109, 113
 привилегија 101–103, 112
 Приморје 31, 32, 37, 38, 41, 44, 109
 пристав 9, 14, 22, 23, 26, 109
Пуцић Медо 54, 55, 103⁶
 Радич Санковић 31, 32, 37–42
 Радоје Љубишић 120
Радонић Јован 13¹⁶
 Радоња Куделиновић 37, 38, 40–42
 Радосав Главић 38⁴
 Радосав Павловић 88, 102, 119², 120
 Радослав Обрадовић 120
 Радослав, син Бриџија 22, 24
 Радослав, син Вукаса Распудића 119, 120
 разрешница 77–82
 ректор 68⁷⁵, 103, 113
 Ријека
 русаг 92, 109
 Руско Христифоровић/
 Христофоровић 32, 39, 46, 48, 60, 70, 78–82, 90, 93, 95
 Сана 23, 27
 Сандаљ Хранић 88, 89, 102, 103, 109, 113
 Саница 22–24, 27
 Санко Милтеновић 45

- светодмитарски доходак 43–45, 49, 56, 58, 59, 73, 74
 свједок 23, 56, 61, 68⁷⁵, 69, 109, 114, 119, 120
 сер 80, 83
 Славонија 10, 13, 27
 Славуша, ћерка Сергула Толиновића 121
 Сладоје, син Хрељка 25
 Слано 37
 слобода/повластица 41, 102, 108–110
 слуга 31, 33, 34, 38⁶, 40, 47, 56–59, 61, 63, 65–69, 73, 74, 118, 119
 солад/златица 120³
 спор/парница/суђење 9, 13, 21, 23, 26, 81, 93
 Србија, Срби 14²⁰, 37, 38, 41, 44, 47
 Стана, ћерка Стефана Дабише 19³⁹
 станак 103, 115
 Степан Стоисалић 119, 121
 Стефан Вукчић Косача 115
 Стефан Дабиша 19³⁹, 45, 50²¹, 73, 111, 112
 Стефан Душан 110, 111
 Стефан Остоја 31, 37, 38, 43, 45–52, 57–60, 62, 64–74, 77–82, 88, 94, 108, 112
 Стефан Остојић 101, 111–114
 Стефан Твртко I 12, 19³⁹, 44, 45, 50²¹, 73, 109, 110
 Стефан Твртко II 45, 73, 78, 82, 88, 101–103, 108–115
 Стефан Томаш 19³⁹, 25, 27, 110–112⁵⁵, 115
 Стефан Томашевић 112⁵⁵
 Стјепан II Котроманић 10, 14, 23, 24, 44
 Стјепан V Бабонић 10, 12
 Стјепан Хрмић 47, 73
 Стојановић Љубомир 53, 55, 95
 Стон 43, 93, 96–98, 121
 стонски доходак 43, 44, 46–49, 66, 67, 73
 суд 9, 13, 22, 24, 26, 54, 83
 судија 23
 Сутјеска 88, 115
Талоци Лајош 11–13¹⁶, 18–22, 25
 типар/печатњак 17, 18, 50
 трг 83
 трибутно/петитивно писмо 43, 70–72
 Требиње 44
Трухелка Ђиро 54
 Турице 120
 Турци Османлије 27, 37, 38, 41, 88, 89, 111
 Угарска 16, 23, 27, 77, 78, 81
 уговор 44, 54, 101, 108–110
 фрањевци 83
 херцег 113
 Хрватин Мрђеновић 65–69, 74
 Хрватин Стјепанић 9, 10, 12, 13¹⁶, 21, 22, 24
 Хрватска 10, 11, 23
 Хрвоје Вукчић 19³⁹, 27, 31, 113
 Хум 44, 74, 113
 Цавтат 102
 царина 77–81, 83, 94, 96–98
 Црквена главица 27
 човјек, људи 38, 40, 78, 80–82, 98
Чремошник Грегор 49, 51, 57, 59⁵⁰, 68, 103
Шишић Фердо 13¹⁶
 штит 50, 60, 62, 67, 104
Шуфлај Милан 17, 18

УПУТСТВО ЗА ИЗДАВАЊЕ ИСПРАВА

Кратак историјат исправе: вријеме и мјесто одлуке о правном чину и/или записивању правног чина; аутор и дестинатар; оригинал, копија, печат; врста и димензије материјала на којем је исправа писана; очуваност; мјесто чувања документа.

Ранија издања: библиографија ранијих издања; битне разлике у односу на раније или ранија читања.

Текст исправе:

1. Сваки пети ред означити бројем.
2. Киноварна слова су велика и означавају почетак новог пасуса.
3. Почетак новог пасуса понекад се означава крстом. У том случају такође се користи велико слово.
4. Предлаже се употреба великих слова у складу са данас важећим правописом.
5. Надредни знаци (акценти) се не биљеже.
6. Титле се обавезно остављају код бројева.
7. Скраћенице написане са титлом разрјешавају се у округлим заградама – ().
8. Скраћенице написане без титли разрјешавају се у угластим заградама – [].
9. Натписана слова спуштају се у ред без икаквих посебних ознака.
10. Оштећене празнине разрјешавају се у стреластим заградама – ⟨ ⟩.
11. Очигледне писарске грешке означавају се ускличником у округлим заградама (!). У одређеним случајевима препоручује се коментар у напомени.
12. Оригинална интерпункција замјењује се савременом, при чему реченица треба да представља логичку цјелину.
13. Нема потребе да се при издавању докумената користи широко *е* (€), које се понекад појављује умјесто прејотованог *е* (ќ), пошто је према позицији употријебљеног широког *е* јасно каква му је гласовна вриједност. Предлажемо да се умјесто њега употребљава обично *е* (е).
14. Приликом издавања босанских повеља и, евентуално, докумената писаних босанчицом, неопходно је, тамо гдје се појављује, задржати ћерв (ћ).

15. Уколико је ријеч скраћена тако да је изостављен један (или оба) вокала који се понављају, у заграду се ставља један од њих, нпр. **пр̣̣рокъ** – пр(о)рокъ, реч̣̣ное – реч(е)ное.

Каснији записи на документу

Превод на савремени језик

Дипломатичке особености

Просопографски подаци

Установе, важнији термини

Топографски подаци: убицирање топонима који се помињу у исправи (по потреби приложити карту)

Обавезан је снимак документа који се анализира.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Ово упутство представља допуну *Упутства за издавање исправа*, које се штампа на крају сваке свеске часописа. У том смислу сарадници часописа би требало да се придржавају овдје изнијетих препорука.

Прилози који се објављују у часопису морају, поред осталог, садржати:

- **име аутора и назив установе у којој аутор ради** (афилијација) у пуном облику (нпр. Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Одсјек за историју). Афилијација се исписује непосредно испод имена аутора.

- **адресу или е-адресу** аутора, која се даје у напмени при дну прве странице чланка, а смјерница за напомену смјештена је иза имена аутора и означена астериском (**Име Презиме***). Ако је више аутора, наводи се адреса само једног, обично првог аутора.

- **сажетац** (апстракт), као кратак информативни приказ садржаја чланка, дужине до 100 ријечи, који је смјештен између заглавља (име аутора, наслов) и кључних ријечи.

- **кључне ријечи**, односно термини или фразе који најбоље описују садржај чланка за потребе индексирања и претраживања. Кључних ријечи не може бити више од десет, а смјештене су након сажетка, а прије текста чланка. У кључним ријечима требало би избјегавати широке термине (нпр. повеља, дипломатика, средњи вијек), а стављати оне који су ужег значења и у вези са конкретним радом (нпр. могориш, Сандаљ Хранић, вјера, година настанка документа).

- **резиме**, који је на крају сваког чланка (дужине до 100 ријечи).

УРЕДНИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

У рубрици *Кратак историјат исправе* није потребно посебно се упуштати у околности настанка документа. Основне напомене о томе дају се на почетку рада, у уводном дијелу, гдје акценат треба ставити само на оне чињенице које помажу да се расвијетле околности које су недовољно познате или спорне у науци, уз упућивање на одговарајућу литературу.

Текст издања документа на српскословенском језику обавезно писати фонтом: **Hram Studenica**, величина **12**, кодна страна **EN** (English). Текст издања документа насталог на неком другом старом језику, само

уколико то није могуће фонтом Times New Roman, куца се одговарајућим другим фонтом, величина 12. Аутори би обавезно, уз текст свог рада, требало да доставе и коришћени фонт.

Редови из изворника обиљежавају се двјема усправним цртама између којих је одговарајући број, нпр. [3].

У издању текста докумената није потребно наводити различита читања ранијих издавача која не мијењају смисао текста (испуштена, додата или удвојена слова, штампарске грешке и сл.). На то се може осврнути у рубрици **Ранија издања**, нпр: „Издање/а садржи/е већи број грешака/различитих читања којима се не мења смисао текста“ (у загради можда навести неке од карактеристичних примјера). У рубрици **Ранија издања** препоручује се хронолошко навођење издања, без упуштања у даљња објашњења сваког од њих.

У рубрици **Дипломатичке особености** није дозвољена појединачна анализа свих дипломатичких форми које се јављају у документу. Потребно је задржати се само на оним дипломатичким аспектима документа који представљају јединствена или ријетка рјешења у односу на оно што се може сматрати уобичајеном праксом датог времена и поднебља, дакле, само на дипломатичким особеностима.

У овој рубрици препоручује се употреба научног апарата.

У рубрици **Важнији појмови и установе** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате појмове и установе (војвода, властела, Мало вијеће...). Изузетно, објашњења оваквих појмова и уста нова могу се дати само ако је њихова употреба у конкретном документу на неки начин особена, и само ако у том смислу раније нису објашњавани.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља појам или установа који се објашњавају.

У рубрици **Просопографски подаци** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате личности као што су владари, велики обласни господари и друге историјске личности највишег реда (Стефан Душан, Стефан Твртко, Сандаљ Хранић, Стефан Вукчић Косача, Свети Сава...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове дјелатности, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља личност која се објашњава.

У рубрици **Топографски подаци** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате топониме (Дубровник, Србија, Босна, Требиње, Неретва...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове историјске улоге, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Код коментарисања микропонима, нарочито међника посједа дарованих појединим повељама, препоручује се описивање посједа који ће укључити у повељи наведене микропониме, уз упућивање на евентуално приложену карту.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља топографски податак који се објашњава.

У рубрикама **Важнији појмови и установе**, **Просопографски подаци** и **Топографски подаци** није потребно коментарисати појмове, установе, личности и топониме који су већ објашњавани у претходним свескама ГПБ. Такви појмови/установе/личности/топоними наводе се на почетку сваке рубрике у форми: „У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе/личности/топоними: **перпера** (ГПБ 1, 2, према регистру)/**Руско Христофоровић** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)/**Стон** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)“.

У овим рубрикама библиографске упутнице треба давати у за то предвиђеним одјелцима *Извори и литература*. Напомене се овдје не препоручују и треба их избјегавати.

ЛЕКТОРСКЕ ПРЕПОРУКЕ

Аутори би требало да обрате пажњу и на сљедеће:

- текст прилога предаје се у истовјетној писаној и електронској верзији, куцан фонтом **Times New Roman**, величина **12**, проред **1,5**, кодна страна **SR** (Cyrilic);

- осим у издању текста документа, не препоручује се употреба других фонтова;

- наводнике приказивати као: „“

- полунавод: ’

- црта: –, обавезна употреба приликом навођења страна, нпр. 123–127 и година, нпр. 1331–1355;

- цртица (-) се користи само у полусложеницама: српско-византијски;

– запета се увијек куца у нормалу, сем у случајевима када је саставни дио цитираног текста у курзиву. У библиографским јединицама цитирати на сљедећи начин: С. Ћирковић, „*Верна служба*“ и „*вјера господска*“, Зборник ФФ у Београду 6–2 (1962) 95 (запета у нормалу и без запете после заграде);

– иницијал имена треба одвајати од презимена аутора: В. А. Мошин;

– датуми се пишу на сљедећи начин: 16. април 1346;

– вијекови се пишу римским цифрама: XIV вијек;

– скраћенице за метар, километар, центиметар, милиметар пишу се ћирилицом: м, км, цм, мм;

– димензије које се односе на документе треба наводити у милиметрима (мм);

– наслове рубрика куцати болдованим и италик слогом: ***Ранија издања***,

– наслове пододјељака и одредница куцати болд слогом: **Хронологија, Драгоје Бенвенутић.**

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

Е. Fermendžin, <i>Acta Bosnae</i>	Е. Fermendžin, <i>Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752</i> , Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium vol. 23, Zagreb 1892.
ГЗМ	Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине
Глас СКА/САН/ САНУ	Глас Српске краљевске академије/ Српске академије наука/ Српске академије наука и уметности
Гласник ДСС/СУД	Гласник Друштва српске словесности/ Српског ученог друштва
Годишњак ДИ БиХ	Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине
Годишњица НЧ	Годишњица Николе Чупића
ГПБ	Грађа о прошлости Босне
Ђ. Даничић, <i>Рјечник</i>	Ђ. Даничић, <i>Рјечник из књижевних старина српских I–III</i> , Београд 1863–1864.
<i>ЕСИ</i>	<i>Енциклопедија српске историографије</i> (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1997.
Зборник ФФ у Београду	Зборник Филозофског факултета у Београду
ЗРВИ	Зборник радова Византолошког института
<i>ИСН</i>	<i>Историја српског народа I–II</i> , Београд 1981, 1982.

ИГ	Историјски гласник
ИЧ	Историјски часопис
К. Јиречек, <i>Споменици српски</i>	К. Јиречек, <i>Споменици српски</i> , Споменик СКА 11 (1892); Београд 2007 ² .
ЛИЧ	Југословенски историјски часопис
П. Карано-Твртковић, <i>Србски споменици</i>	Павле Карано-Твртковић, <i>Србски споменици или старе рисовулѣ, дипломе, повелѣ, и сношеня босански, сербски, херцеговачки, далматински, и дубровачки кралѣва, царева, банова, деспота, кнезова, войвода и властелина</i> , Београд 1840.
S. Ljubić, <i>Listine</i>	S. Ljubić, <i>Listine o одношajih izmedju južnoga Slavenstva i Mletačke republike I–X</i> , Zagreb 1868–1891.
ЛМС	Летопис Матице српске
ЛССВ	<i>Лексикон српског средњег века</i> (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1999.
F. Miklosich, <i>Monu- menta Serbica</i>	F. Miklosich, <i>Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii</i> , Viennae 1858.
<i>Monumenta Ragusina</i>	<i>Monumenta Ragusina. Libri reformationum I–V</i> , Zagreb 1879–1897.
Ј. Мргић-Радојчић, <i>Доњи Краји</i>	Ј. Мргић-Радојчић, <i>Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне</i> , Београд 2002.
С. Новаковић, <i>Законски споменици</i>	С. Новаковић, <i>Законски споменици српских држава средњег века</i> , Београд 1912, 2005 ² .

Прилози ИИ у Сарајеву	Прилози Института за историју у Сарајеву
Прилози КЈИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
М. Пуцић, <i>Споменици српски</i>	М. Пуцић, <i>Споменици срѣбски</i> I–II, Београд 1858–1862, 2007 ² .
Rad JAZU/HAZU	Rad Jugoslavske akademije znanosti i umjetnosti/ Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
<i>СБР</i>	<i>Српски биографски речник</i> 1–6 (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004–2014.
Т. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik</i> (= <i>Codex diplomaticus</i>)	Т. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije</i> (= <i>Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i>) II–XVIII, Zagreb 1904–1990.
А. Соловјев, <i>Одабрани споменици</i>	А. Соловјев, <i>Одабрани споменици српског права</i> , Београд 1926.
ССА	Стари српски архив
Љ. Стојановић, <i>Записи и натписи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски записи и натписи</i> I–VI, Београд 1902–1926.
Љ. Стојановић, <i>Родослови и летописи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски родослови и летописи</i> , Београд – Сремски Карловци 1927.
Љ. Стојановић, <i>Повеље и писма</i>	Љ. Стојановић, <i>Старе српске повеље и писма</i> I–1, Београд – Сремски Карловци 1929; I–2 Београд – Сремски Карловци 1934.

- Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи* Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типичи, поменици, записи и др.*, Споменик СКА III (1890)
- С. Ћирковић, *Историја Босне* С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964.
- HBL* *Hrvatski biografski leksikon* 1–8
(ur. N. Kolumbić i dr.), Zagreb 1983–2013.

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

11

2018

Академија наука и умјетности Републике Српске

Институт за историју

Бана Лазаревића бр. 1

78000 Бања Лука

Телефон: +38751/333-718

Е-пошта: istorija@anurs.org

Рецензенти

Борис Бабић

Станоје Бојанин

Жарко Вујошевић

Невен Исаиловић

Милош Ивановић

Небојша Порчић

Срђан Рудић

Борис Стојковски

Марко Шуица

Секретар Редакције

Тамара Вуковић Драгичевић

Лектор

Наташа Ракас Аранђеловић

Регистар

Тамара Вуковић Драгичевић

Превод на француски

Милица Мијатовић

Излази једном годишње.

ISSN
2233-1778

Штампа
Графомарк, Лакташи
Тираж 300